

NUMIZMATIKAI KÖZLÖNY.

A

MAGYAR NUMIZMATIKAI TÁRSULAT MEGBIZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

DR. GOHL ÖDÖN.

XX. ÉVFOLYAM.

1921.

BUDAPEST

HORNYÁNSZKY VIKTOR KÖNYVNYOMDÁJA

1922.

KIADJA A MAGYAR NUMIZMATIKAI TÁRSULAT.

TARTALOM.

1. Zimmermann Lajos dr.: Visszapillantás a Magyar Numizmatikai Társulat működésének második évtizedére	3. oldal
2. Gohl Ödön dr.: A Biatec csoportbeli barbárpénzek prototípusai	9. „
3. Procopius Béla dr.: A pápák érmeiről. (II. közlemény)	17. „
4. Gohl Ödön dr.: Szabadságharci érdemkeresztjeink ötödik példánya	29. „
5. Múzeumok, gyűjtemények	31. „
6. Érem- és könyvvásár	32. „
7. Harsányi Pál dr.: Adatok a C. N. H. III. kötetéhez. (XII. közlemény)	33. „
8. Faludi Géza dr.: Magyar orvosok újabb emlékérméi. (III. közlemény)	49. „
9. Éremleletek	55. „
10. Irodalom	57. „
11. Zimmermann Lajos dr.: Társulati élet	59. „
12. E füzet tartalmának német és francia kivonata	63. „

A Numizmatikai Közlöny XX. kötetének (1921) címlapja, tartalomjegyzéke és betűrendes tárgymutatója.

ViSSzapillantás a Magyar Numizmatikai Társulat működésének második évtizedére.¹

A Magyar Numizmatikai Társulat az 1921. évi március hó 31-én tartott közgyűlésén zárta le működésének második évtizedét. Nagy időszak ez egy emberi életben, szép idő egy társulat életében is. S ha megkérdeztük volna azokat, akik az 1901. évi május hó 7-ikén tartott előértekezleten megingathatatlan bizalommal elhatározták, hogy a Magyar Numizmatikai Társulatot megalapítják, névszerint Nuber Károlyt, Pákozdi Károlyt, néhai Szemler Mihályt, Sziklay Jenőt és jelen sorok íróját, vajjon remélik-e, hogy társulatunk majd 20 év elmúltával szép és eredményes multra fog visszatekinteni s vajjon remélik-e, hogy 20 év múlva résztvehetnek a társulatnak jól látogatott lelkesen ünneplő 20-ik jubiláris közgyűlésén, bizony az alapítók közül nem egyben a kétség szava nyilatkozott volna meg. S íme az öt alapító közül négynek adta meg a jó sors, hogy életben láthatja az immár 20-éves Magyar Numizmatikai Társulatot és ennél fogva elégedetten állapíthatja meg, hogy a 20 évvel ezelőtt elültetett csemete szép terebélyes fává növekedett és a társulatnak jövője immár végleg biztossíva látszik. E sorok íróját pedig a maga személyében különös öröm tölti el azért, mert miként az alapításkor az ő kezébe helyezték el a szervezésnek munkáját, majd ő jutott abba a szerencsés helyzetbe, hogy a 10-éves évfordulón felolvashatta a társulatnak addigi történetét, viszont most, midőn a társulat fennállásának 20-éves évfordulóját ünneplik, ismét ő az, aki a társulat egy további évtizedes működéséről készült beszámolóját olvashatja fel.

A társulati életnek első évtizedéről szóló beszámolót az 1911. évi március hó 30-án tartott közgyűlésen felolvasott s a közlőny XI. évfolyamában megjelent „ViSSzapillantás a Magyar Numizmatikai Társulat 10-éves működésére” című jelentés tartalmazza s így az erre való hivatkozás feleslegessé teszi az első évtized működésének ismertetését. Nyomban rátérhetünk tehát a második évtized történetére.

A jubileumi közgyűlésen 42 alapító és 339 rendes tagról, vagyis összesen 381 tagról számoltunk be. Ugyanezen közgyűlés megválasztja tiszteletbeli tagokul Babelon Ernő, Blanchet Hadrián, Bahrfeldt Emil, Gneccchi Ferenc, Gohl Ödön, Head Barclay Vince, Imhoof-Blumer Frigyes, Luschin Arnold, Réthy László, Svoronos Nep. János és Witte Alfonz urakat, a numizmatika tudományos művelése terén szerzett érdemeik elismeréséül.

Az 1911. évi közgyűlést követő választmányi ülésen a társulat ügyészévé Zimmermann Lajos dr. és másodkönyvtárossá Szentgáli Károlyt választották meg.

Ez év június hó 12-ikén a társulatunk második kirándulását rendezte Aquincumba, ugyancsak Finály Gábor dr. kalauzolása és szakszerű előadása mellett.

A társulat 10-éves fennállásának jubileumát egy zsetón kiveretésével örökítette meg, melyet Szentgáli Károly terve szerint Exner Károly vésett és nagy mértékben sikerültnek mondható. Az érmészet szépművészeti részét a Szendrei János-émlékérem terjesztésével vittük előbbre.

Ez évben a vallás- és közoktatásügyi miniszter 1000 korona államsegélyt engedélyezett a társulatnak, melyet az általunk felvetett gondolathoz képest ahhoz kötött, hogy a Numizmatikai Közlöny minden ezévi füzetéből 50—50 példányt tartozunk az általa kijelölt tanítóképző-intézeteknek ingyen megküldeni, amely kötelességünknek szívesen tettünk eleget, mert hiszen ezzel nagy mértékben láttuk előmozdítva a numizmatika népszerűsítésének ügyét.

Szentgáli Károly buzgóságának és szaktudásának köszönhetjük a társulat gyűjteményéből rendezett éremhamisítvány-kiállítást, amely most már évek óta tölti be néhány

¹ Felolvasatott a társulatnak 1921. évi március hó 31-én tartott közgyűlésén.

tárlószekrényünket és oktatja a gyűjtőket a hamisítások elleni védekezésre. Ugyancsak ezen évben rendeztük társulati IV. éremárverésünket jelentékeny sikerrel.

Weszerle József hátrahagyott érmészeti tábláinak I. kötete, a képestáblák része, ez évben jelent meg, nagy öröme az azon gyűjtőknek, kik eddig e műhöz nem jutottak. Sajnos, hogy a mű megígért szövegrészét a mai napig sem tudtuk kiadni, részint mert kezdetben annak megírása járt nehézségekkel, utóbb pedig a nyomdai költségek óriási emelkedése folytán nem tudtunk erre anyagi fedezetet szerezni. Ezen tartozásunk kipótlása a jövőnek feladata marad.

Társulatunk ezen 11-ik évében 1912 január hó 5-ikén Kunváry Fülöp, társulatunk ügybuzgó pénztárosa halt meg, március 20-ikán pedig szeretett tiszteletbeli elnökünk Szivák Imre dr., akinek hervadhatatlan érdemei voltak a társulat megalapítása körül.

Az 1912. évi március hó 28-iki közgyűlésen 11 tiszteletbeli tagról, 44 alapító tagról és 336 rendes tagról, összesen 390 tagról számolunk be. A választmányban új tagok gyanánt Faludi Géza dr., Harsányi Pál dr. és id. Walla József kerültek. Tiszteletbeli tagul megválasztottuk Bahrfeldt Miksa dr., német birodalmi altábornagyot, a kiváló numizmatikai író.

A társulat 12-ik évében megtartott első választmányi ülés a gyűjtemény- és könyvtárőri tisztségek kettéválasztása folytán a könyvtár örévé megválasztja Finály Gábor dr.-t, a gyűjtemény örévé pedig Szentgáli Károlyt. A másodtitkári és másodkönyvtárosi tisztségeket megszünteti. A pénztárosi teendőket Kunváry Fülöp halála után Zimmermann Lajos dr. vállalta, kit ezen választmányi ülés most már pénztárossá is megválasztott.

Az 1912. évi március hó 28-ikán rendezett IX. felolvasó ülésünkön Harsányi Pál dr. „Magyar aranyak külföldön“ című érdekes bemutatásokkal kapcsolatos felolvasást tartott.

Előterjesztésünkre a Tudományos Akadémia három évre 600—600 korona évi segélyt szavazott meg a Corpus Nummorum Hungariae III-ik kötetének előmunkálataira, nevezetesen rajzok készítésére, azon engedéllyel, hogy a rajzok után saját költségünkön kliséket készíttethetünk, melyeket azután a közlönyben is felhasználhatunk. Államsegély címén ez évben 1000 koronát kaptunk.

A társulatot a Rómában tartott III-ik nemzetközi arkeológiai kongresszuson Gohl Ödön dr. képviselte.

Ezen társulati évben rendeztük az V. és VI. társulati éremárverést tagjaink főlegesen érmeiből, valamint a IV. társulati éremvásárunkat, a m. kir. főfémjelző- és fémbeváltóhivataltól átvett leletekből.

A társulatot ez évben is súlyosan érintette egy gyász eset Rohde Tivadar bécsi lakos halálával, aki, noha külföldi volt, nagy szeretettel és szép sikerrel foglalkozott a Rákóczi-korszak pénzverésével.

Az 1913. évi március hó 27-iki közgyűlésen tiszteletbeli elnöki tisztségre Dessewffy Miklós grófot választottuk meg s a választmányba új tagok gyanánt Lippay Károly és Varga Béla társulati tagokat. Ekkor 12 tiszteletbeli tagunk, 44 alapító tagunk és 327 rendes tagunk, vagyis összesen 383 tagunk volt.

A társulat 13-ik évének működése igen csendes volt, s ha visszagondolunk az 1913. év végén s az 1914. év elején uralkodott rettenetes gazdasági pangásra, amely minden vonalon éreztette hatását, megtaláljuk ennek magyarázatát is. Kénytelenek voltunk ezen pangás nyomása alatt havonkénti összejöveteleinknek számát havonkénti egyre leszállítani. Az 1000 korona államsegélyt megkaptuk ez évre is.

Kiemelkedő eseményünk ez évben a május hó 22-ikén Székesfehérvárra rendezett kirándulásunk volt, melynek rendezése Szentgáli Károly érdemeit gyarapította s ebben neki Wertheim Pál székesfehérvári tagtársunk nagyban segédkezett.

Fel kell említenünk az ezévi események közül Ujhely Kálmán hírneves és óriási arányú, Ferenc József-vonatkozású éremgyűjteményének bemutatását, mely Ujhely Kálmán vendégszerető házában 1914. évi február hó 1-én volt.

Az ez évben tartott VII. társulati éremárverésünk igen gyenge eredménnyel járt, ami a gazdasági helyzetnek tulajdonítható.

Az 1914. évi március hó 26-ikán tartott közgyűlésünkön a felügyelő bizottságba új rendes tag gyanánt ifj. Walla József került, új póttag pedig Ábrahám Vilmos lett. Taglétszámunk volt 12 tiszteletbeli, 45 alapító és 341 rendes tag, összesen 398 tag. Ez volt tagjainknak eddig legmagasabb létszáma.

A társulat 14-ik évét nyitrai kirándulásunk nyitja meg, mely Nagy Zoltán és Szentgáli Károly rendezése és Jeszenszky Alajos kanonok úr meleg vendégszeretete mellett 1914 június hó 7-ikén tartatott meg.

Fájdalmasan érinti a nemzetközi numizmatikai tudományt Head Barclay Vince tiszteletbeli tagunknak ez időre eső elhalálózása.

Örvendetes esemény gyanánt kell felemlítenem, hogy az ezévi közlönyben, még pedig a XIV. évfolyam 2-ik füzetében indul meg a Corpus Nummorum Hungariae III. részére vonatkozó és Harsányi Pál dr. szakszerű tollát dicsérő cikksorozat „Adatok a CNH. III. kötetéhez” címen.

Kitört a világháború, mely szegény hazánkra oly végzetes következményekkel járt. Kinek van most kedve szórakozni, kedvtelések után futni, hiszen alig van család, melynek egyik vagy másik tagja nem áldozza fel vérét a hazáért. Természetes, hogy ez a tudományos életre is visszahatást gyakorol s nem csoda, hogyha társulatunkban a legnagyobb mértékű pangás következett be.

Nagy csapás volt társulatunkra szeretett elnökünk, Réthy Lászlónak 1914. évi november hó 24-ikén bekövetkezett halála is, de Despinitz Péter választmányi tagunknak 1915. évi január hó 1-én történt elhunytja is nagyon közelről érintette társulatunkat.

Ez évben a vallás- és közoktatásügyi kormánytól az 1000 korona államsegélyünket szintén megkaptuk.

Az 1915. évi március hó 25-ikén tartott közgyűlésünkön társulatunk elnökévé megválasztottuk Kilényi Hugót, alelnök pedig Sziklay Jenő mellett Gohl Ödön dr. szerkesztőnk lett. Új választmányi tagok lettek Alföldi András dr. és Ujhely Kálmán. A felügyelőbizottságba mint új póttag Woyciechovsky Vilmos került. E közgyűlés megválasztotta tiszteletbeli tagul Regling Kurt dr. német tudóst. A tagok létszáma 12 tiszteletbeli, 45 alapító és 328 rendes tagból áll, összesen 385 tagból állott.

A társulat 15-ik éve természetesen a rettenetes háború nyomása alatt állott, s noha társulatunk vezetősége mindent megtett, hogy a társulati életet fejlessze, az bizony csak kis mértékben sikerült. Szomorú kötelességünknek tesszünk eleget, midőn felemlítjük, hogy ez évben két tagtársunk, Lajos Géza tartalékos hadnagy és Lázári Nagy Leó huszárkapitány hősi halált halt. Emléküket kegyelettel őrizzük meg. A háborúval kapcsolatosan emeljük ki, hogy ez évben rendezte a társulat helyiségében Ujhely Kálmán tagtársunk háborús érmekből és jelvényekből összeállított hatalmas kiállítását, mely több éven át díszítette tárlószekrényeinket.

Az 1000 korona államsegélyt még e nehéz viszonyok között is folyósította nekünk a közoktatásügyi kormány.

Az 1916. évi március hó 30-ikán tartott közgyűlésen 13 tiszteletbeli, 46 alapító és 324 rendes tagról, összesen 383 tagról számolunk be.

A társulat 16-ik éve természetesen folyton a háború jegyében állott, belső életünk igen csendes s az éremgyűjtéssel való foglalkozást s ezzel együtt a társulati élet élénkségét megbénítja az időközben kiadott fémkiviteli tilalom is, mely megnehezíti a külföldel való összeköttetésünket. Az ezen való könnyítést társulatunk nem tudta kieszközölni a pénzügyminisztertől.

Mint a társulatunkat súlyosan érintő halálesetet, fel kell említenünk Witte Alfonz tiszteletbeli tagunk 1916. évi augusztus hó 1-én, majd Ott János szeretett felügyelőbizottsági tagtársunk augusztus hó 3-ikán, végül pedig Thallóczy Lajosnak, a legrégebb

magyar numizmatikai szakírók egyikének december 1-én egy rettenetes vasúti szerencsétlenség alkalmával bekövetkezett halálát.

Az év legvégén koronázták meg IV. Károly királyt. Ezzel kapcsolatosan memorandumot adtunk be, hogy a kormány ne szakítsa meg a koronázási érmek évszázados sorozatát s veressen ki a koronázásra a millenniumi korona mintájára koronázási pénzeket. Kérvényünk azonban válasz nélkül s eredménytelen maradt.

Államsegélyünket ez évben is 1000 korona erejéig kiutalták. Persze ennek csekély volta már akkor is éreztette hatását s kénytelenek voltunk közlönyünk terjedelmét redukálni, amennyiben ez évben a közlöny csak 16 és $\frac{1}{2}$ ívnyi terjedelemben jelent meg.

Jelentős esemény volt társulatunk gyűjteményének történetében az, midőn néhai Bassarabits Sándor m. kir. honvédezzredesnek éremgyűjteményét özvegye szül. Förster Irma jelen sorok írójának kezdeményezésére és közbenjárására végrendeletileg a társulatra hagyta s azt sikerült is, némi nehézségek leküzdése után, megszereznie a társulat számára. A gyűjtemény a duplumok kiselejtezése után állott 54 arany, 1153 ezüst és 39 egyéb fémből vert éremből, összesen tehát 1246 darabból. Kegyelettel őrizzük meg az adományozóknak emlékét azáltal, hogy arcképeiket a helyiségünkben helyeztük el s neveiket a tagnévsorban mint értékes hagyományt tevők nevét örök időkre feltüntettük.

Az 1917. évi március hó 29-ikén tartott közgyűlésen a felügyelő-bizottság rendes tagja lett Woyciechovsky Vilmos, póttagja Váry Szabó Elemér. Ekkor 13 tiszteletbeli, 50 alapító és 317 rendes, összesen tehát 380 tagunk volt.

A társulat 17-ik éve a fokozott háborús pangás és az általános nyomor jegyében áll. Bekövetkezett a rettegett szénínség, úgy hogy a téli hónapokban be kellett szüntetnünk hivatalos óráinkat s választmányi üléseinket is felváltva egyes választmányi tagjaink lakásán kellett megtartanunk.

Az 1000 korona erejéig kiutalt évi rendes és a közlöny céljaira kiutalt 3918 korona rendkívüli államsegély dacára közlönyünk ez évben csak 18 ívnyi terjedelemben, két kettős füzetben jelenhetett meg. A társulati élet különösebb és kiemelkedő momentumáról nem is lehet ez évben beszámolni.

Az 1918. évi március hó 28-iki közgyűlésen 13 tiszteletbeli, 57 alapító és 307 rendes tagról számolunk be, taglétszámunk tehát 377 volt.

A társulat 18-ik éve hozta meg a háborúnak szomorú végét, hadseregünk összeroppanását, a forradalmat, az ország nagy részének megszállását, elszakítását, a nyomor fokozottabb mértékét, a szénínség emelkedését, s kell-e még magyaráznunk, hogy ez milyen visszahatással volt társulatunkra? Ehhez járult a társulati helyiség megmentése miatti gondunk és fáradozásunk, amely azonban mégis csak sikerrel járt, ha küzdelmek árán is.

Fájdalmas veszteség érte társulatunkat ez évben nagyrabecsült tiszteletbeli elnökünknek, gróf Dessewffy Miklósnak elhalálózásával, kinek emlékét kegyelettel fogjuk megőrizni.

A monarkia széthullásával volt kapcsolatos azon lépésünk, hogy a Habsburgház családi kincstárában Bécsben elhelyezett magyar és magyar vonatkozású műkincsek hazahozatala iránti akcióhoz csatlakoztunk és becses adatokat nyújtottunk numizmatikai kincsek megmentése terén, sajnos máig is eredménytelenül.

Az ország szétdarabolásával kapcsolatosan alakult Területvédő Ligához való csatlakozásunk becsületbeli kötelességünk volt.

Az államsegélyt ez évben 1000 korona erejéig utalták ki és így csak tagjaink bőkezűségének köszönhetjük, hogy a közlöny ez évi évfolyamát legalább 16 és $\frac{1}{4}$ ívnyi terjedelemben, két füzetben adhattuk ki, de ezek közül az egyik füzetet elkészve, az 1919. év nyarán.

Ezévi közgyűlésünkön 13 tiszteletbeli, 62 alapító és 307 rendes tagról, összesen 382 tagról számolhatunk be, új választmányi tag lett Koerfer István dr. S ha figyelembe vesszük, hogy e közgyűlésünk 1919. évi március hó 27-ikén volt, alig egy héttel a

proletárdiktatura kitörése után, megmondottunk mindent, hogy milyen hangulatban és auspiciumok mellett indult meg társulatunk életének 19-ik éve.

Ez év természetesen a küzdelmek sorozata volt. A proletárdiktatura alatt semmiféle társulati életet sem voltunk képesek kifejtetni, éremgyűjteményeink elrejtve, a napi események izgalma, a megélhetésért való napi küzdelem töltötte be egész életműködésünket. De keresztülsegített ezen is a magyarok Istene s a vörös uralom sem a társulaton, sem a numizmatikán nem hagyott nyomokat. Keresztülvergődtünk a román megszálláson is, örömmel állapítva meg, hogy noha nagy veszélyben forgott a magyar nemzeti múzeum éremgyűjteménye, mégis épen került ki a nagy veszedelemből. Persze az ország szét-darabolása lelkünk mélyéből és fájdalmasan sujtja társulatunkat is, hiszen hogy mit jelent a magyar numizmatikusnak az, hogy Körmöcbánya, Nagybánya, Gyulafehérvár, Pozsony, Munkács, Kassa, Szomolnok, Kolozsvár, Brassó, Fogaras, a magyar és erdélyi pénzverésnek ezen büszke nevei mind megszállott és elszakított területen fekszenek s a régi pénzverőhelyek közül csak a REGIA CIVITAS maradt meg Csonka-Magyarország területén, nem kell külön megmagyaráznunk. Csak az maradt vigaszunk, hogy a körmöcbányai pénzverdét sikerült valahogyan megmenteni, s az most Budapesten kezdte meg működését.

Ez év során veszítettük el tiszteletbeli tagunkat: Gnechi Ferenc kiváló olasz tudóst.

Köszönettel emlékezünk meg a közoktatási kormány kegyéről, mely ez évben 4000 korona államsegélyt juttatott társulatunknak, de ennek segítségével sem voltunk képesek a közlőny 1919. évi évfolyamát kiadni, s kénytelenek voltunk annak megjelenését a következő évre elhalasztani.

A társulat tisztikarában az a változás történt, hogy a hosszú éveken át volt könyvtár-őrünk Finály Gábor dr. nagy elfoglaltsága miatt megvált e tisztségtől s azt Alföldi András dr. vette át.

Az 1920. év elején bonyolítottuk le a társulati V. éremvásárt a főfémjelző- és fém-beváltóhivatal által rendelkezésünkre bocsátott és a háborús évek alatt nálunk volt leletekből, még pedig szép eredménnyel.

Az 1920. évi március hó 18-ikán megtartott közgyűlésen 13 tiszteletbeli, 65 alapító és 306 rendes tagról, összesen 384 tagról számoltunk be. Új választmányi tag Procopius Béla dr. lett, új felügyelőbizottsági tag Váry Szabó Elemér, póttag pedig Eszláry István dr. Tartottunk ezen rendes közgyűlésen kívül 1920. évi április hó 8-ikán egy rendkívüli közgyűlést is, amely főképen alapszabálmódosításokkal foglalkozott.

A társulat 20-ik évében ismét három, bennünket közelről érintő haláleset sujtja a társulatot Imhoof-Blumer Frigyes tiszteletbeli tagunk, a kiváló svájci tudós, id. Walla József alapító tagunk és társulatunk lelkes támogatója, végre Jeszenszky Alajos nyitrai kanonok és püspöki helynök, a kiváló éremgyűjtő elhalálozásával.

A világháború és a proletárdiktatúra után fellendül a társulati élet s örömmel látjuk, mi az „öregek“, hogy egy lelkes fiatal gárda karolta fel a hazai numizmatika felvirágoztatásának ügyét. A társulati életnek élénkebb lüktetését a látogatott összejövetelek tanúsítják s azokat ismét havonként kétszer rendezzük meg.

Az összejöveteleken kerültek beváltásra, illetve házi aukcióra a főfémjelző- és fém-beváltóhivatal által indított fémbeváltási akcióból származó érmek, melyeket úgy szereztünk meg, hogy érték ugyanannyi súlyú más, numizmatikai értékkel nem bíró arany és ezüst érmeket tartoztunk beszolgáltatni, tehát tagjaink szinte fémértéken jutottak igen szép és változatos éremanyaghoz.

A közoktatási kormány ez évben az 5000 korona rendes államsegélyen felül a Tud. Akadémia útján 500 korona segélyt, a szabadoktatási tanács útján 2000 korona segélyt juttatott a társulatnak. Ezzel, valamint tagjaink bőkezű adományaival sikerült kiadnunk a közlőny 1919—1920. egyesített évfolyamát egy szerény terjedelmű, 7 és 1/2 íves füzetben.

Társulatunk könyvtára is értékes ajándékkal szaporodott, mert néhai tiszteletbeli lenökünk Dessewffy Miklós grófnak özvegye kegyes volt néhai férje intencióihoz képest férje numizmatikai könyvtárát és a „Barbár pénzek“ című munka megmaradt példányaait nekünk ajándékozni.

Tudományos működésünk egy nagy jelentőségű eseménye Somssich János gróf alapító tagtársunk adománya a magyar tallérverés Corpusának megírására. A mű elkészítését megbízási alapon oldottuk meg s Harsányi Pál dr. tagtársunk volt oly szíves azt magára vállalni.

Néhai Murányi Gyula szobrászművész tagtársunk végrendeletében a társulatra hagyta érmei és plakettjeinek Bécsben volt veretőveit azzal a kikötéssel, hogy az ezekkel verendő érmek jövedelmét budapesti nyilvános műtárlatok keretén belül kitűzendő pályadíjakra fordítsuk. A nemesen elgondolt hagyományt átvettük s igyekeznünk fogunk az örökhagyó intencióinak megfelelni.

Baross János dr. tagtársunk nagyarányú görög éremgyűjteményét 1920. évi május hó 24-ikén mutatta be társulatunk tagjainak, egy felejthetetlen emlékek szaporítva társulatunk bemutatásainak sorozatát.

A társulat 20-éves fennállásának emlékére vert, Szentgáli Károly tervei alapján vésett jubileumi zsetón a jubiláris közgyűlésen került bemutatásra s élénk elismerésre talált. A társulat két elhunyt, négy élő érdemes tagjának megörökítésére egy éremnek veretése vétetett tervbe, amelynek elkészítését tagtársunk, Berán Lajos, a hírneves éremművész vállalta el.

Az 1921. évi március 31-ikén tartott jubileumi közgyűlésen taglétszámunk 13 tiszteletbeli, 67 alapító és 309 rendes tagból, összesen 389 tagból állott.

Ezzel zárjuk le társulatunk működésének második évtizedéről készült jelentésünket. Az első évtized az úttörés, a magyar társadalom közönye lektüzdésének jegyében állott, a második évtized a megerősödés munkáját tárja elénk. Ma már látjuk, hogy az elért eredményeket többé el nem veszthetjük s most már csak fiatal gárdánkon múlik, hogy hazánkban virágzóvá tegyék nemcsak az éremgyűjtés passzióját, hanem a tudományos alapon nyugvó numizmatikát s a nagy világon e téren is elismertté a magyar nevet.

Zimmermann Lajos dr.

Karácsonyi érem. (Ezüst. NM.)

Fuchs Jeromos körmechányai éremvész (1730—1751) műve. (Őn próba-lecsapatai a selmechányai bányaigazgatósági levéltárban voltak.)

A Biatec-csoportbeli barbárpénzek prototípusai.

A Numizmatikai Közlöny XIV. kötetében barbárpénzeink prototípusairól közzétett első közleményemben azon barbárpénzfajokról szoltam, amelyek vagy maguk, vagy pedig kívülök még megállapított mintaképeik (prototípusaik) is előfordulnak hazai leletekben. E második közleménynek tárgyául a Biatec-csoportbeli barbárpénzek szolgálnak, melyeknek prototípusai kevés kivétellel — (Lásd Num. Közlöny VIII. 42. l., XII. 45. l. és XIV. 83. l.) — még nincsenek megállapítva, illetve javarészen még vizsgálat tárgyává sem tétettek.

A prototípusok megállapítását illetőleg ezen éremcsoportnak valamennyi tagjára kiterjedő, illetve teljes eredményt, mint látni fogjuk, részben magukban a kutatás tárgyává tett éremfajokban, illetve típusaikban rejlő benső okoknál fogva nem érhetünk el. Míg ugyanis az első közleményben tárgyalt barbárpénzfajok eredetileg többé-kevésbé szorosan csatlakoznak mintaképeikhez, addig a 17 grammos barbár ezüstpénz-csoport, illetve, átfogóbb és rövidebb kifejezéssel szólva, a „Biatec-csoport“-beli érmek típusainak sokkal lazább az összefüggése a mintaképeikkel. Szoros értelemben vett másolatot elveszően csekély számban találunk köztük, hanem inkább csak emlékeztetnek prototípusaikra, sőt gyakran a vizsgálásukba elmélyedő szakember is csak elvont következtetés, nem pedig közvetlen szemlélet útján — vagy pedig az egész csoport általános irányzatából következően az egyes fajok származására — jut el a megközelítő, illetve valószínű megoldásig. Végül pedig e csoport típusainak egy része tagadhatatlanul eredeti koncepció, mely csak tárgyat kölcsönözte idegen kultúrától, de művészi alakítás és megjelenítés dolgában nem indult kész minta után, hanem öletszerűen pattant ki a — művei után ítélve — kétségtelenül magasabb képességű éremvész agyából.

A mintaképek (prototípusok) felismerését megnehezítik azon körülmények is, melyeket Serafino Ricci (Intorno all' influenza dei Tipi monetari greci su quelli della repubblica Romana, p. 24 stb.) a római köztársasági pénzekre nézve megállapított, Blanchet (Traité des monn. gauloises, p. 186., 188., 195.) pedig a gall pénzekre vonatkozóan hangoztatott, hogy ezek például idegen ezüstpénzt bronzban, aranyat ezüstben utánoztak, más súlyban és más nagyságban, sőt megfordított irányú alakokkal. J. Evans (The coins of the ancient Britons, p. 338.) a britanniai pénzekre nézve jegyzi meg, hogy rajtuk idegen formanyelven interpretálják a hazai hagyományból merített tárgyakat. Mindezekhez hasonló esetekkel van dolgunk az itt tárgyalandó éremcsoportnál is.

Az imént vázolt körülményeknél fogva jelen közleményben más tárgyalási rendszert kell követnünk, mint az első közleményben, ahol a megállapított — leginkább klasszikus — minták sorrendjében mutattuk be barbár utánzataikat, míg most itt a barbár típusokhoz és típusrészekhez keressük a megfelelő prototípusokat.

*

Az úgynevezett „Biatec-csoport“-ba tartozó éremfajok száma nagy. Az aranypénzeket a Num. Közlöny VIII. k. 49—50. l., a csoporthoz tartozó apró ezüstpénzeket (a rétei leletet) és egy felirat nélküli ismeretlen 17 gr. ezüstéremfajt a Num. Közlöny VIII. k. 1—7. l., a Biatec nevét viselő ezüstpénzeket a Num. Közlöny VIII. k. 44—49. l., Nonnos ezüstpénzeit a Num. Közlöny VIII. k. 99—104. l. soroltam föl. Idevág még a Num. Közlöny XII. k. 41—51. l. a rétei leletről közzétett cikkem is. (Dessewffy Miklós gróf a Num. Közlöny VIII. k. 44—49. l. olvasható, főntemlített tanulmányom teljes anyagának fölhasználásával, az általam ott megállapított Biatec-féle éremfajokat németül a bécsi Monatsblatt 383/4. számában (1916), majd pedig magyarul az Arch. Értesítőben ábrákkal illusztrálva, további súly- és leletadatokkal megtoldva, ismét közzétette.)

A többi 17 grammos ezüstpénzeket szórványosan, egyes leletek leírása vagy gyűjtemények lajstromai keretében ismertették. Ilyen közlemények: Dr. Kupido: Die Silber-

münzen des Jarendorfer Fundes. Képtáblával. (Egger's Wiener Num. Monatshefte II. (1866) 98—106. 1.) Továbbá: Dr. Fr. Kenner: Der Münzfund von Simmering in Wien. Képtáblával. (Num. Zeitschr. 27. k. (1895) 57—86. 1.) H. de la Tour: Atlas de monnaies gauloises LIV. t. 10141—10184. kép. Gróf Dessewffy Miklós barbárpénzei: 136—159., 752., 753., 1222—1223. sz. és rétei aprópénz (l. a Tárgymutatót).

E felsorolás alapján módot nyújtván az olvasónak a tárgyalandó anyag megismerésére és áttekintésére, most áttérhetünk az egyes típusalkatrészek, illetve típusok tárgyalására, még pedig — amennyiben különválaszthatók — előbb az előlapi, aztán a hátlapi típusokra.

1. *A fej.* A Biatic-csoportbeli pénzek előlapján levő fejek, illetve mellképek közül már Eckhel (Doctrina IV. 179.) megállapította a Biatic-féle nagy ezüstpénzekben levő kettős fejnek a Kr. e. 82-ben vert róm. köztársasági Fufia- (Babelon 1. sz.), illetve Mucia-féle denárokon található mintaképét, úgyszintén a Biatic-féle kis ezüstpénz (Num. Zeitschr. XXVII. k. III. t. 12. sz.) előlapjának a szintén római, Kr. e. 48-ban vert Carisia-denár (Bab. 10. sz.), hátlapjának pedig a Kr. e. 54-ben vert római Hosidia-denár (Bab. 1. sz.) megfelelő lapján felismerhető prototípusait. Cobisovomarus pénzének (H. de la Tour 10180. sz.) előlapján a két fej a Dioscurokat ábrázolja, hanem mintaképe bizonytalan. Vehették Rómából, Bruttumból vagy máshonnan. Nonnos háromféle nagy ezüstpénzen (Dess. 152—154., H. de la Tour 10151. és 10154., N. K. VIII. 99—101. 1. 3., 4. és 2. sz.) Apollo koszorús, fürtös fejének szabad utánzatát látjuk. Római köztársasági (pl. Calpurnia, Kr. e. 64-ből, Valeria, Kr. e. 46-ból, stb.), úgyszintén gall és hispaniai pénzekben (pl. De la Tour 7042., 7100., 7143., 8416. sz., Hucher: l'art Gaulois 2., 13., 28. és Heiss 41. és 44-ik képtábláján) stb. gyakran találunk hasonló ábrázolást. A görög Apollófejes pénztípusokból csak a Kr. e. 476-ban vert Leontini-beli tetradrakmont (Head, Hist. Num. 1. kiad. 79. kép és Guide, pl. 16, n. 26.) említem, mely ezen művészi felfogású típus régiségét és elterjedtségét is bizonyítja. A babérkoszorúnak kis maradványa Nonnos pénzein a fürtös fej homloka fölött nem hagy kétséget aziránt, hogy a mintaképet helyesen állapítottam meg.

A Nonnos-féle közép nagyságú ezüstpénz (Num. Zeitschr. 27. k. III. t. 13. sz.), úgyszintén a Sonnon és a Coviomarus feliratokat viselő, továbbá a felirat nélküli (N. K. VIII. k. 3. 1. (kép) és Dess. 159. sz.) nagy ezüstpénzek előlapján látható, koszorúba foglalt, részben szőghajú, kezdetleges kivitelű férfifejek az éremvésőnek saját kitalálása, vagyis idegen mintát nélkülöző művei. A Busu (Dess. 150., De la Tour 10141.) és a Bussumarus (De la Tour 10144.) neveket viselő pénzek egymással rokon előlapi típusai valószínűen egy klasszikus, délvidéki pénztípusra, vagy esetleg valamely közbeeső gall utánzatra (v. ö. De la Tour 31. t. 7694., 27. t. 6995. sz. és 55. t. D. 1. Blanchet, Traité fig. 134.) támaszkodnak. Hasonlóképpen összefüggő csoportot alkotnak az Ainoxir (= Ainorix), Fariai (= Fapiariu?) Eovivrix (és Titto) neveket viselő (De la Tour 10155—10162. sz.) érmek előlapjai. Ezeknél, úgyszintén a De la Tour 10153. sz. Nonnos-féle pénzre nézve is itt alább kifejtendő okból a Földközi tenger partvidékén otthonos görög prototípusokat kell feltételeznünk, de úgy a fejeknek, mint a mellékleteknek nagyon dekadens stíljé és kivitele nem engedi, hogy valamely bizonyos görög pénz-fajra mint prototípusra határozottan rámutathassunk. Az egyfejű Biatic-pénzek és a kétfajta Devil-félék előlapján lévő férfifejek valószínűen önálló koncepciók; az előbbi a kétféjű Biatic-pénzek némely bélyegváltozatának Honos-fejére emlékeztet, de idegen, klasszikus mintaképe aligha volt. A Counos-érem sisakos mellképének (De la Tour 10182. sz.) és a Lavumarus-érem (De la Tour 10184. sz.) előlapi típusának prototípusait is egyelőre még nem lehet megállapítani.

2. *A fejek mellékletei.* A Busu-feliratú érmen (De la Tour 10141., Dess. 150.) a fej előtt palmaághoz hasonló gally, a (De la Tour 10153. sz.) Nonnos-érem előlapján a fej előtt korallhoz hasonló ág, az Ainoxir (Ainorix), Fariaios (Fapiariu) és Titto-feliratú (De la Tour 10155—10159. sz.) érmeken a fej előtt száraz ág, illetve az utóbbin korall-

szerű ág, a fejek mögött pedig hullámos tárgy — (V. ö. De la Tour 28. t. 7078. és 7081. sz.) — látható. Ezen, egymással némiképen rokon, kígyózó, gyöngysoros típuselemeknek az előlapokon való ismételt megjelenése a tárgyalt éremcsoporthoz tartozó különböző érmeiken, azt mutatja, hogy nem csupán a művész véletlen ötlete vetette oda, hanem valamely távolibb oka van megjelenésüknek. Mindezen ágak, növények, kígyózó gyöngysorok prototípusai azok a delfinek, melyeket Syracusae, Camarina, Gela, Heraclea Minoa, Carthago, Caulonia, Tarentum, Emporiae pénzein, galliai és hispaniai Emporiae-utáztatokon és hispaniai celtiber pénzekben egytől négyig terjedő számban láthatunk az előlapi fej körül, illetve előtte vagy mögötte. Ezek a delfinek, melyeknek eredetileg megvolt a jelentőségük is a tengerparti városok pénzein, később, értelmüket elvesztvén, galliai pénzekben a száj vagy az arc előtt elhelyezett, kétágú, esetleg levelekben végződő növényindává (fleuron), sőt a fej körül fonódó ágasbogas, hullámos, sokszor gyöngysorszerű vonaldiszszé degenerálódtak, Hispániában pedig részben megtartották az eredeti delfin-alakot, részben pedig átváltoztak ekévé (l. Heiss 16., 19—21. és 41. képtábláját és 187. l.), futó oroszlánná (l. Heiss 38. t., Segisa 4. sz.) ebbé (U. ott, Segisa 10. sz.), pálmaágféle galylyá, stb. A galliai pénzek atlasza (H. de la Tour, 9., 13., 14., 21., 22., 25., 26., 31., 33. képestábláján), Ch. Robert (Numism. de la prov. de Languedoc, 1. és 2. tábláján) és Heissnek az ókori hispaniai pénzekről szóló könyve (a 2., 10., 14., 18., 30., 48., 55., 62. stb. képestábláján) tömördek példáját tárja elénk úgy a delfin, mint a belőle alakult egyéb mellékjegyek szereplésének.

3. A *pálmalevél*hez hasonló gally és koszorú a *Busu* (Dess. 150.), *Sonnon* (Dess. 157.), közép nagyságú *Nonnos* (Num. Zeitschr. 27. k. III. t., 13.), a *Coviomarus* (De la Tour 10183.) és a felirat nélküli (Dess. 159. sz.) nagy ezüstpénzek előlapján, a *Coisa* feliratú érem (De la Tour 10163. sz.) hátlapján, továbbá a lovag kezébe adott águl háromféle *Nonnos*-pénz (Dess. 152—154.) hátlapján fordul elő. Ilyen ábrázolású gallyat, illetve koszorút főképen déli galliai és hispaniai pénzekben gyakran találunk, pl. De la Tour: 6., 7., 28., 31., 43., 44., 53., Saussaye (Numism. de la Gaule Narbonnaise): 6., 17., 18., 20., 21., Robert (Numism. de la province de Languedoc I.): pl. 2., 3., 4. és Heiss (Monn. antiques de l'Espagne): 5., 7., 10., 12., 27., 34., 38., 44., 47., 57. stb. képestábláin és Hucher (L'art gaulois): p. 69., 127—129. stb. stb.

4. A *végén csúcsos* („lándzsaalakú”), orgonalevélhez hasonló *levél* Biatec pénzeinek több változatán, *Evoivrix* (De la Tour 10160.), *Cobisovomarus* (De la Tour 10180.) és *Lavumarus* (*Iantumarus*) (u. ott 10184.) pénzein fordul elő. Hasonló leveleket De la Tour pl. 9., 32., 43. és Hucher pl. 50. találtam gall pénzekben. Hasonló alakú levelek római feliratos köveken is elég gyakran előfordulnak a szók közé tett és helyet kitöltő disztiményül.

5. A befelé fordított *apró félkörökből szerkesztett szegély*, amilyent Biatec, *Nonnos*, *Busumarus* (De la Tour 10144.), *Evoivrix* pénzein, úgyszintén a N. K. VIII. 3. l. és Dess. 159. sz. felirat nélküli pénzen is — de utóbbin inkább zeg-zugosan tördelt vonal formájában — találunk, lehet egészen önálló kitalálás is, a további kutatás érdekében azonban néhány közelebbi analógiát és egypár távolibb lehetőséget is kíváncsún tartok felsorolni. Hasonló félköríves szegélyt hazai, úgyszintén egyéb közép- és keleteurópai barbárpénzekben eddig nem találtam, kivéve a N. K. VI. k. 59. lapján (30. kép) közzétett, dunántúli rokonságú hazai barbár ezüstpénzt (mely, mint ezt már máshol megjegyeztem, a lófej alakítása és a lófark alatti pont-sor révén némi távoli vonatkozásban látszik lenni a föntemlített Dess. 159. sz. 17 grammos pénzfajjal.) A temesdi 6—7. fajta *sciphatosok* hátlapjainak a szegélyen belül eső félköríves disztiményei (N. K. XV. 101. l.) nem látszik elég közeli analógiának. Nyugateurópai analógiát szolgáltatnak a De la Tour 43. t. (Evans V. 6. sz.) britanniai, továbbá a Hucher (i. m.) 22. és 23. l. nagyítva ábrázolt galliai fajok. Ez utóbbiak azonban, úgy vélem, formai okból semmiesetre sem befolyásolták az itt tárgyalt szegélyminta kialakulását. A görög pénzek közt az alább is emlí-

tendő lucaniai Heracleának egy didrakmonján (Head, Hist. Num. I. kiadás, fig. 34.) van befelé fordított félkörívekből álló szegély, mely azonban egyes részeiben hullámvonallá változik. Ezt a szegélyt Head, az Aegis-pajzs kígyókból font szegélyéül értelmezi.

6. *A lovag.* Hazai barbárpénzeink, úgyszintén a közép- és keleteurópai barbárpénzek általában, hátlapjukon nagyrészt egy ló vagy lovag képét viselik, melynek mintaképéül ismét nagyobbára macedóniai II. Fülöp tetradrakmonjainak hátlapja szolgált. Ez a lovag rendszeren nyugodtan, lépésben halad, kezében gyakran ágat tart, körülötte a ΦΙΛΙΠΠΟΥ felirat többé-kevésbé fölismerhető maradványai észlelhetők; mellékjegyek inkább a ló előtt és alatt fordulnak elő. Ezekkel szemben, a galliai pénzekben egészen más stílus, élénkebb mozdulatú lovak, lovagok vagy bigák szerepelnek, melyeknek nagy része az ugyan-csak II. Fülöp aranystaterjei hátlapján lévő bigából, nemkülönben római köztársasági denároknak utánzásából keletkezett. — Hispániában végül a lándzsát szegző, továbbá a vállra vetett pálmaágat tartó lovag képe uralkodik — egyéb más tárgyu típusokon kívül — a celtiber pénzekben. Ezek a pénzek javarészen az ország keleti és északkeleti részében otthonosak és mindkétlapi típusaik görög, esetleg részben római köztársasági minták befolyása alatt fejlődtek ki.

A 17 grammos barbárpénz-csoportban Biatec, Nonnos (Sonnon), Lavumarus (Iantumarus) és Counos pénzeinek hátlapján látunk lovagot. Első pillantásra megállapíthatjuk, hogy nem a macedóniai Philippos pénzeit vették mintául, mert míg ezen lépésben halad a ló, addig a Biatec-csoportbeli pénzek lovagja vágatva száguld. A macedóniai lovag rendszeren bal kezében maga előtt tartja az ágat, Biatec lovagjai ellenben jobb kezükben, vállukon átvetve, vagy felső karjukra támasztva, hátuk mögött tartják a különböző alakú gallyat. Nonnos (illetve Sonnon) pénzein jobb kezükben egyenes kardot (kurta, egyenes kézvédővel és gombos véggel), bal kezükben határozottan pálmaágat tartanak a lovagok, akik a felső testüket szembe fordítják a nézőnek. Lavumarus lovagja (Dess. 151.) nagyjában közel áll a Biatec-félékhez, a Counos lovagja (H. De la Tour 10182.) pedig különáll, elég esetlen barbár munka. Biatec nagy ezüstpénzeinek három egyfejtű és 10—11 kétfajtű bélyegváltozata ismeretes. Ezeken a gally, melyet a lovag tart, vagy korallághoz hasonló, pontokban végződő száraz gally (Dess. 138.), vagy két levél közt nagyobb kerek inda (vagy virág?) (Dess. 136., 137., 146.), vagy két levél közt : alakban elhelyezett három apró bogyó (Dess. 140.), végül egyik változatán (Dess. 149.) nem tart gallyat a lovag, hanem testét s a ló fejét tojásalakú vonal veszi körül, melyet köpenynek, pajzsnak vagy kivetett pányvának minősítettek az eddigi értelmezők. J. Evans (The coins of the ancient Britons 280. és 329. l.) nagy pajzsnak minősíti e tárgyat, melynek mint éremképnek, egyedüli, de igen fontos analógiái a Biatec-pénzen kívül, Eppaticus (Evans VIII. 12.) és Cunobelinus (Evans XII. 3.) britanniai fejedelmek vörös aranyból vert, Biatec-nél — az eddigi kormeghatározás értelmében — több évtizeddel későbbi pénzei.

A vágató lovag alakjai a 17 grammos barbárpénzekben, ha nem is szolgálai utánzatai valamely régebbi éremnek, mindazonáltal kétségtelenül nyugati vagy déli pénztípusok behatása alatt keletkeztek. A Biatec lovagjai mögött látható gallyak a celtiber lovagok pálmaágait, sőt a pálmaág alatt föllebbenő köpenyeit is önkéntelenül eszünkbe juttatják. (Lásd Heiss V., IX. és XI. képtábláján Ausa, Ilerda, Celsa, Baetulo pénzeit.) De viszont a celtiber pénzek is valószínűen görög vagy római köztársasági típusok behatása alatt jöttek létre. A tarentumi pénzek lovagtípusai közt valóban találunk is olyanokat, melyek a barbárpénzeinket készítő művészre valószínűleg befolyást, esetleg közvetlen irányítást gyakoroltak. (Ilyenek a Kr. e. 302—281 közt vert (Evans p. 135, F. 1. sz., v. ö. BMC. 125.), ΝΙΚΟΔΑΜΟΥ feliratú tarentumi didrakmon, melyen jobbra vágató lovag látható, utána lebbenő köpenyvel (N. M.), továbbá a Weber E. J. gyűjt. árv. lajstr. II. t. 302. sz. Kr. e. 380—345 közt vert érem, mely az előbbivel majdnem azonos, de nevet nem visel. (Ev. p. 58. B2.) A Biatec-féle lovagok gallya majdnem bizonyos, hogy a vágatás közben meglebbenő köpenynek a numizmaták előtt elég ismeretes átváltozásából keletkezett.

Blanchet (*Traité des monn. gauloises*, p. 190.) kimutatja szintén egy tarentumi pénzről, hogy a kocsihajtónak lebbenő köpenyét a gall éremvéső dús hajfürtökül interpretálta az utánzatokon. Hasonló esetek az arvernusok pénzein észlelhetők. (De la Tour 12. t. — A 3894. sz. pénzen a köpenyből lobogó hajfürtök lettek, a 3921. sz. pénzen pedig már szárnya lett a lovagnak.) Hucher 26. tábláján (Carnutes, Pixtilos) szárnyas lovagot látunk. Ez is a köpenyből magyarázható.

A *gally alakját* illetőleg Hucher: 13. és 32. képestábláján a Carnutes pénzein látható hárombogyós gallyak szolgáltattak analógiát Biatec egyik pénzéhez. A pányvavető illetve nagypajzsú lovagnak analógiáit, mint már említém, De la Tournál 43. t. (Ev. VIII. 12.) és 44. t. (Ev. XII. 3) két későbbi britanniai pénzen találjuk föl. Nonnos kardos lovagjához elég közel állnak a gall *Mediomatrici* és *Lexovii* törzsek pénzeinek lovagjai (De la Tour 36. t. 8946. és 28. t. 7146. sz.) és némely hispaniai lovagtípus (Heiss 20. t., Belsinum, stb.), *Lavumarus* (*Iantumarus*) lovagjához pedig a celtiber pénzek gall utánzatai (Heiss 66. t.) szolgáltattak meglepő analógiákat. Ugyancsak a *Lavumarus*-féle lovag mögött elhelyezett hullámos, leveles növényindához hasonlót a De la Tour 32. t. 7946. sz. alatti *bellovacus* pénzen találunk.

7. A *centaur*, mely *Busu* pénzének hátlapján (De la Tour 10141., Dess. 150.) látható, oroszlánfarkú lótesthez csatolt szárnyas női mellképet ábrázol, karok nélkül. Ezen alaknak — mely a centaur-nő és a szfinksz közt átmenetet alkot — valamennyire elfogadható prototípusát sem a görög, sem a gall pénzek közt nem leltem, ellenben a celtiber pénzek, ha nem is a művészi alakítás, hanem az ábrázolt tárgy dolgában nyújtanak tárgyalható anyagot. *Castulo* (Heiss 39—40. t.), *Urso* (u. ott 47. t.) és *Ebura* (Granada) (u. ott 47—48. t.) pénzein jobbfelé fordult, oroszlánfarkú, szárnyas ló(?)testen, olykor aránytalanul hosszú nyakon sisakos női fej nyugszik. Némely változaton (*Castulo* 23—24., *Urso* 6. sz.) nincsen sisak a fejen, sőt az utóbb idézett fajon a kép balfelé van fordítva. Ezeknek a celtiber pénzeknek eszmei vagy mitológiai tartalmát fődik a *Busu*-féle barbár-pénzek, alaki kompozíció dolgában azonban teljesen más egyéni felfogással készültek. Ha azonban a *Busu*-érem centaur-jának alaki tekintetben való analógiáit vagy esetleges prototípusát is megkíséreljük kutatni, akkor, bár más úton haladva, megint csak nyugati és délnyugati irányban találjuk föl a valószínű mintákat. De la Tour atlaszának 36—37. tábláján (*Viroduni* és *Leuci* 9000—9013. sz.) sajátos éremcsoportot találunk, melynek hátlapj típusai egy, fejét egészen hátrafordítva álló lovat ábrázolnak. A ló hátrafordított feje és a háta közt vízszintes fenyőfához, vagy pálmaághoz hasonló, hosszú, csúcsos végződésű növényi díszítmény tölti be a teret. A 9000. sz. éremből, némi művészi képzelőtehetség segélyével igen könnyen kialakítható a szárnyas centaur; az említett növényből lesz t. i. a szárny. Hasonlóképen előfordul carthagói pénzekben is a hátranéző ló; az előlapon *Persephone* fejével. Nagy elterjedtségüknél fogva ezeket is ismerhette azon éremvéső művész, akinek széles művészi látóköréről a föntiekben foglalt eredmények tanuskodnak. Végül még néhány távoli analógiát említek; *centaur* képe van a De la Tour 44. t. (Evans XII. 1.) jelzésű, *szfinksz* képe pedig ugyanott az Ev. X. 9., Ev. XI. 14., Ev. XII. 9. és 10. jelzésű britanniai pénzekben. Ugyancsak Evans (p. 339.) utal egy (*Lambert* III. 12.) gall éremre, melyen szárnyas emberfejű ló alakja látható.

8. Az oroszlánnal küzdő *Herakles*. A *Coisa* feliratú ezüstpénznek (*Viczay* 7510. sz., De la Tour 10163. sz. és a Trau F. gyűjt. árverési lajstr., Egger, Bécs, 1904. I. t., 5. kép) hátlapján ivalakúan erősen meggyöbült hátú, előrenyújtott fejű négylábú állat látható, alatta (illetve előtte) (sisakos?) férfi, aki lebecsájtott jobbkezeiben valami fegyvert (buzogány, bot vagy kard?) tart, balkezeivel pedig egy függőleges vonal (lándzsa vagy szelvényvonal) közepét érinti. Úgy az állat teste, mint a szegély is pálmaághoz hasonlóan (levelek a szár két oldalán) van kiképezve, a két alak alatt pedig, két (vízszintes) vonal közt felfordítva *COISA* felirat olvasható. A két idézett képes műben a kép úgy van beállítva, hogy a férfi a szelvényvonal alatt hanyatt fekszik a négylábú állat alatt,

a felirat pedig jobboldalt két függőleges vonal közé esik. Ezekkel szemben Kupido (Eggers Wiener Num. Monatshefte, II. 1866. 104. l. és 3. tábla.) medvével küzdő férfinak mondja és a képet, helyesen, úgy állítja be, hogy a férfi áll és lándzsát tart függőleges irányban, az állat pedig fejével fölfelé, mintha a lándzsán kapaszkodnék meg lábaival. (Az előlapon erősen stilizált sisakos mellkép van balfelé, koszorúban.)

A Coisa-érem hátlapja az oroszlánnal küzdő Herakles jelenetét utánozza, amint az a már fönnebb is említett, lucaniai Herakleának Kr. e. 380—300 közt vert különféle didrakmonjain (pl. Head, Hist. Num. 1. kiadás, 35. kép) és kisebb ezüstpénzein, úgy-szintén tarentumi ezüstpénzekén (B. M. C. 362—365., Weber gyűjt. árv. III. t. 326. sz.), Syracusae arany, Suessa (Campania) bronzpénzein, nemkülönben Lyceius paeoniai király (359—340) tetradrakmonjainak többféle változatán (pl. Head i. m. 1. kiad. 150. kép, stb.) végül C. Poblicius Q. F.-nak Kr. e. 79-ben vert római köztársasági denárján (Bab. 9.) látható.

Lyceius idézett típusa fordítva adja a képet; Heraklesnek az egész háta (!) látszik, előlapján Apollo, illetve Zeus feje foglal helyet. Van egy változata jobbfelé fordult Heraklessel is, mely oldalnézetben mutatja testét és közelebb áll a herakleai típushoz. (N. M.) A herakleai pénzen Herakles jobbfelé fordulva áll, felső teste mellet a néző felé (!) fordul, az oroszlán épp úgy ívben hajlik, négy lábával Heraklesre kapaszkodva, mint a Coisa-féle pénzen, előlapján pedig jobbfelé fordított sisakos Pallas-fej látható.

Minthogy a Coisa-érem szabad egyéni felfogásával és főképen Herakles alakjának teljes átalakításával egyformán viszonylik úgy a herakleai, mint a paeoniai éremhez, — a prototípus kérdése csak közvetve oldható meg (mert a szintén sisakos herakleai előlap nem dönti el a kérdést). Heraklea mellett az szól, mint érv, hogy a tárgyalt barbárpénz-csoportnak fönti és alábbi többi prototípusai és analógiái is mind délnyugat felől, Galliából és a Földközi tenger vidékéről kerültek elé, nem pedig délkeletről és ennél fogva bizvást föltehetjük, hogy ezen egy érem eszmei és mitológiai forrásáért sem fordultak Európának a másik, ellenkező oldala felé, ellentétben a többivel, valamennyivel. (Herakleai érem az oroszlánnal küzdő Heraklessel galliai leletben is előfordult.) Még meg kell jegyezni, hogy a felirat függőleges (!) irányát illetőleg a Coisa, Ainoxir és Fariaio (De la Tour 10163., 10156. és 10157. sz.) érmek egy csoportot alkotnak, és a palma- vagy fenyőághoz hasonló kétsoros leveleknek e három hátlapon mint díszítő elemnek előszeretettel való használatából talán egy és ugyanazon éremvőre következtethetünk. Ez esetben azt is megállapíthatnók, hogy ez a művész mindhárom esetben igen messze elkalandozott mintájától, melynek képe vagy emléke, úgy látszik, homályosan élt lelkében, amit főképen a Coisa-érem hátlati képének és feliratának egymáshoz való elhelyezési viszonya bizonyít.

9. A *grif*. A sascsőrű, sárkányfejű, tarajosnyakú, oroszlántestű, patáslábú szárnyas szörnynek képe *Bussumarus* pénzének (De la Tour 10144. sz.) hátlapján fordul csak elő. Tárgybeli és egyszersmind alaki analógiákat, amelyek — esetleg — mintául is szolgálhattak, a gall Meldi (De la Tour 31. t. 7681—91.) és a Mediomatrici törzs pénzei (Hucher p. 70.), inkább csak tárgyi analógiákat a Carnutes (Pixtilos) pénze (Hucher pl. 23.), továbbá britanniai pénzek (De la Tour 43—44. t., különböző pózokban), végül az eraviscusoknak (L. Papius Kr. e. 79-ben vert róm. köztársasági denárát utánzó) pénzei (Gohl 2—12. sz., N. K. I. k. 9—11. lap) szolgáltattak. A keleteurópai barbárpénzek közt a De la Tour 9816. sz. faj hátlapján találunk grifet, míg az elterjedt keleteurópai görög pénzek közt Abdera grif-típusát említhetném, mindezeket azonban csak tárgyi, illetve eszmei analógiáknak, nem pedig prototípusok gyanánt.

10. Az *oroszlán*. Előrenyújtott előlábaira nehezkedő, ugró oroszlánok képét Evoivrix (De la Tour 10160. és 10162. sz.) és Cobisovomarus (De la Tour 10180. sz.) pénzein, továbbá Nonnosnak középnagyságú és kis ezüstpénzein (Num. Zeitschr. XVII. 1895. 3. t. 13. és 6. kép) találunk. A két Evoivrix-pénz hátlapja azonos és rajtuk az oroszlán nyaka csúcsos sárkánypikkelyekkel van megrakva, míg Cobisovomarus pénzén egészen más stílus, kevésbé képzeletbeli az oroszlán feje. Az említett Nonnos-pénzek oroszlánjai

a farkukat előre csapják, a kis Nonnos-pénz oroszlánjának a fejét pedig még soha nem láttam a pénzen, mert a lapkánál nagyobb verőtőnek használata mellett, úgy látszik, inkább arra fektettek súlyt, hogy az uralkodónak a neve legyen rajta a pénzen, nem pedig az éremkép teljességére. A lábakon látható karmok mindazonáltal eléggé bizonyítják, hogy oroszlánnal van dolgunk.

Oroszlánt mint éremképet az ókori érmeiken mind a három akkor ismert világrész-ből és magának Európának úgy keleti, mint nyugati tartományaiból eleget ismerünk. Analógiát vagy éppen prototípust tehát csakis bizonyos specializálással és típus-analizissel kereshetünk. A magasabban álló far, kapcsolatban az előrenyújtott előlábakra nehezedő testtel, jellemző közös vonása a Biatic-csoport oroszlántípusainak. Massilia oroszlántípusú pénzei közt alig elvértve találunk ilyen vagy legalább hasonló veret (pl. Saussaye i. m. II. 69. és IV. 231.), a délgalliai *Longostaletes* néptörzs pénzei azonban (Blanchet: *Traité*, p. 273 sk. II.) éppen a keresett típust szolgáltatják. Így: *Betarra* város (Blanchet, i. m. fig. 132., Saussaye, i. m. 22. t., Robert, i. m. pl. IV. n. 20., *Kaiantolos* király, (Blanchet, fig. 131., Robert pl. IV. 17.), *Rigantikos* fejedelem pénze (Blanchet, fig. 135., Robert pl. IV. n. 19.), mely utóbbi a Cobisovomarus pénzéhez igen közel áll, továbbá *Bitonios* királynak (Robert pl. IV. n. 16) pénze, mely a középső és a kis Nonnos-pénzek oroszlánjára emlékeztet. Mindezen pénzek oroszlántípusát Blanchet (i. m. 275—276. l.) Agathokles syracusaei bronzpénzei utánzatának tartja, viszont — ismét kapcsolatban a többi Biatic-csoportbeli típusok és típusrészek délnyugatról való származtatásával — azt hiszem, hogy az oroszlántípusokat a mi barbárpénzeink éremvéső művészei a fönti délgalliai pénzekről vették és a föntiekből tapasztalt szokás szerint többé-kevésbé szabadon átalakították.

A *Devil*-érem (De la Tour 10164. sz.) hátlapján látható, lépésben haladó, kurta farkú, símafejú állatot Muret-Chabouillet lajstroma medvének minősíti, amit különben az érem-típus alapján nem lehetne biztosan megállapítani. Ilyen tartású és alakú állat alig fordul elő az ismert pénztípusok közt. Ha elfogadjuk Muret meghatározását, legközelebb álló analógiaképen a helvét Orgetorix (av. *eduis*) pénzét (Hucher, i. m. 72. tábla 1. sz.) kell említenem, mely azonban sokkal finomabb és naturalisztikusabb felfogású munka, mint a Devil-féle, elég jó mivű előlappal bíró éremnek a hátlapja. Orgetorix pénzének hátlapján elég természetű ábrázolással, jobbfelé haladó medve képe látható.

11. A *szirén* vagy *hárpia*. Az Ainorix (Ainorix), Fariaio (Fapiariu) és Titto neveket viselő nagy ezüstpénzek (De la Tour 10155—10159.) hátlapjain majdnem azonos rajzú, jobbfelé fordított, elég naturalisztikus felfogású madártestet látunk, hátranéző női fejjel. Az emberfejú madártestre a L. Valerius Acisculus (Kr. e. 46—45.) római köztársasági denárát (Bab. 18. sz.) hozhatom csak fel mint igen távoli analógiát, ennek egész művészi felfogása azonban annyira különböző, hogy még korától eltekintve sem venném számba mintakép gyanánt.

12. A *vadkan*. Ennek az állatnak a képe két, egymástól teljesen különböző stílusban és jelleggel fordul elő a tárgyalt pénzekben. Coviomarus pénzén (De la Tour 10183.) rendkívül durva, kezdetleges stílusban ithyphallikus vadkan képét látjuk, melyhez az éremvéső okvetlenül galliai pénzekről vette az impulzust. A másik vadkan-képet, melyet Biatic kis ezüstpénzén (Num. Zeitschrift. XVII. k. III. t. 12. sz.) találunk, mint már fönnebb említém, a római Kr. e. 54-ben vert Hosidia denárról másolták, némi egyszerűsítéssel: a mellékletek (eb. dárda) elhagyásával.

13. *Biatic aranypénzeinek* prototípusairól az olvasó egyrészt a Num. Közlöny X. k. (52—70. l.) megjelent, *Barbár aranypénzeink* című közleményből, másrészt e folyóirat XIV. k. 81—88. l. *Barbárpénzeink prototípusai* (I. közlemény) címen közzétett cikkemből (I. a 83. l.) nyerhet tájékozást.

14. A Biatic-csoporthoz tartozó *ezüst aprópénzre* nézve utalom az olvasót a Num. Közlöny VIII. k. 1—7. l. található: *A rétei barbár ezüstpénzlelet* című közleményemre, továbbá ugyanezen folyóirat XII. k. 41—51. l. *Tótfalu és Réte* című értekezésemre.

A Biatic-csoportbeli ezüstpénzek típusainak analógiáit, illetve prototípusaikat, mint a fentiekből láttuk, úgy eszmei vagy tárgyi tartalom, mint formai felfogás, illetve alakítás dolgában is nagyrészt gall, különösen déli galliai, továbbá hispaniai, úgyszintén itáliai meg sicíliai görög pénzekben találjuk meg. Típusaik egypár esetben római mintaképre vezethetők vissza, végül — részben az aprópénz esetében — középeurópai, illetve hazai barbárpénzekre.

A 17-grammos ezüstpénzcsoporthoz prototípusainak kutatásánál — azon, már fentebb is hangoztatott körülménynél fogva, hogy e pénzek típusai éppen nem alkalmazkodnak szorosan a mintáikhoz — nem is annyira a mintául szolgáló egyes érem-egyedek, illetve fajok pontos megállapítása a főcél, hanem inkább annak a földrajzi területnek a megjelölése, amelynek forgalmi pénzei ezen éremcsoport típusaihoz többszörös analógiákat s ezek közt a valószínű mintákat is szolgáltatottak.

Ahogy majdnem minden tekintetben a görög kultúra volt a forrás, melyből közvetlenül vagy közvetve a nyugat szellemi fejlődése táplálkozott, úgy az éremtípusok dolgában is a görög pénzek Britanniától és Germániától Bactriáig és Egyiptomig éreztetik — természetesen esetről esetre különböző fokban — a pénztípusokra gyakorolt hatásukat.

Galliában eleinte keleti, majd sicíliai és délitáliai, később macedóniai görög pénzek, végül római denárok típusait utánozták. A hispaniai celtiber pénzekben ugyancsak előbb görög, aztán római pénztípusok behatását tapasztaljuk, Britanniában főképpen a gall, majd pedig a római pénzek típusai gyakoroltak erős befolyást az ottani pénzverésre, míg közép- és keleti Európa barbárjai főképpen a hozzájuk közelebb eső macedóniai világforgalmi pénzeket utánozták.

A Biatic-csoport aranypénzeivel a Duna völgyének és Boiohaemumnak kagyló-típusú pénzcsoporthoz csatlakozik, ezüst aprópénzével pedig a tótfalusi vezérleletben képviselt pannóniai pénzekkel vállalja az atyafiságot. Még a 17-grammos nagy ezüstpénzek közt is akad a pannóniai rokonságnak egyetlen. (eddig csak három példányban ismert) hirdetője a Dess. 159. sz. néma éremfajban. Ellenben a nagy ezüstpénzeknek zöme — a Bécs és Pozsony tájékára meg Mosonmegyére szorítózkodó szűkebb hazáján kívül egészen Galliáig sehol rokontípusokra nem hivatkozható — teljesen idegen csoportot, mintegy szigetet alkot és magára vonja a közfigyelmet.

A jelen közleményben a lehetőséghez képest megállapítottam e csoport típusainak orientálódását, de arról a kérdéstről, hogy mily okoknak és körülményeknek tulajdonítandó a típusoknak a távoli délnyugatról való szelekciója, arról még sokat lehet, sőt kell is vitatkozni a jövőben. Két, a valóságot ha nem is kimerítő, de bizonyára megközelítő okot már itt is felhozhatok a mi vidékeinken oly idegen típusok behozatalának inagyarázatára. Egyik az, hogy az ókorban is voltak vándor éremvésőművészek, még klasszikus földön is, akik egymásután több helyen vésték érembélyegeket. Így a syracusai Euainetos Catana, Camarina és Terina városok részére is vésett verőtüveket. Fokozott mértékben áll ez a kisebb verőtő-szükséglettel bíró barbár államokra, melyek aligha nyújtottak állandó foglalkozást egy-egy éremvésőnek, különösen tekintetbe véve a bélyegsúlyesztésnek a barbároknál ismeretes szokását. Ilyen vándorművészi szereplésnek tulajdoníthatjuk a szembeötlően különböző kézből származó, más-más stílú és jellegű éremtípusokat ugyanegy csoport keretében (így a 17-grammos barbár pénzek közt is!). Hivatkozom J. Evans tekintélyére is (i. m. 310. és 338. l.), aki Cunobelinus britanniai uralkodó némely érmeiről azt véli, hogy római, vagy pedig római vésőnői iskolában kitanult művészek a munkája. Ilyen külföldi, római vagy Rómában kiképzett galliai éremvésőművészek, akik a Rómában akkor már teljes szellemi uralmat gyakorló görög kultúrát is valamennyire magukba szívták és szakszerű áttekintéssel rendelkeztek az itáliai, sicíliai, galliai stb. pénztípusok fölött, Biatic, Busumarus, Coisa és a többi fejedelmek számára dolgozhattak és valószínűleg *részben* (!) az ő, magukkal hozott szakbeli ismereteiknek és formakincsüknek tulajdoníthatjuk a görög és gall stb. származású pénztípusokat.

Szándékosan hangsúlyoztam, hogy *csak részben* tulajdonítom a típusok választását az éremvéső mestereknek. Lehetetlennek találom ugyanis, hogy az uralkodó ezt a fontos kérdést az exekutív művész kényére bízza. Sőt ellenkezően: bizonyos, hogy a közbizalomnak leginkább megfelelő, a nép ősi hagyományait, vallásos hitét, szokásait honoráló típusokat választották ki és ilyeneknek megformálásával bízták meg a megrendelésre dolgozó művészt.

A 17-grammos pénzekkel élő barbár nép hazánknak nyugati szélén lakott és az aranypénzek tanúsága szerint Boiohaemumból költözött oda. Hazánknak egész területén a Philippeus-típusból származó — részben az Apollofejes — barbárpénzeket használták. Ezeknek a széles, zárt területén nem törhetett át nyomtalanul az a nép, mely a 17-grammos ezüstpénzeket használta. De viszont tudjuk, hogy Boiohaemumnak egymást fölváltó lakói: a bójok, tectosagok, markomannok, mind nyugat felől, a Majna tájékáról vonultak föl, egymást nyomva előre, kelet felé. Azt is tudjuk, hogy a két nagy kelta vándorlás főszereplői: a bójok, illetve a tectosagok — mindkettő hatalmas, nagy nép — déli és keleti irányban elágazódva vettek részt a nagy kelta népmozgalmakban. E két nép egyikében fogjuk feltalálni és megállapítani az itt tárgyalt pénzek kibocsájtóit, de a vándorlások, szétágazódások oly bonyolultak, sokszerűek és a felőlük máig hangoztatott vélemények olyan ellentmondók, hogy ezen kérdés méltatásának egy külön közleményt kell majd szentelnünk. Addigra talán jobban tisztázódik a 17-grammos barbárpénzek egyes stíl csoportjainak és evvel kapcsolatban időbeli sorrendjüknek kérdése is, ami, tekintettel a Fufia denár korának a Biatic-féle pénzt — *post quem* — datáló szerepére, egyes idetartozó fajok különböző kibocsájtási idejének, illetve bizonyos fejlődési fokozatoknak föltételezése mellett, azt eredményezheti, hogy az egész csoportnak datálását esetleg más, újabb alapokra fektethetjük.

Gohl Ödön.

A pápák érmeiről.

(Folytatás.)

A pápai érmek vésnőkeinek névsora és története szoros összefüggésben áll az olasz éremművészettel, de kiterjed az elmúlt idők éremművészetre általában, amennyiben a többi államok legkiválóbb művészei kevés kivétellel szintén résztvettek pápai érmek tervezésében. A sort megnyitja a minden idők legnagyobb mestere: Pisanello vagy Pisano Antonio (1397—1455), ki a hagyomány szerint V. Márton pápa egy érmét készítette, melyből azonban napjainkig, sajnos, egy példány sem maradt fenn. Az első művész, kitől tényleg fennmaradtak pápák emlékérméi, Guazzalotti Andrea vagy Andrea G. Pratense, aioló-i pap (1435—1495), tőle bírjuk az első egyáltalán ismert pápai érmet V. Miklós pápától, továbbá egyet III. Calixtus pápától, kettőt II. Pius pápa és végre kettőt IV. Sixtus pápától; a művész érmeit „ANDREAS GVACIALOTVS; ANDREAS GVACIALOTIS vagy AND. G. PRATENS névvel jelezte. A firenzei születésű művész, ki Lorenzo il Magnifico részére, Heiss szerint, műkincsek beszerzésével is foglalkozott, mint szobrász is ténykedett és az első művészek közé tartozott Rómában, ki érmek öntését űzte. Sixtus egyik: CONCOR. ET AMATOR PACIS stb. hátlapi körirattal bíró érmét azelőtt a mantúai születésű Lysippus művének tulajdonították, kit általában bizonyos szárazság és gondolat-szegénység jellemez, minek következtében nem merészkedik nagyobb hátlapi kompozíciók szerkesztésére, mint pl. tanítványa: a nápolyi születésű Giovanni Candida.

IV. Sixtus pápának koronázására vert és koporsójában talált, hátlapján „HEC. DAMVS. IN. TERRIS. AETERNA. DABVNTVR. OLIMPO“ feliratú érme, Simone di Giovanninak vagy Paolo di Giordanonak tulajdonítható, kik ezidőben voltak a pápai pénzverde igazgatói. Végül bírnunk még IV. Sixtus pápától egy Camelio (Vittore Gambello) (1460—1539) veneziai szobrász, aranyműves és éremvésnök által öntött és névjelzésével ellátott érmet. Camelio még azért is nevezetes, mert elsőnek alkalmazott acél pénzverő-

ket. Végre Caradosso Cristofanonak tulajdonítják IV. Sixtus pápának: VTILITATI PVB-LICAE hátlapi feliratú ezüstpénzét.

A pápai quattrocento érem bővebb ismerete tulajdonképen csak II. Pál pápával kezdődik; sajnálatos csak az, hogy egyetlen művész neve sem ismeretes teljes biztonsággal, mint ezen érmek tervezője. A műtörténészek más érmekkel való összehasonlítás alapján ezen érmek némelyikét Cristoforo Geremia vagy Cristoforo di Mantova, továbbá Bartolomeo Bellano, Aristotile Fieravanti és Andrea di Nicolo di Viterbónak tulajdonítják, Andrea di Viterbo szerzőségét II. Pál egyik-másik érménél még azon körülmény is támogatja, hogy ő volt Milianus Permathei de Orsinissel együtt, egy 1464 szeptember 22-iki okirat szerint a pápai éremverdének mestere és 1468 április 5-én lett e verde igazgatója, míg Bartolomeo Bellano szerzőségét, igaz hogy 100 évvel később, először Girolamo Gualdo állítja a „Museo Gualdo“ vicenzai gyűjtemény leírásában és ezt Vasari is említi „Vite“ stb. című művének második, 1568-iki kiadásában.

VIII. Ince pápa érmét a három erény alakjaival a hátlapon, Antonio del Pollaiuolo (1429—1498) firenzei aranyműves, szobrász és festő művének tartották sokáig azon alapon, hogy e pápa koporsójának, mely Pollaiuolo műve, 1606-ban való felnyitásánál, ezen érem egy példánya találtatott a koporsóban, de az érem stílusa annyira különbözik Pollaiuolo pregnans modorától, hogy Friedländer még inkább ellenlábásának, Francesco Francianak tulajdonítaná. De ezen állítás sem tartható fenn és így ezen érmet a firenzei egykorú éremművészek egyikének kell tulajdonítanunk. Megjegyzendő, hogy ezen érem két különböző nagyságban fordul elő, míg VIII. Ince érmeinek egy harmadik, hátlapján a pápa címerét feltüntető, a firenzei Bargello éremgyűjteményében őrzött példányát, Supino szintén Pollaiuolo művének tartja.

A VI. Sándor pápa koronázására öntött, hátlapján: CORONAT feliratú érmet Friedländer Caradosso Cristofano (1445—1527) művének tulajdonítja, mivel szemben Milanesi arra utal, hogy Caradosso Milanót csak Lodovico il Moro elűzetése után hagyta el és így Rómába csak II. Gyula pápa uralkodása idején érkezett, mindazonáltal L. Forrer is Caradosst tartja ezen érem szerzőjének, míg Venuti azt Antonio Pollaiuolónak tulajdonítja. Általában VI. Sándor pápának csak kevés egykorú érme ismeretes; a legtöbb, épp úgy mint utódjának, III. Pius pápának érmei, ki mindössze csak 22 napig uralkodott, Paladino-féle restitúció. Paladino a XVI. század végén működő éremverő, kinek életéről semmit sem tudunk. Mint már említettem, V. Márton papától III. Pál papáig majdnem az összes restituált érmeiket ő készítette. Érmeit G. Paladino, vagy G. P. vagy G. P. F. jelzéssel szokta ellátni és általában a leggyöngébb olasz éremmetszők közé tartozik. Főhibája az arányok ismeretének teljes hiánya, ha emberi vagy állati alakot ábrázolni megkísérel; stílusa pedig annyira elüt a XVI. század érmeinek jellegétől, hogy sokkal későbbi korból valóknak látszanak.

Úgy amint Pisanello és tanítványa a veronai Matteo di Pasti (1420—1490) az olasz éremöntőművészet alapjait megvetették, és ha pápai érmek mai nap nem is ismeretesek tőlük, úgy mégis nagy befolyást gyakoroltak a pápai érmekre és azok készítőire, úgy a későbbi időkben, miként azt már Venuti is említi, különösen II. Gyula, X. Leo, VI. Hadrián és VII. Kelemen, a cinquecento nagy pápai idejében, művészetükkel irányítólag hatottak közre a nagy urbinói Raphael, valamint tanítványa Gulio Romano. A pápai érmek művészetének új fellendülése, különösen a hatalmas II. Gyula pápával kezdődik. Még mint bíbornoknak készítette egy érmét a mantuai Sperandio (1425—1495), ki az olasz quattrocento éremművészet legproduktívabb mestere, amennyiben még napjainkban is mintegy 45 érme ismeretes és sokszor nagyon is erősen plagizálja Pisanello gondolatait. Ő, ha nem is mondható nagy koncepcióval bíró művésznek, de azért a quattrocento-művészet jellegének rendkívül hű és karakterisztikus kifejezője. Azt hogy a quattrocento-éremművészek között annyira ismeretes, még annak is köszönheti, hogy bölcs előrelátással minden érmét az OPVS SPERANDEI jelzéssel ellátta; különben ő is, úgy mint sok

társa, egyúttal aranyműves, szobrász, építész, fémöntő, sőt katonai mérnök is volt, művészetét illetőleg pedig főképen Pisanello, Matteo di Pasti és Marescotti befolyása alatt állott.

Francesco Francia bolognai festő, valódi nevén Francesco Raibolini-nek (1450—1517) tulajdonítják, több pápai pénzen kívül, II. Gyula pápa négy érmét és ezek között a szép, hátlapján CONTRA STIMVLVM NE CALCITRES feliratú érmét, mely Sz. Pál ábrázolja, útján Damascus felé villám által sújtva és a lóról lefordulva. Ezen érem két verziója ismeretes, az egyik szakálasan ábrázolja Sz. Pált, a másik szakáltalanul.

A cōmoi Caradosso Cristofano (1445—1527), más néven Ambrogio Cristoforo Foppa érem- és gemmametsző, valamint hírneves aranyműves, ki magát Caradosso del Mundo-nak nevezte, kit Benvenuto Cellini is igen magasra tartott és kiben Keary szerint a XV. század fémművészete legmagasabb fejlődését éri el, készítette II. Gyula pápa szép, több változatban ismeretes érmét, mely hátlapján a Sz. Péter bazilikát ábrázolja Bramante első terve szerint. II. Gyula pápának hátlapján . . PASCITE. QVI IN. VOBIS. EST. GREGEM. DEI. V. C. feliratú érmét Camelio vagy Vittore Gambellonak tulajdonítják, de ezen érmét már Venuti is apokrifnek tartja és Milanesi is kételkedik, hogy a V. C. jelzés Camelio szignatúrája volna.

Romano Giancristoforo (1465—1512) szobrász, aranyműves, gemmametsző és éremvénnök, ki Antiquo befolyása alatt állott, készítette II. Gyula pápa azon érmét, melynek hátlapján a béke és hit egymásnak kezét nyujtanak IVSTITIAE. PACIS. FIDEIQE. RECVPERATOR. felirattal.

Az első Medici pápa: X. Leo 25 érme közül a legtöbbnek szerzője ismeretlen és azon körülmény, hogy a GLORIA ET HONORE CORONASTI. EV. DE. hátlati felirattal és a Medici címerrel bíró érem, némelyek által San-Gallo művének tartatik, míg mások azt Selvi vagy társai restitúciójának tartják a XVIII-ik századbeli Medici-sorozatból, csak azt mutatja, hogy mily nehéz az olasz érmek korszakának és szerzőjének meghatározása. Épp úgy ismeretlenek VI. Hadrián pápa érmeinek szerzői; csak a CORONAT hátlati felirattal bírónál ismerünk ugyanarra az éremhátlapra, melyet már VI. Sándor pápánál Caradossonak tulajdonítottak.

Természetszerű, hogy a gemma- és éremvénnökség együttes gyakorlása egyugyan azon mester részéről egy sokszor szorosán az antikhoz simuló stílust eredményezett némely XVI-ik századbeli éremvénnöknel, főképen Cavino Giovanni, az úgynevezett Padovanino, továbbá Cesati Alessandro, vagy Grechetto, Valerio Belli vagy Vicentino, végre Bernardi Giovanni di Castelbolognese és egyebeknél.

A nagy Medici pápa: VII. Kelemen, napjainkig ismeretes 23 érme közül négyet soroznak Bernardi Giovanni di Castelbolognese művei közé, ezek közt az EGO SVM JOSEPH FRATER VESTER hátlati feliratú és Józsefnek testvérei előtt való megismertetését ábrázoló szép érme, melyet sokáig Benvenuto Cellini művének tartottak. A nagy firenzei szobrász és aranyműves: Benvenuto Cellini (1500—1571) ugyancsak e pápának három érmét készített; a hátlapján CLAVDVNTVR. BELL. PORTAE. BENVENVTVS. F. felirattal bíró érmét saját nevével jelezve. Úgyszintén megemlékezik Benvenuto emlékirataiban a másik, hátlapján UT BIBAT. POPVLVS. feliratú éremről, mely azon jelenetet ábrázolja, midőn Mózes a sziklából vizet fakaszt; végre az ő művének tartják még a hátlapján SCUTA COMBVRET. IGNI. feliratú szép érmét, mely a béke perszonifikációját ábrázolja, amint fáklyával egy halmaz fegyvert éget meg. Mindezen érmek már nem öntöttek, hanem vertek és az éremvésés művészetének fejlesztése körül Benvenuto színtén nagy érdemei vannak. Az ő művének tartják némelyek VII. Kelemen pápának POST. MVLT. PLVRIMA. RESTANT. hátlati feliratú és Krisztust az oszlophoz kötözött ábrázoló öntött érmét is, melyet Venuti Francesco dal Prato, vagyis Francesco di Girolamo Ortensi (1512—1562) firenzei éremvénnök, festő, szobrász és ékszerész művének tart, míg M. E. Plon Benvenuto Cellini művészetét véli benne felfedezni. Mint ismeretes, Benvenuto Cellini, Girolamo del Borgo utódjaként a római pápai érem- és

pénzverde igazgatója volt és ezen minőségéből kifolyóan több pénzt véselt VII. Kelemen és III. Pál pápa részére.

A nagy Farnese pápa: III. Pál, 71 érme között ismét találkozunk eme kor leg híresebb éremvésőművészeinek munkáival. Lombardi Alfonso Citadella, ferrarai, 1537-ben elhalt szobrász és éremvésnök M. G. Milanesi szerint készített egy érmet III. Pál pápa részére, anélkül, hogy megállapítani tudnók, melyik ez a pápa érmei közül. Leone Leoni arezzói szobrász és medaillőr (1509—1591), ki mint V. Károly császár kedvenc szobrásza ismeretes, négy érmet készített a pápa részére, egyet hátlapján várfalakkal, Róma erődítésének emlékére, egyet DOMINVS. CVSTODIT. TE. DOMINVS. PROTECTIO TVA hátlapi felirattal és egy várfal előtt menekülő lovasokkal, továbbá egyet SECVRITAS. TEMPORVM. hátlapi felirattal és három legelő lóval, végre egyet S. C. felirattal, Róma ülő alakjával.

Cesati Alessandro, művésznevéen Il Grechetto, cyprusi születésű. de milánói eredetű gemma- és éremvésnöknek, a Renaissance legjobb éremvésnökei egyikének, a hátlapján OMNES. REGES. SERVIENT. El feliratú érme, mely Nagy Sándort ábrázolja Jeruzsálem főpapja előtt térdet hajtva, Michel-Angelo szerint mestermű. Ugyancsak igen szép a több variánsban ismeretes érem, mely hátlapján görög felirattal Ganymédet ábrázolja, kezét egy sas nyakára téve és vállán tartott víztartóból a Farnesek cimervirágát: a liliumot öntözve, továbbá egy, hátlapján Sz. Pált ábrázoló érem; úgyszintén egy, hátlapján SECVRITAS. P. R. feliratú, Róma ülő alakjával, melyet Cicognara neki tulajdonít, végre az ő művének tartanak még két érmet, mely hátlapján a római palazzo Farneset ábrázolja, egyikén HARVM. AEDIVM. FVNDATOR. másíkan FARNESIA. DOMVS. CVRA. EIVSD. IMPENDIISQ. — A. SOLO. EXCITATA. felirattal; úgyszintén egy, hátlapján a Sz. Péter bazilikát ábrázoló érem, két variánssal. Cesati 1540—1561-ig a római pápai pénzverde igazgatója volt. A pápa legtöbb érmét véste azonban Bonzagna Gian Federigo vagy Federigo Parmense, ki fivérével, Giangiacomóval (1508—1565), ki III. Gyula pápának dolgozott, IV. és V. Pius, IV. Pál és XIII. Gergely pápák számtalan érmét is készíttette. Általában III. Pál pápával kezdődik a vert érem teljes előtérbe nyomulása az addigi, többnyire öntött érmekkel szemben. III. Gyula pápa 56 ismert érme közt találkozunk ugyancsak Cesati nyolc érmével, bár szerzősége nem egészen bizonyos, miután ugyan-ezen időben Bonzagna Giangiacomo is dolgozott már mint vésnök a pápai pénzverdében és stílusuk nehezen különböztethető meg egymástól. Cavino Giovanni (1499 v. 1500—1571), ki Padovanino név alatt főképen kitűnő római pénzimitációi révén ismeretes és ki fiával, Vincenzóval és barátjával, Bassiano Alessandróval dolgozott együtt, a pápa egy érmét véste, mely Anglia visszatértét ünnepli a római szentegyház keblébe, hátlapján ANGLIA. RESVRGENS felirattal. Az érem tárgya nem lévén az antik formákkal összeegyeztethető, Cavino rendkívüli tehetsége és művészete kevésbé érvényesül ez érmen. III. Gyula pápa több érmét egy A. V. jelzésű vésnök készítette 1550 és 1555 között, épp úgy ugyanezen időből származik egy F. M. L.-el szignáló éremvésnöktől III. Gyula pápa szép nagy érme, hátlapján IMMANE. PONDVS. stb. felirattal és a földtekét hordó Atlással; mindkét medaillőr nevérol és személyi adataikról semmit sem tudunk.

II. Marcellus pápa rövid uralkodása alatt tűnik fel Rossi (Giovan Antonio de) milánói gemma- és éremvésnök (1517—1575), ki érmeit IO. ANT. RVB. MEDIOL. F. vagy IO. ANT. R. F. vagy IO. ANT. RVB. M. F. stb. jelzésekkel szokta ellátni, egy nagy átmérőjű öntött érmével, mely hátlapján a bölcsesség ülő alakját mutatja. A pápa többi hat ismert érmének szerzője ismeretlen. Nagyobb szerepet játszik már Rossi IV. Pál pápa alatt, kinek napjainkig ismeretes 23 érme közül hat az ő műve, míg négyet Bonzagna Gian Federigo által készített, végre két érménél Pozzi Giambattista, a pápai érmek restitúciói révén művészet szempontjából alacsony színvonalon álló milánói medaillőr stílusára lehet következtetni. IV. Pius pápa hat évi uralkodásáról 63 érmet ismerünk, ezek közül a hátlapján DESIDERIO. DESIDERAMVS. felirattal és egy tyúkot kis csirkéivel, hát-

térben az angyalvárral ábrázoló érmet, egy 1561-ben Granvella bíbornokhoz írt levele alapján Leone Leoni művének agnoszkálhatjuk; nyolc érem Bonzagna Gian Föderigo, hét Rossi Giovan Antonio műve, míg kettő Arco Marco, a Grechetto tanítványának, egy pedig Pallante Simone, szintén 1560 körül működő olasz éremvésnöknek műve. Megjegyzendő, hogy III. Pál pápától V. Pius pápáig igen gyakori az ugyanazon hátlati feliratok és hátlapok újabb használata. A később szentté avatott V. Pius pápa 62 érme közül 14 Bonzagna Gian Föderigo, 12 pedig Rossi Giovan Antonio műve, míg a többiekre nézve, úgy mint az előbbi pápáknál, a szerzőség biztosan meg nem állapítható.

A nagy Buoncompagni pápa: XIII. Gergely, hosszú, 13 éves uralkodása idejéből 111 érmet ismerünk, az összes pápák között a XVI. század közepéig, ő verette a legtöbb érmet és foglalkoztatta a legtöbb és korának legjobb éremvésőmestereit és művészeit, a pápák között érme szempontjából ugyanazon szerepet játszva, mint Hadrian a római császárok között, pénzeinek mennyisége és szépsége szempontjából. Az eddig már ismertett művészek közül Bonzagna Gian Föderigo hét érmet, Rossi Giovan-Antonionak pedig három érmet ismerjük. A legtöbb érmet, még pedig 46-ot, készítette azonban a római pápai pénzverdében alkalmazott Fragni Lorenzo, vagy Lorenzo Parmense, vagy Lorenzo Parmigiano, ki mint aranyműves, gemma- és éremvéső, antik érme utánzásával is foglalkozott, műveiben igen ügyes, sok formaérzéssel bíró művésznak mutatkozik, ki rendesen LAV. P. vagy L. P. jelzéssel látta el az általa készített érmekeket. Ugyancsak XIII. Gergely két érmet vészt Poggin Domenico (1520—1590) firenzei aranyműves, szobrász és medailőr, ki később V. Sixtus pápa alatt a római pápai pénzverde fővésnöke lett és művészeti pályáját fivérével Gian-Paoloval együtt I. Cosimo uralkodása alatt kezdte a firenzei pénzverőnél, művészi hajlamaikat már atyjuk, Michele gemmavésnökötől örökölte. Műveiben, amennyiben nincs a verés által megkivánt akkori technikai korlátokhoz kötve, szabad művészi felfogás észlelhető, ami különösen öntött érmeinél tapasztalható.

Bonis Niccolo, aki műveiben némileg Föderigo Parmensére emlékeztet és XIII. Gergely két érmet vészt, V. Sixtus alatt pápai medailőr lett a római pápai pénzverdénél és az is maradt egészen VIII. Kelemen pápáig. Ugyanezen időben dolgozott Bonis Emilio is mint éremvésnök. Melon vagy Milon, úgyszintén Melone és Millon Giovanni. V. 1571-től 1589-ig működő medailőr, ki IO. V. MILON. F.; IO. V. MELON. F.; IO. V. MILON; MELON. F. és MILLON. F. jelzésekkel szokta műveit szignálni, XIII. Gergely 11 érmet vészt. Argenterio Bartolommeo, Rómában 1582 körül működő turini éremvésnök, Passero Bernardinó olasz szobrász és éremvésnökkel együtt XIII. Gergely öt érmet készítette, melyek a Jezsuita Collegium alapkövetésénél az alapokba befalaztattak. A pápa három érmet készítette egy 1574 körül működő COC. FED.-el szignáló éremvésnök, ki F. C. és F. CO val is jelezte műveit, kinek személyi adatai felől teljes bizonytalanságban vagyunk. Milanese szerint a FED. COC. jelzés Federigo Coccola vagy Cocciola D'Amalia pápai éremvésnök művét jelentené, míg a F. CO. jelzés talán Francesco De Cocchis római aranyműves jegye. XIII. Gergely egy érmet készítette végre egy D-vel jelző, 1576 körül működő; egyet egy 1575 körül működő L. L. P.-vel jelző; kettőt egy 1574 körül virágzó M. B. R. F.-vel jelző; végre kettőt egy 1579 körül dolgozó, R. T.-vel jelző művész. A Gergelyt követő hatalmas Peretti pápa: V. Sixtus 71 érme közt, bár benne a művészetek meleg pártolóra találtak és részben a régi művészek működtek továbbra is, kevés szép érem maradt fenn és kivitelük és fenntartásuk rendszerint kívánni valót hagy hátra; legszebb a nagy átmérőjű, hátlapján SALVS. PVBLICA. — PRINCIPI. OPT. FRANCO. COSPIVS. D : MDLXXXVIII. felirattal bíró érem, melynek szerzője azonban ismeretlen. Bonzagna Gianföderigo szintén készített részére egy érmet, Fragni Lorenzo hetet; Poggin Domenico tizenhármát; Bonis Nicolo kilencet; Bonis Emilio kettőt. Egy C. S. jelzéssel 1585 körül működő olasz éremvésnökben, ki V. Sixtusnak, hátlapján VADE. FRANCO. REPARA. feliratú érmet vészt, Milanese a firenzei Constantino di Servi festőt, szobrászt és műépítést véli felfedezni, ki 1554-ben született és 1622-ben halt meg.

Sixtus pápa négy érme M. M. B. — MO. B. jelzésű ismeretlen éremvésznök műve, kettőt pedig egy M. B. jegyű, szintén ismeretlen medaillőr készített, míg ismét két érem M. M. B. jelzéssel, egy pedig MO. B. szignatúrával van ellátva. Végre V. Sixtus egy érme D. H. A. jegyet mutat, mely D. H. Aianz éremvésznök jelzése. VII. Orbán pápa rövid uralkodása idejéből 11 érmet ismerünk, melyek közül négy ismét az M. M. B. — MO. B. jelzésű ismeretlen medaillőr műve, míg egy az M. — M. B. jelzést viseli.

XIV. Gergely pápa emlékét, ki szintén csak igen rövid ideig uralkodott, 14 érem hirdeti, melyek közül kilencet Bonis Nicolo, kettőt Bonis Emilio készített, míg egy az F. N. jelzéssel van ellátva, végre egy, CAVAL. MI. B. jelzéssel, az olasz Cavaliere Michele Balla éremvésznök műve, ki 1591-ben készítette e pápa GREGEM. NE. DESERAS. hát-lapi feliratú érmét. IX. Ince pápa szintén egészen rövid uralkodása idejéből 11 érem maradt fenn, még pedig hét Nicolo de Bonistól és egy Emilio Bonistól.

Az Aldobrandini pápa, VIII. Kelemen 13 évi uralkodási idejéből 70 érem maradt fenn, csodálatosképen alig található azonban az ő uralkodási idejéből származó egykorú érem és majdnem összes érmei csak utánveretek útján ismeretesek. Nicolo de Bonis négy, Emilio Bonis hét érmét készített a már ismert medaillőrök között, a legtöbb (32) Rancetti Giorgio (1550—1611), firenzei medaillőr és aranyműves művei, kinek teljes neve Giorgio di Antonio Rancetti és ki GIOR. RAN. FIOREN.; GIORGIO. RAN; vagy GIOR. RAN. jelzéssel látta el érmeit. Műveiben az előlapok rendszerint jobbak a hátlapoknál, amennyiben Fabricius szerint korának gondolatszegénysége effektív új gondolatokban a legtöbb éremnél jellegzetes; amennyiben pedig pápai ceremóniákat vagy allegóriákat kell ábrázolnia, rendszerint zavaros, túlsúfolt kompozíciókat mutat, vagy további fáradság nélkül átvész egy merev alakot, mely ezen kor festészeti vagy szobrászati allegóriáiban konvencionális alak gyanánt sok ezer példányban volt elterjedve. További kilenc érme VIII. Kelemennek, Cambi Gaspero (1496—1577) műve, ki érmeit GAS. CAM. vagy GAS. CAMBI. jelzéssel szokta ellátni. Végül VIII. Kelemen egy érme, F. M. F. jelzéssel és GREGEM. NE. DESERAS. hát-lapi felirattal, egy 1592 körül működő ismeretlen éremvésznök műve; míg Milanesi M. G. azon véleményen van, hogy ez Francesco Mochi, firenzei szobrász szignatúrája, kinek legjobb munkái a XVII. század elejéről valók. A rövid uralkodású IX. Ince pápa 11 érme közül ismét hét Bonis Nicolo, egy pedig Bonis Emilio műve, míg a még rövidebb uralkodású Medici pápa: XI. Leó hat érme közül egy Rancetti Giorgio műve, melynek négy változata ismeretes. A Borghese pápa: V. Pál, 60 érme közül, melyek között a nagyobb átmérőjűek között ismét öntött példányokkal is találkozunk, Rancetti Giorgio hét érmet készített, míg Moro Jacobo Antonio milanói medaillőr és 1610 óta Rancetti utóda, mint pápai éremvésznök, 19 darabot tervezett, melyek általában finom munkát mutatnak. Érmeit rendszerint az I. A. M. vagy I. A. Moro, végre I. A. MORI jelzéssel szokta ellátni. Moro nevét sokszor összetévesztették öccsének Moronenak nevével, ki 1640-től 1670-ig volt éremvésznök a pápai pénzverdében; Moro 1625-ben halt meg és 1621 óta Camillo Corradinival együtt viselte a pápai éremvésznöki tisztelet. V. Pál érmei, uralkodásának ötödik évétől kezdve, ha nem is bírnak névjegyével, általában neki tulajdoníthatók.

San Quirico (1565—1630) páрмаi építész és medaillőr, Camillo Mariani tanítványa, ki az éremvésést főművészete, a viaszban való modellálás mellett, csak másodsorban gyakorolta és P. SANQVIRIC; SANQVIRICVS; P. SANQVIRIC PAVL. SANQVIR. stb. jelzéssel látta el érmeit, V. Pál hat érmét készített, végül a pápa egy érme az AMB. B. jelzést mutatja, mely egy ismeretlen éremvésznök jegye. E pápa érmei még nagyrészt a cinquecento jellegét viselik, míg utódja, XV. Gergely tíz érme, melyeknek vésznökei bár ismeretlenek, de Morót engedik mesterüknek gyaníttatni, már mutatják a művészet seicento jellegét.

A pompaszerető VIII. Orbán pápa hosszú uralkodása alatt az éremverőművészet is megfelelő kedvelőre talált, amit érmeinek nagy száma, 119, is mutat, emellett azonban mindinkább észlelhető a kompozíciók hiánya és a művészet sablonossá válása, minek oka

részint az is, hogy majdnem összes érmei, és pedig 83, szignálva, ugyanazon mester, Mola Gasparo (1580—1649) breglio-i aranyműves és medaillőr művei, ki már V. Pál egy érmét is készítette és egyébként különösen az aranyműves és damascirozó művészetben a tökély oly magas fokán állott, hogy egy díszsisakját sokáig tartották Benvenuto Cellini művének. Eleinte a firenzei pénzverdében volt alkalmazva mint első vésnök, de nem akarta azon megalázást eltűrni, hogy a művészetében alatta álló német Kolb éremvésnök verőtüveit másolja és ezért helyét elhagyva, Mantua és Guastalla pénzverdében volt alkalmazva, mígnem 1625 óta a római pápai pénzverő vésnöke lett, mely tiszttel 1640-ig látta el rövid megszakítással, mely alatt Alessandro Astesano helyettesítette. Tévedésekre adott alkalmat, hogy még X. Ince és VII. Sándor pápák egyes érmei is a G. M. jelzést viselik, ez azonban már öccsének Morone-Mola Gasparo éremvésnöknek jelzése, kiről a későbbi fentnevezett pápák érmeinél fogunk megemlékezni.

A művész számtalan különböző szignaturái: GAS. M., GAS. MOL. F., GASP. M., GASP., G. M., G. M. F., MOLA., MOLO., GAS. MOLO., GASP. MOLO. F., GASPARO. MOLO., G. MOL., GASP. MOL., GASP. MOL., G. MO., G. M. FECIT. Tanítványai voltak Lazzaro del Solaro és Francesco Nicolini. A már említett Astesano Orazio vagy Orazio da Asti, latinizálva, Hastesanus olasz medaillőr, VIII. Orbán két érmét készítette, melyek művészeti szempontból Mola érmei mögött maradnak.

X. Ince pápa 66 érme közül 39 Morone Mola Gasparo, az előbbi Mola Gasparo öccsének műve, ki 1637-ben Rómában együtt dolgozott már Gasparo Mola és Orazio Ghibellinivel. Születési éve ismeretlen, 1640-ben lépett a pápai éremverő szolgálatába mint éremvésnök és e tiszttel 1668-ig viselte, midőn Lucenti lett először segédje és később utódja. Bátran állítható, hogy 1640-től 1665-ig, VIII. Orbán, X. Ince, VII. Sándor és IX. Kelemen pápák összes hivatalos évenkénti érmeit ő véste. Venuti szerint hozzáfűződik egy művész-tragédia emléke. A Venuti szerint őt képesség tekintetében messze felülmúló német Cormann éremvésnök ugyanis, ki X. Ince pápa három érmét készítette, egy érem előlapján X. Ince képét, hátlapján pedig Donna Olimpia Maldaichini, a pápa rokona és mindenható kegyencnőjének képmását készítette, amit az érmét véső Morone Mola Gasparo, ki németgyűlöletben és kenyéririgységben, úgy látszik, versengett az előbb említett Gasparo Molával, feljelentett. Cormann elfogatván és a Kapitolium börtönébe vettétvén, ott ereit felvágva öngyilkossá lett volna, miáltal Morone vetélytársától szabadult meg. Morone Mola Gasparo érmeit G. M., MORO vagy MORONE jelzéssel látta el; megjegyzendő, hogy Moro Jacobo Antonio, Mola Gasparo és Morone-Mola Gasparo a legtöbb pápai érmeikkel foglalkozók által a szignaturák és stílus hasonlatossága következtében ugyanazon személynek tartattak, noha három különböző, bár rokon és egymást a pápai éremvésnöki tiszttben 1610-től körülbelül 1670-ig felváltó művész forog szóban. Megemlítendő még, hogy X. Ince egy érmét még az ismert olasz éremvésnök Travani Francesco készítette. A Molák pápai éremgyűjteményei szolgáltatták Bonanninak az anyagot a pápai érmeiről 1696-ban kiadott művéhez.

A Chigi pápa, VII. Sándor 81 eddig ismert érmei közül Morone Mola Gasparo 46-ot készített, Travani Francesco pedig ötöt; e pápa alatt tűnik fel Hamerani Alberto két éremmel, e család első pápai éremvésnöke, mely azután több mint két évszázadon át mintegy monopolizálta a pápai éremvésést, úgy hogy e művészcsaláddal bővebben kell foglalkoznunk. VII. Sándor pápára vonatkozólag még meg kell jegyeznünk, hogy érmei átlag szépeknek mondhatók és uralkodása alatt néhány szép öntött, nagy átmérőjű éremmel is találkozunk ismét, melyekre nézve megemlítendő, hogy némelyek ezek egyikét-másikát Bernini művének tartják. Áttérve a Hamerani-családra, Hamerani Johann Andreas német éremvéső, ki Herrmanskirchenben, Bajorországban született, hazáját állítólag egy párbaj következtében elhagyni kényszerülván, V. Pál pápa uralkodása alatt (1605—1621) Rómában megtelepedett és Margaretha Corradinit feleségül véve, Alberto Hamerani fiával (1620—1677) megalapította a művészdinasztiát. Johann Andreas Hamerani 1644-ben elhalá-

lozván, fia, Alberto szolgálta mint éremvésnök; IX. és X. Kelemen pápákat. Alberto nőül véve Mária Agucciat, tőlük származott Giovanni Alberto Hamerani (1649—1705), ki X. Kelemen, XI. Ince, VIII. Sándor, XII. Ince és XI. Kelemen pápákat szolgálta mint éremvésnök és az összes Hameraniak között a legtöbb érmet metszette. Nővére, Hamerani Anna ugyancsak mint szobrász, festő és éremvésnök tűnt ki, de már 37 éves korában meghalt. Giovanni Alberto Hamerani nőül véve Brigitta Marchionit, gyermekeik Beatrice Hamerani (1675—1704), ki XII. Ince és XI. Kelemen néhány érmét véste, Ermenegildo Hamerani (1685—1744), ki XI. Kelemen, XIII. Ince és XIII. Benedek érmeit véste és szintén pápai érmeinek rendkívül nagy száma által tűnik ki, végre Ottó Hamerani (1694—1768), ki XII. Kelemen, XIV. Benedek és XIII. Kelemen pápákat szolgálta és szintén rendkívül nagyszámú érmekeket készített. Ez utóbbi nőül véve Theresia Vellit, egyetlen gyermekük Gioacchino Hamerani, ki 1807 körül halt el, VI. és VII. Piuszt szolgálva, zárta be több mint 200 évi szakadatlan sorozatát a Hamerani-család pápai éremvésnökeinek.

A Hamerani-család ezen összefoglaló ismertetése után visszatérve az érmeknek a különböző pápák szerint való ismertetésre, IX. Kelemen (Rospigliosi) 31 máig ismert érme közül nyolc Hamerani Alberto műve, ki rendkívüli ügyessége által tűnt ki kortársai között és igen sok egyéb érmet is készített. Érmeit ALBERTO HAMERANI F., ALB. HAMERAN., A. H., ALB. HAMERANI., ALBERT AMERANO., AL. AMERANO., A. HAMERANO., OPVS. HAMERANI stb. jelzésekkel szokta ellátni. Guglielmada Giovanni Battista, ki érmeit I. G., I. B. G., I. B. G. F., G. F., G. FECIT és GUGLIELMADA. INC. jelzéssel szokta ellátni, e pápa egy érmét készíttette; végre Chéron Charles Jean François (1643—1692?) francia éremvésnök, ki pályáját mint éremvésnök a pápai udvarnál kezdte, szintén készített IX. Kelemen számára egy nagy öntött érmet, hátlapján az angyalhíddal.

Az Altieri pápa: X. Kelemen 48 érme közül ismét nyolc Alberto Hamerani műve, míg Giovanni Alberto Hamerani szintén már tíz éremmel szerepel. Érmeit szintén igen sokféleképen: J. HAMERANVS. F., H., JO. HAMERANVS., JO. HAMERANVS. F., OPVS. HAMERANI., HAMERANVS., HAMERANVS. F., HAMERAN., J. H., HAMER., JOAN. HAMERANI. F., I. H. F., JO. HAM., HAM., OP. I. H., OPVS. HAMER., HAMERANO stb. jelzésekkel szokta ellátni.

Guglielmada Giovanni Battista ismét két érmet készített, míg Lucenti Girolamo, vagy Lucini a pápai éremverde éremvésnöke 1668-tól 1690-ig, úgymint tanítványa Cav. Algardi, ki egyúttal a Hameraniak vetélytársa is volt, anélkül hogy az ő hírnevökre szert tehetett volna, ügyességre nézve azonban vetélkedik velök, X. Kelemen 11 érmét véste. Érmeit szintén sokféleképen: G. L., EQ. HIER. LUCENTI., EQ. LUCENTI., EQV. HIER. LVCENTI., EQVES. LVCENTI., LV. F. stb. jelzésekkel szokta ellátni.

Végre Travani Giovanni Francesco szintén szerepel egy éremmel, a többi érmekre nézve pedig, úgy mint a többi már említett pápáknál a szerzőség biztosan meg nem állapítható. Megjegyzendő még, hogy Travani testvére Antonio, ki 1741-ben halt el Rómában, szintén medaillőr volt.

XI. Ince pápa hosszú uralkodása alatt az eddig ismert 97 éremből 35 a már említett Hamerani Giovanni Alberto műve, illetve ennyi érme van főntebb említett különböző névjegyeivel ellátva, valószínű azonban, hogy XI. Incének még ennél is sokkal több érmét készíttette, az eddig követett gyakorlat szerint azonban csak a szignált érmek vétettek fel a különböző mesterek művei gyanánt. Bolzenenthal szerint Giovanni Alberto, úgy mint atyja Alberto, művészi ízlés, stílus és a kivitel tökéletessége szempontjából messze felülmúlta korának egyéb éremvésnökeit. Guglielmada Johann Baptist mindössze öt éremmel szerepel. Egy érmet készített Pilotti A. olasz éremvésnök, ki A. PILOTVS. névvel jelezte érmeit s kiről csak annyi ismeretes, hogy a XVII. század harmadik negyedében dolgozott. Ugyancsak egy érmét véste XI. Incének, Pilaja Antonio messinai medaillőr, kiről szintén semminemű további adatokkal nem bírunk, ezen egy érmét AN. PILAIA MESSANENS. jelzéssel látta el. Laurenzano Giovanni Andrea, kiről szintén nincsenek bővebb adataink,

XI. Incének ugyancsak egy érmét véste; végre Caesarino olasz éremvésnök, ki 1670-től 1680-ig dolgozott Rómában, XI. Ince egy érmével nem mutat be nagyobb tehetséget. A nürnbergi Müller Philipp Heinrich (1654—1719) vagy Miller, ki eleinte Laufer Caspar Gottlieb alatt dolgozott Kleinert Friedrich, Brunner Martin, Hautsch Georg, Oexlein, Vestner stb. német vésnökökkel azon nagy különböző éremsorozatokon, melyek közé a pápák éremsorozata is tartozott, XI. Ince két érmét készíttette; munkáiban két fia: Cristoph Elias és Christian Ernst is segítette, kik azonban nem érték el atyjuk művészi tökélyét. Müller érmeit a P. H. M.; vagy M. vagy csillag jelzéssel látta el, ezenkívül azonban P. H. MÜLLER, P. H. MILLER., P. H. MILER. F., P. H. MÜLLER. F. és P. H. MYLLER. jelzéseket is használt. Végül még Karlsteen Arfuid (1654—1718) svéd medaillőr is készített XI. Incének egy érmet. A már említett Lucenti Girolamótól ismerjük XI. Ince egy plaqueette-érmét, míg az ezen korban gyakori szatirikus pápai érme egyik vésnökétől Schmeltzing Johannes vagy Jan, hollandi (1656—1693) éremvésnök jelentkezik egy éremmel.

Az Ottoboni pápa: VIII. Sándor rövid uralkodása idejéből 27 érem ismeretes, ezek közül Hamerani Giovanni Alberto ismét nyolcat készített, míg a már említett Travani Francescótól egy érem maradt fenn. Laurenzani Giovanni Andrea, akiről már szintén történt említés, két érmet készített, épp úgy mint a már szintén mint német medaillőr ismertett Müller Philipp Heinrich, egyet. Mint új éremvésnök jelentkezik Ortolani Giuseppe (1674—1734), ki úgy látszik a két Borner halála után alkalmaztatott a pápai éremverőben, VIII. Sándor egy érmével. Ortolani érmeit IO. ORTOLANI F., IO. HORTOLANI F., IO. HO., GIOS. ORTOL. F., GIO. ORTOL. F., JOS. ORTOLANI. VEN. F. stb. jegyekkel látta el, Ortolani bátyja, Stefano szintén éremvész volt (1669—1737). Végre Ferdinand de St. Urbain híres francia éremvésnök (1658—1738), kit XI. Ince alatt alkalmazott a pápai éremverőben, hol 30 évig maradt és eltekintve a már említett pápai éremrestitu-cióktól és X. Kelemen, XI. Ince, VIII. Sándor, XII. Ince és XI. Kelemen pénzeinek nagy részétől, különösen XI. Kelemen pápának néhány igen szép érmét véste. Ugyancsak ő készíttette VIII. Sándornak szép, nagy átmérőjű vert érmét, mely e pápa síremlékét ábrázolja hátlapján. Érmeit az F. D. S. V. vagy S. V., továbbá S. VRBA. OP., S. VR., FERD. DE S. V., S. V. OP. stb. jelzésekkel szokta ellátni. Megjegyzendő, hogy Ferdinand fia, Claude-Augustin de Saint-Urbain, épp úgy mint ennek nővére, Marie-Anne de Saint-Urbain szintén éremvésnökök voltak. A Pignatelli-családból származó XII. Ince pápa 49, eddig ismert érme közül 21 ismét Hamerani Giovanni Alberto műve, míg leánya, Hamerani Beatrice egy éremmel szerepel, mely a Hameraniaknál már örökletes ügyességet az éremvész mesteriségében nála is mutatja. A már említettek közül szerepel még Pilaja Antonio Messanenesis egy, Ortolani Giuseppe egy, Saint-Urbain Ferdinánd két és Müller P. H. egy éremmel. Mint újabbak jelentkeznek a német Hautsch György, ki Nürnbergben 1683—1712-ig működött, azután pedig Bécsben telepedett le, egy éremmel; érmeit rendszerint G. H. vagy G. HAVTSCH, H vagy H jeggyel, vagy egy csillaggal szokta jelölni. Továbbá a svájci Borner Johann Baptist, ki bátyjával vagy atyjával Péter Pállal együtt, ki XII. Ince és XI. Kelemen alatt a római pápai pénzverde igazgatója volt, pápai szolgálatban állott. Az előbbi XII. Ince pápának egy nagy átmérőjű öntött érmet készített, mely hátlapján a Ripagrande vámházat ábrázolja, míg utóbbi állítólag még VII. Sándor pápának egyes érmeit is véste. A pápa, illetve Bouillon bibornok egy érmét készíttette Rey Suzan francia medaillőr, ki Rómában élt és 1715 körül halt meg, ezen érmét a SVZAN. DIT. REY. F. jelzéssel látta el. Végre a flamand Arondeaux R., ki 1678 és 1702 között működött főképen Davenportban, készíttette e pápa két szatirikus érmét, mint ahogy egyáltalán szatirikus pápai érme készítésével Hollandia és a protestáns államok mindenkor a legnagyobb előszeretettel foglalkoztak. Az Albani-családból származó XI. Kelemen pápa előttünk ismeretes 70 érme közül Hamerani Giovanni Alberto még nyolcat készített, átengedve halálával a tért fiának, Ermenegildo Hameraninak, ki 37 érmet véselt a pápa számára. Jóllehet érmei szintén igen szépek, a szakértők nézete szerint mégis messze

atyja művészete alatt maradnak és mindinkább szűkölködnek eredeti gondolatokban. Az éremverés technikájának fejlődésével ezen kor érmei egyáltalán mindinkább a gyári produkció jellegét kezdik viselni és sablonos tömeggyártmányokká kezdenek válni, ellentétben az öntött és cizelált érmek korával. Ermenegildo nővére, Beatrice Hamerani, szintén vésett e pápának egy érmet. A már említett Ferdinand de St. Urbain a pápa hét érmét készítette szokott művészetével és Müller P. H. német medaillőr szintén egyet. Egy érem, hátlapján BONARVM ARTIVM CVLTVI ET INCREMENTO felirattal, F. CORAZZINI F. jelzéssel van ellátva, miután azonban ezen érem 1725-ből való, Corazzini Francesco medaillőr pedig a XVIII. század második felében működött és VII. Pius több érmét készítette 1700 vége felé, ezen érem vagy egy más ismeretlen Corazzini éremvésnök műve, vagy pedig restitúció. Végre XI. Kelemen egy érme még Jean Hort, egy pedig Dupuis névvel van jelölve, ily éremvésnökök e pápa korából ismeretlenek és így esetleg későbbi restitúciók foroghatnak szóban.

XIII. Ince 14 érme közül hat Ermenegildo Hamerani és négy a német Westner műve, XIII. Benedek 40 érme közül ismét 20 Ermenegildo Hamerani műve, míg a német Westner egyet és Travani négyet készített. Mint új medaillőr említendő a rendkívül termékeny Hedlinger Johann Karl, svájci medaillőr (1691—1771), Krauer Vilmos tanítványa, ki különösen a fejek ábrázolásában az előlapokon mutatta magasfokú művészetét és tökéletesítésén fáradhatatlan szorgalommal dolgozott. Műveit I. C. H., HEDL. F., C. HEDLINGER., C. HEDLINGER. F., I. C. HEDLINGER., I. C. H. F., I. C. HEDLINGER F. vagy H. jelekkel szokta ellátni; XIII. Benedek pápának két érme az ő műve.

A pompaszerető Corsini pápa, XII. Kelemen 40 érme közül 26 Hamerani Ottó, Ermenegildo öccsének műve, kire nézve szakértők ítélete azt állítja, hogy nemcsak atyja, de még bátyja művészetét sem tudta elérni, mindazonáltal éppen XII. Kelemen pápa érmei az újabkori legszebb pápai érmek közé tartoznak, különösen a Corsini-kápolnát és a Lateran-templom homlokzatát ábrázoló két nagy átmérőjű érem rendkívül finom munkát mutat.

Míg Ermenegildo Hamerani HERMENEGILDVS. HAMERANVS., HERMENEG. HAMERANVS., HERMEN. HAMERANI., E. H., HAMERANVS., HERMEN. HAMERAN., HAMERANVS. F., HAMERANVS., E. HAMERAN., E. HAMERANI., E. HAMERANVS., HAMERANI., HERMEN. HAMERANVS., H., HAM. jelzéseket szokta használni, addig Otto Hamerani HAMERANI., OTTO., HAMERANVS., O. H., OTTO HAMERANI. F., HAMERANI. F., O. HAMERANI., OT. HAMERANI., HAMER. jelzésekkel látta el érmeit. Végre Beatrice Hamerani, B. H. vagy BEA. HAMERANI. F., végre BEATRIX HAMERANA névvel jelezte érmeit. Saint-Urbain és Westner e pápának egy-egy érmét készítette, míg mint új művész Dassier Jacques-Antoine (1715—1759) svájci, genfi medaillőr jelentkezik egy éremmel. Ez szintén egy éremvésnökcsaládhoz tartozott, amennyiben már nagyatyja, Domaine Dassier, ki 1720-ig működött és különösen atyja Jean Dassier (1676—1763) rendkívül termékeny és ügyes éremvésnökök voltak.

A Lambertini pápa, XIV. Benedek alatt tényleg szembeszökő a pápai éremvésmesterség elsablonosodása, már pedig eme pápa 58 érme közül 39 még Hamerani Ottó műve és csak egy viseli a német Westner P. P. jegyét, Ermenegildotól csak egy érem maradt, illetve egy régi hátlapja használtatott fel. Perelli Miklósnak, ki XIII. Kelemen név alatt uralkodott, 26 érmét ismerjük; a művészet hanyatlása itt is folytatódik, 11 érme még Ottó Hamerani műve, egy pedig Cropanese Filippo olasz éremvésőé, végül egy Perger Bernhard műve, ki német származású és a nápolyi éremverde mestere volt.

Nem változott előnyére a helyzet a Ganganelli pápa, XIV. Kelemen alatt sem, kinek 14 érme közül ötöt Cropanese Filippo készített, ki nem tűnik ki különös művészet által, míg egy érem Reich Johann Christian (1740—1814) német éremvésnök műve, ki eleinte inkább üzleti szempontból nézte az éremvést, később azonban már művészileg is jobb darabokat alkotott, ezek közé tartozik a XIV. Kelemen halálára készített és mintegy

apotheosisát ábrázoló érem is. Végre a legismertebb érmek közé tartozik Theodor Víctor van Berckel műve két verzióban, mely a jezsuitarend megszüntetésének emlékére veretett Hollandiában, miután a szabadkőművesség hosszú évi fáradozásait végre siker koronázta. A Braschi-családból származó VI. Pius pápa hosszú, viszontagságos uralkodása idejéből eddig mintegy 65 érmét ismerünk, alatta tűnik fel az utolsó Hamerani, Gioacchino, az Ottó Hamerani fia, ki a család leggyöngébb medaillőjének mutatkozik ama 12 érmével, melyeket VI. Pius számára vésett. Műveit G. HAM. F., G. H., G. HAM., G. H. F., H., G. HAMERANI., J. HAMERANI., J. HAM. és HAMERANI. jelzéssel szokta ellátni. Mint már XI. Kelemen, úgy VI. Pius uralkodása alatt fokozottan mutatkozik azon jelenség, hogy nemcsak a hivatalos pápai érmek adatnak ki, hanem egyes medaillőrök, magánosok, stb. is adtak ki a pápára vonatkozó emlékérmeket, azon helyzet következményeképen, hogy a pápaság exkluzív állása mindinkább megszűnt és helyzete mindjobban belevonott a pártusák és politikai események zavaraiiba. A Firenzében dolgozó német Weber J. Z., ki igen gyöngye képviselője volt az éremvésés művészetének, szintén szerepel egy éremmel; a már ismertetett Reich Johann Christian ismét egy éremmel jelentkezik; az ismert Vinazer J. medaillőr a pápának ugyancsak egy érmét készíttette. Mint új művész két éremmel szerepel Rosa Georg Tobias, német, 1786-ban elhalt éremvésnök, ki Hedlinger J. C. tanítványa volt; Bolzenthall szerint a VI. Piusról készített érme egyike legjobb műveinek.

VI. Pius pápának bécsi látogatására vonatkozó egyik érme Donner J. jelzést visel és ekként a magyar, Körmöczbányán 1752-ben született Donner Ignác műve, ki épp úgy mint nagybátyjai Matthias, vagy Matthäus Donner (1704—1767) és Georg Raphael Donner, az éremvésést űzte, a két előbbi mint a bécsi pénzverde alkalmazottjai. Egy érmét pedig Donner az ez ízben először feltűnő Mercandetti Tommasoval együtt vésett, ki mint az 1767-ben fiatalon elhalt római éremvésnök: Pietro Marcandetti fia, Rómában 1758-ban született és 1821-ben bekövetkezett haláláig VII. Pius pápa több érmét véste, ezenkívül pedig Conte Castiglione, később VIII. Pius pápa és Andrea Corsini bibornok, később XII. Kelemen pápa érmeit is készítette pártfogója, a híres bronzöntő Luigi Vallardi megrendelésére. Mercandetti műveit T. M., T. M. F., T. MERCANDETTI, T. MERCANDETTI. F. stb. jelzésekkel szokta ellátni, művészete pedig egy újabb fellendülést mutat. A Németországban nagy hírnévnek örvendő Oexlein Johann Leonhard (1715—1787) szintén szerepel két éremmel, míg a svájci Schwendimann Kaspar Joseph (1721—1786), ki Rómában annakidején 24 késszűrással öletett meg és az éremvésés művészetének igen jeles képviselője volt, a pápa három érmét készíttette, még pedig az Academia di S. Luca díjérmét, a Collegio Romano díjérmét és XIV. Kelemen emlékérmét.

A Chiaramonti-családból származó VII. Pius hosszú és megpróbáltatásokban gazdag uralkodása alatt 81 érem veretett; a legszebbeket, mintegy 21-et a már említett Mercandetti Tommaso készítette, Hamerani Gioacchino, családjának utolsó sarja pedig 11-et. Alatta ismét oly új művészek lépnek fel, kik a későbbi pápák alatt is nagy szerepet játszottak mint éremvésők. Ezek között említendő elsősorban Cerbara Giuseppe, ki mint érem- és gemmavésnök Rómában 1820-tól 1850-ig fejtette ki legnagyobb munkásságát, míg Cerbara Nicolo 1829-től 1858-ig dolgozott. Előbbtől származik VII. Pius két érme, ugyancsak e pápa alatt tűnik fel Girometti Giuseppe (1780—1851), ki mint szobrász és gemmavésnök nagy hírnévnek örvendett és Pacetti szobrász tanítványa volt, míg fia Girometti Pietro szintén kitűnt a gemmavésésben, 1850-ben Londonban bekövetkezett haláláig. Giuseppe Girometti a pápa öt érmét készíttette. Ugyancsak alatta tűnik fel Pasi-nati Giuseppe mint a pápai pénzverde első vésnöke tíz éremmel; megjegyzendő, hogy kivülről még Pasi-nati Luigi és Paolo is foglalkoztak éremvéséssel. Felemlítendő Pestrini olasz éremvésnök egy éremmel, ki szintén a római pápai éremverdénél dolgozott mint éremvésnök és akit Nagler különösen ezen érme miatt, mely szerinte e pápa legjobb érmei közé tartozik, mint igen tehetséges művészt emel ki. Passamonti S. olasz szobrász,

gemma- és éremvésnök, ki Canova tanítványa volt, a pápa öt érmét véste, míg Corazzini Francesco, ki a Hameraniak modorát utánozta, szintén kitűnve kortársai között, a pápának egy érmét készíttette.

A nem olasz művészek közül megemlékezhetünk honfitársunk Ferenczy Ferencről, ki hosszú római tartózkodása alatt, hol mint Thorwaldsen és Canova tanítványa iparkodott a szobrászatban lehető tökélyre szert tenni, a pápa egy nagyobb átmérőjű és a jobbak közé tartozó érmét véste; úgyszintén felemlítendő a szintén magyar Stuckhart Ferenc (1781—1857), ki Kőrmöczbányán, Bécsben, Szomolnokon és végre Varsóban működött mint éremvész mester, két éremmel. Stuckhart érmeit F. ST., ST., F. STUCKGART. F., STUCKHART., és STU. jelzésekkel szokta ellátni. Droz Jean Pierre a pápa párizsi tartózkodása alkalmából négy érmet készített; megjegyzendő, hogy ennek fia és tanítványa Droz Jules Antoine szintén készített néhány érmet. Brandt Henri François (1789—1845) svájci éremvész, kit Bolzenthall Berlin legnagyobb éremvészjének nevez, bár modora kissé hideg és száraz, — a pápa két érmét készíttette, míg Detler F., ki Bécsben dolgozott, egy érmet vésett a pápáról.

A francia Duvivier Pierre, Simon, Benjamin (1728—1819), ki Franciaországban igen nagy hírnévnek örvendett és szintén éremvésnökcsaládból származott, amennyiben már atyja Jean is éremvész volt és még egy Duvivier Gendulph is említendő, ki VII. Pius egy érmét készíttette, épp úgy, mint a már egyszer említett Schwendimann; továbbá Andrieu Bertrand (1761—1822), kit az első francia empire legjelesebb vésnökének tartottak; végül egy érem a T. Webb jelzést viseli, az I. M. és H. L. jelekkel egyetemben.

A Della Genga-családból származó XII. Leó körülbelül 50 ismert érme közül Cerbara Giuseppe kilenc érmet készített, Cerbara Niccolo pedig négyet, Girometti Giuseppe öt, Mercandetti Tommaso egy éremmel szerepel. Új éremvésnökök közül Dieudonné (1795—1873) francia éremvésznek egy érmet készített; Cocchi V. szintén egyet. Montagny Jean Pierre (1789—1862) francia medaillőr, ki Montagni F. vagy Montagni Fecit jellel szokta érmeit ellátni, ugyancsak egyet készített, utóbbi szintén egy éremvésnökcsaládból származott, melynek több tagja, mint Fleury, Etienne és Pierre Antoine Montagny szintén éremvésséssel foglalkozott. Az augsburgi Johann Jacob Neuss (1770—1847), kinek szintén több családtagja és névrokona foglalkozott az éremvésséssel, így Johann Jacob (1765—1811); Jacob (meghalt 1775-ben); Johann Georg (1695—1709); Matthias von (1621 körül); végre Péter (1775—1782 körül), XII. Leó három érmét véste és tiszta munkája miatt kortársai becsülését érdemelte ki. Az osztrák Heuberger Leopold három, eléggé gyöngye kivitelű éremmel szerepel. A belga Declercq Julien Gabriel (1805—1882), ki szintén számos rokon és névrokonnal bír a medaillőrművészet terén, XII. Leónak egy érmét készíttette. Putinati Francesco milánói éremvésnöktől (1775—1853) szintén bírnk egy érmet, míg Gennari L. két éremmel szerepel.

A rövid uralkodású Castiglione gróf: VIII. Pius pápa hat ismert érme közül kettő Girometti Giuseppe és kettő Cerbara Giuseppe műve, kik versengtek e pompaszerető és művészetkedvelő pápa uralkodása alatt lehető jót produkálni. Egy érmet készített Lavilli U. kiről bővebb adatokkal nem bírnk. A Capellari-családból származó XVI. Gergely pápa mintegy 40 érme közül a legtöbb Girometti Giuseppe és fia Pietro, valamint Cerbara Giuseppe és Cerbara Niccolo műve. kik egyes érmeiket sokszor együttes működésben is dolgoztak ki, az elő- és hátlap kivitelét egymás között megosztván. A pápa egy szép és nagy érmét, hátlapján a Sz. Péter-templommal, a bécsi Radnitzky Károly (1818—1901) készíttette, kinek hasonnevű öccse szintén foglalkozott éremvésséssel. Érmeit Radniczky, ki a legtermékenyebb művészek közé tartozott, C. R., C. R. F., C. RADNITZKY., C. RADNITZKY. F., RADNICZKY., RADNICZKI. F. stb. jelzéssel szokta ellátni. Műveinek értéke igen különböző, tanítványai közül Tautenhayn és Scharff bécsi medaillőrök válnak ki, bár stílusát nem igen követték.

Az újabbkori pápák érmeinek lehető teljes összeállítása még nagyobb nehézségekkel

jár, mint a régi pápáké, amennyiben különösen IX. Pius pápa óta rendkívül megnövekedett a különböző országokban a magániniciatívából, üzleti szempontból, vagy vallási tekinteteből vert érmek száma, úgyszintén mindnehezebb megvonni a határt a pápai érem és devotionália között.

Épp ezért gróf Mastai-Ferretti, IX. Pius pápa érmeinek teljes összeállításáért szavatosság alig vállalható. Ezen pápa érmeinek száma bizonyára meghaladja a 200-at. Hosszú, Sz. Péter pápaságának éveit messze túlhaladó uralkodása alatt dolgoznak még a régiek közül Cerbara Giuseppe, Girometti Pietro, míg mint új éremvéső különösen Bianchi F. tűnik fel számtalan éremmel. Ennek leszármazói még ma is monopolizálják a pápai érmek vésését. Úgyszintén említendő Speranza Filippo (1848—1903), ki a római pénzverdének igazgatója volt és mint ilyen a római pénzverdében őrzött régi pápai verőtövek közül az eltörötteket sok esetben újakkal pótolta. Mint a pápa érmeinek vésőivel találkozunk a német Voigt C.-vel, Zaccagnini Bonfil, Castiglioni, Cori, Sebald, Drentwett, Gayrard, Arnaud L. és T., Ott. C., Däubler H., Neuss Johann Jacob, Vagnetti Giovanni, Cariello A., Petrucci, a bécsi Radnitzky és még számtalan más többé-kevésbé ismert medaillőrrel, e pápa kora azonban egyáltalán nem kedvezett a művészetnek és így eltekintve az arkitektonikus részleteket tartalmazó érmektől, melyek közül különösen a Sz. Péter-, valamint a Sz. Pál-templom belsejét ábrázoló nagy átmérőjű érmek tűnnek ki, a művészetet kedvelőnek e sablonos, kompozíció- és gondolatnélküli érmek gyűjtése okozza a legkevesebb gyönyört.

Ugyanez áll nagyrészt gróf Pecci, XIII. Leó pápa érmeire nézve is, melyek száma 90-re tehető. Ezek legnagyobbbrészt Bianchi művei, különösen ami a hivatalos pápai érme-keket illeti. Sikerültek mondható Marschall bécsi medaillőr nagyobb átmérőjű arcképes plaqueetteje; találkozunk továbbá Johnson, milanói éremvésnök egyes műveivel, úgyszintén Drentwettel, de az újabb kor költészetnélküli jellege, a pápai hatalom és befolyás csökkenése, mindinkább száraz, tisztán dogmatikus jellegű tárgyak és jelenetek ábrázolására szorítja a medaillórt; a pápa világi hatalmától való megfosztásával eltűnő az alkalom arra nézve is, hogy az érmek, úgy mint azelőtt, ábrázolhatták a pápák által az Egyházi Államban, de különösen Rómában elrendelt művészeti alkotásokat.

A szelíd, egyszerű Sarto, X. Pius pápa érmeinek száma mintegy 50-re tehető, mindaz állván ezen esetben is, amit IX. Pius pápára vonatkozólag mondtam. A hivatalos érmek kizárólag Bianchi művei; mint igen sikerült művészi alkotás említendő Lärche, imént elhalt norvég szobrász nagy öntött arcképes érme, mely előlapján X. Pius rendkívül találó, hű jellemzéssel imádkozva ábrázolja. A jelenleg uralkodó Della Chiesa. XV. Benedek pápa érmei szintén Bianchi művei, uralkodása alatt remélhetően ismét fellendülést fog mutatni a medaillőrművészet általános színvonalának emelésével a pápai hivatalos éremverő-művészet is.

Megjegyzendő végül, hogy az egyes pápák érmei számának megjelölése a különböző ismért típusokra vonatkozik és nem öleli fel ezeknek összes változatait, mint ahogy figyelmen kívül hagytam az egyes újabbkori pápák kitüntetéseit és díjérmeiknek különböző változatait.

Dr. Procopius Béla.

Szabadságharci érdemkeresztjeink ötödik példánya.

A Numizmatikai Közlöny II. k. (71. l.), IV. k. (42. l.) és XV. k. (41. és 105. l.) megtalálják olvasóink a magyar szabadságharci érdemkereszték eddig előkerült négy példányának leírását a reájuk vonatkozó adatokkal és a hozzájuk fűződő föltevésekkel együtt. Ezen négy példány közül az egyik: (N. K. IV. 21. l.) zománcolatlan, egyszerű hátlapjával és hibás felíratával különvál a többi háromtól, melyeknek viszont szintén mindegyik példány különbözik, úgy ötvösmunka, mint az ábrázolás s a felírat részleteinek dolgában

a másik kettőtől. A négy példány kettőjének volt tulajdonosait, akiket t. i. ezekkel kitüntettek, ismerjük Stahel Gyula (volt szabadságharci magyar honvédfőhadnagy, később az északamerikai Egyesült-Államok altábornagya) és Gergey Károly (szabadságharci magyar honvédőrnagy) személyében.

Ismét szerencsés véletlen juttatott — habár csakis néhány percre — kezeimbe egy további, immár ötödik példányt, amelylyel Wepler Ágoston szabadságharci magyar lovasági alezredest tüntették ki. Ezen keresztet, továbbá egy magyar szabadságharci harmadosztályú (koszorúalakú) ezüst érdemjelvényt a nevezett főtiszt hagyatékában találták annak idején az örökösök. Egy Kossuth Lajos által aláírt okmány is volt a hagyatékban, melynek értelmében Wepler vitézségeért a harctéren nyert kitüntetés. Ezen bizonylat azonban, minden valószínűség szerint nem az itt leírandó zománcos arany érdemkeresztre, hanem a szintén Wepler Ágoston hagyatékában talált harmadosztályú ezüst érdemkoszorúra vonatkozik.

Wepler Ágostonra vonatkozó életrajzi adatokat nem kaptam,¹ kivéve azt az egyet, amely azonban ez esetben nagyon is érdekel minket, hogy t. i. Wepler állítólag 1861-ben Bagdadban halt meg. Ha az itt leírandó aranykeresztrel valóban Weplert tüntették ki és ő 1861-ben már meghalt, akkor ugyanis esetleg egypár évvel előbbre kell visszatalolni ezen érdemkeresztek keletkezésének az eddigi adatok alapján megállapított időtáját (l. Num. Közlöny XV. k. 45—47. és 107. l.), ámbár azt az eshetőséget sem zárhatjuk ki, hogy Wepler vagy nem is személyesen kapta kézhez a keresztet Bagdadban, hanem itthon, családjának kézbesítették ezt, úgy hogy Wepler azonnal e keresztnek alapítása után az első kitüntetettek egyike volt, vagy pedig végül, hogy Weplert a messze földön bekövetkezett halála után (amiről esetleg itthon még tudomásuk sem volt), érte ez a kitüntetés.

Az érdemkereszt leírásánál meg kell jegyeznem, hogy ez csak pár percig volt kezemben és mérőeszköz hiányában csak hozzávetően pontos méreteket jegyezhettem föl.

Gömbölyű fülbe fűzött (körülbelül 15 mm. átmérőjű) kerek karikán függő, körülbelül 42 mm. magas máltai kereszt. A száraz szélessége a szár tövénél körülbelül 11, a száraz végén pedig 23 mm. A szárazakat, körülbelül 1 mm széles arany szegély kivételével, át nem látszó fehér zománc borítja, míg a kereszt közepét egy körülbelül 18 mm. átmérőjű kerek, zománcos korong foglalja el, mely a száraznak kiindulási alapul szolgál. A négy száron, úgy, ahogy a kereszt a karikán függ, vízszintes irányban, a fehérzománcos mezőkben e felirat: (fönn:) 1849, (baloldalt:) SZABA, (jobbaldalt:) D SZAG (így), (lenn:) HARZ (így). A kereszt közepét borító, lencseszerűen domború korongon körülbelül 1 mm. széles, zöld, de nagyrésztben lepattogzott zománcos szegélyen belül a magyar országcímer volt (kerek alakban). A hasított pajzs bal (heraldice jobb) oldalán piros mezőben négy pólya látható, jobb (heraldice bal) oldalán ellenben a zománc egészen letöredezett és csak a mező egy részét borító sárga (nem fehér!) zománcnak egy része maradt meg.

A kereszt hátlapján a szárazakat eredetileg borító zománc teljesen letöredezett, a kissé kiálló szegélyen belül a szárazak fém (arany) alapja göröngyös felületű. A középen lévő fehér zománcos korongon vízszintes sorokban, mintegy $1\frac{1}{2}$ mm. magas, eredetileg arany színű, de most barnássárga színű betűkkel e felirat olvasható: HOVITESEGERT | (így) A MAGYAR | NEMZET | ——— |

Ez a középső korong úgy van szerkesztve, hogy a kereszt közepét egy körülbelül 6 mm. magas dob alkotja, amelyhez a szárazak oda vannak forrasztva. Ez a dob valami gyantaszerű anyaggal van megtöltve, a két (elő- és hátlapi) enyhén domború zománcos korong pedig egy-egy kis kiálló szeg segítségével ebbe a gyantás anyagba van beleerősítve. A kereszt szárazak, oldalról nézve, végeik felé keskenyednek és élben végződnek.

¹ Utólagosan úgy értesültem, hogy Weplerről Dembinszky megemlékezik emlékirataiban, továbbá, hogy Wepler Guyon R.-nak esetleg hadsegéde volt, végül hogy a temesvári csatában az egyik szárny szétbomlását ő akadályozta meg és hogy résztvett Komárom megvételénél is.

Ha később Wepler Ágostonról vagy kitüntetésének részleteiről adatokat kapnék, pótlásképen fogom ezeket közölni. Itt, végezetül csak azon megjegyzést fűzöm Wepler elhunytának 1861-re tett dátumához, hogy ez, mint már fennebb említém, vagy semmi vagy legfőlebb egy-két évi időkülönbséget jelent a Num. Közlöny XV. k. 45—47. l. körülírt időhöz viszonyítva. Azon körülmény pedig, hogy az eddig ismert keresztek — a Weplerét is ideértve — valamennyien különböznek egymástól ötvösmunkában és a kivitel részleteiben, — arra utalnak, hogy nem tömegesen és egyszerre, hanem, aszerint, amint a kitüntetés történt, bizonyos egymásutánban, külön-külön megrendelésre talán nem is rajz, hanem leírás alapján, esetleg különböző helyeken és különböző ötvösök műhelyeiben készültek.

Mindezt megerősítik a különböző példányokon előforduló helyesírási hibák, pl: SZABACSAGHARCZ, SZABADSZAGHARZ, HOVITESEGERT, mert ezek a hosszú szók bizony elég nehézséget okozhattak egy-egy magyarul nem értő egyszerű külföldi ötvösnek, akire még azonfölül talán inkább személyi megbízhatóság szerint esett a megrendelő részéről a választás, mert minden körülmény azt bizonyítja, hogy bizonyos titokszerűséggel készítették, osztogatták, küldözgették ezeket az érdemkereszteket, amelyeknek történetét még nem írták meg; mi itt egyelőre csak anyagot és apró adatokat szolgáltatunk hozzá.

Gohl Ödön.

Múzeumok, gyűjtemények.

A fejérvármegyei és székesfehérvári múzeum éremgyűjteményének gyarapodását legutóbb (Num. Közl. 1918. 62. l.) 1917-ről közöltük. Utána az 1918-ik évi gyarapodás mindössze 28 db. volt, amelyből említésreméltók Mária Terézia aranyforintosa 1745-ből és a székesfehérvári gyalogezredek háborús sapkajelvényeinek kiegészítése. Az 1919. évi szaporulat 22 darab. Ebben bennfoglaltatik a székesfehérvári ciszt. r. főgimnáziumnak a millenniumi kiállításon kapott bronzérme, a magyarországi munkások rokkant- és nyugdíj-egylete aradi fiókjának tízéves fennállása alkalmából kiadott bronzérem, a békésmegyei gazdasági egyesületnek 1881-ben Horváth György nevére kiállított ezüstérme. A többi szerzemény jobbára jelvényekből, régi és újabb papírpénzekből áll. 1920-ban az ó-korból beosztottunk egy kelta bronzérmet *Regölyből* (Tolna m.) és M. Antonius triumvir két denárát, melyek egyike *pákozdí lelet*. A magyar csoport gyarapodása 15 db., az erdélyi csoporté 10 db. Az emlékérmek száma héttel növekedett. Megemlítendő: a M. Tud. Akadémia gróf Széchenyi István emlékére kiadott (1880) bronzérme, az eperjesi tornavívóegyesület bronzérme, Mária-Congregáció-érem, a hadsegélyző hivatal adományegváltó bronzplakettje (In memoriam 1914—1917) és az ennek mintájára készült Károlyi-féle forradalmi bronzplakett. Külön figyelemreméltó egy urnával, paizsszal, csipkebokorral és lepkével díszített sárga fémlemez a következő felirattal: GEDENKE MEIN · WANN ICH NICHT MEHR BIN. A fémlemez különösen azért érdekes, mert hasonmása a székesfehérvári család (Dr. Say Géza) birtokában levő aranyérem egyik lapjának, amelynek másik lapján J. Günther, egykori székesfehérvári aranyműves neve olvasható. A jelvénygyűjtemény gyarapodása 4, a papírpénzeké 24, amelyek között említésreméltó a MOVE által kiadásra szánt, de ki nem adott tíz- és húszfilléres váltópénz eredeti kézírása. Székesfehérvári numizmatikai különlegesség két darab nyolcszögletűre vágott kartonlemez 20 fillér értékkel, amelyet mint kávéházi szükségpénzt használtak. Kutatásaink közben a következő pénzleletekről szereztünk tudomást: *Polgárdiban* Listár Ferenc tölgyfabokordűlői földjén szétszórta római pénzeket (Traianus, Commodus, Maximinus, Licinius, Constantinus) találtak, melyek a múzeumba kerültek, míg a *Somlóhegyen* egy fazékban újabbbkorú pénzleltre akadtak. A lelet gróf Battyányi Lajos birtokába került, de belőle

két darabot a múzeumnak is sikerült szereznie. Ezek I. Lipót korabeli osztrák egykrajcár (F—N 1699) és $\frac{1}{3}$ krajcár (M—B 1694). Az összes évi gyarapodás 65; a gyűjtemény törzsállománya év végén: 1040 ókori pénz, 2278 magyar pénz, 327 érem és egyéb, 79 papírpénz; összesen 3724 darab.

Marosi Arnold.

Debreczen sz. kir. város múzeumának 1918—1920. évi jelentéseiben elvétele numizmatikai érdekű adatokat is találunk. Az 1919. évi jelentésben a kimutatott gyarapodás 117 érmet és 14 pénzjegyet is foglal magában. Ennél is fontosabb annak bejelentése, hogy ezen évben az éremgyűjtemény revideálását és cédulás rendszerű leírását, melyhez még az előző évben kezdettek, befejezték. Az egész gyűjteményt átvizsgálták, újonnan meghatározták és leírták. A császárkori római érmekeket Cohen első kiadásával hasonlították össze. A kiállított érmek és pénzjegyek száma 1688 (123 arany, 851 ezüst, 662 egyéb fém, 52 papír), elraktározva van még 6688 db. s ezekenkívül nagyobb tömeg kiselejtezett rézpénz. — Az 1920. évi jelentés bőven megemlékezik Déri Frigyes fejedelmi ajándékaról (melynek, mint tudjuk, egyik nagybecsű alkotórésze a kiváló éremgyűjtemény, mely a keszthelyi Festetich-gyűjteménynek számos ritkaságát is magába olvasztotta). — Az évi szaporodásban az érem- és a régiségtár együttesen 232 darabbal szerepel, külön említődik egy Honorius-féle aranypénz. A jelentéseket csinos kiállítású, illusztrált füzetkében tette közzé Zoltai Lajos tb. múzeum-igazgató, múzeumőr.

— — n.

A m. nemzeti múzeum éremtára 1919-ben mindössze csak 287 darabbal gyarapodott. Ugyanezen évben a papír szükségpénzek gyűjteményét a főigazgatóság átvette az éremtártól ideiglenes kezelésre. — 1920-ban 4006 darabbal növekedtek az éremtár sorozatai. Nevezetesebb szerzemények: Alexandros Neoptolemos epirusi király aranystáterje, macedóniai II. Fülöp barbareszk aranystáterje, mintegy 100 db egyéb ó-görög pénz, több mint 150 ezüst emlékérem, a pesti ötvöscéh 1844. évi jutalomérme Laky Adolfnak, Esső Erzsébet néhány öntött bronzérme, 29 kisszebeni papírpénz 1849-ből, stb. — A m. nemzeti múzeum éremtára 1921-ben 3273 darabbal gyarapodott, melyek közt 95 arany, 2531 ezüst, 617 más anyagú tárgy van. Érdekesebb szerzeményeink közül kiemelem itt Lysimakosnak Claudius római császár ellenjeggyével ellátott tetradrakmonját és Lyceius paeoniai király ritka tetradrakmonját. Az ellenjegyes Lysimakos-pénzekről a Num. Közlönynek XI. k. 86. l. jelent meg egy közlemény, ennek értelmében eddig hat példány ismeretes ezekből. A görög és a római érmek sorozatai az ellenjegyes példányoknak mintegy száz darabra rúgó gyűjteményével növekedtek. Az árpádházi magyar pénzek gyűjteménye egy fehér-megyei leletből származó és Géza, Sz. László és Kálmán korabeli pénzekből álló sorozattal gazdagodott. Becses szerzemények I. Endre CNH. I. 178. sz. és V. István CNH. I. 356. sz., eddigelé unikumul ismert pénzei, I. Lipót 1703. évi nagybányai, eddig ismeretlen bélyegű ötaranyosa és János Zsigmond 1556. évi erdélyi denára (kiadatlan), előlapján úgy a mezőben, a címer fölött, mint a körirat végére is kitett évszámmal, aztán egy 1338 darabból álló II. Béla korabeli magyar denár-tömeg és végül néhány értékes moldvai pénz szintén említést érdemel. Az emlékérem-gyűjtemény is számos érdekes darabbal szaporodott. Ilyen a szovjet foglyainak emlékplakettje a budapesti gyűjtőfogház képével s a volt foglyok autogrammaival; ezek közt közéletünk több kiváló tagjának nevével találkozunk.

G— — n.

Érem- és könyvvásár.

Otto Helbing Nachf. (München, Barerstr. 20.) 1922 márc. 13-án árverez egy 2738 tételből álló éremsorozatot, mely, a 42 képestáblával ellátott lajstrom tanúsága szerint, igen sok magyar aranyat és emlékérmét és erdélyi tallért is foglal magában. Ezeknek jó-kora része egy budapesti lakos tulajdona volt. Zichy Mihálynak néhány kitüntetését s a volt Windischgrätz hg.-féle gyűjtemény néhány példányát külön megemlíti a lajstrom.

Adatok a C. N. H. III. kötetéhez.

XII. közlemény.

269. *n*) Mindkét lapja olyan, mint 269. *c*) alattié, de az évszám **1592-es**.
 M. N. M. Ezüst. 27·3—27·7 mm. 6·95 gr.
o) Előlapja olyan, mint 269. *m*) alattié.
 Hátlapja olyan, mint 269. *c*) alattié, de **1592-es** évszámmal.
 M. N. M. Ezüst. 27·5—28 mm. 6·95 gr.
p) Mindkét lapja olyan, mint 269. *c*) alattié, de az évszám **1593-as**.
 M. N. M. Ezüst. 27·2—27·6 mm. 7·08 gr.
q) Előlapja olyan, mint 269. *c*) alattié.
 Hátlapja olyan, mint 269. *m*) alattié, de az évszám **1593-as**.
 M. N. M. Ezüst. 27—27·5 mm. 7·17 gr.
r) Mindkét lapja olyan, mint 269. *c*) alattié, de az évszám **1594-es**.
 M. N. M. Ezüst. 27·5—28 mm. 7·03 gr.
s) Mindkét lapja olyan, mint 269. *c*) alattié, de az évszám **1595-ös**.
 M. N. M. Ezüst. 26·5—27·5 mm. 6·80 gr.
t) Mindkét lapja olyan, mint 269. *c*) alattié, de az évszám **1596-os**.
 M. N. M. Ezüst. 27·2—27·8 mm. 6·68 gr.
u) Mindkét lapja olyan, mint 269. *c*) alattié, de az évszám **1597-es**.
 M. N. M. Ezüst. 27·3—28·7 mm. 7·08 gr.
v) Előlapja olyan, mint 269. *c*) alattié.
 Hátlap: ARC · DVX · AVS · DVX · BVR · MAR · MO · 1598
 M. N. M. Ezüst. 27·3—28 mm. 7·08 gr.
z) Előlapja olyan, mint 269. *c*) alattié.
 Hátlap: ARC DVX · AVS · DVX · BVR · MAR · MO · 1599 (Wesz. C. V. t. 8. sz.)
 M. N. M. Ezüst. 27·7—28·3 mm. 6·98 gr.
x) Előlap: RVDOL · II — D · G · RO · IM · S · AV · GER · HV — BO · REX +
 Hátlap: · ARC · DVX · AVS · DVX · BVR · MAR · MORA · 1599 ·
 M. N. M. Ezüst. 27·7—29 mm. 7·02 gr.
y) Előlapja olyan, mint 269. *c*) alattié.
 Hátlap: ARC DVX · AVS · DVX · BVR · MAR · MORA · 1600
 M. N. M. Ezüst. 27·6—28·5 mm. 6·83 gr.
α) Előlapja olyan, mint 269. *c*) alattié.
 Hátlap: ARC · DVX · AVS · DVX · BVR · MAR MORA · 1601
 M. N. M. Ezüst. 26·6—27·6 mm. 7·02 gr.

- β*) Előlap: RVDOL · II — D · G · RO · IM · S · AV · GER HV — BO · REX +
 Hátlap: ARC DVX · AVS · DVX · BVR · MAR · MORA · 1601
 M. N. M. Ezüst. 26·8—27·3 mm. 6·92 gr.
γ) Előlap: RVDOL · II — D · G · RO · IM · S · AV · GER · HV — BO · REX +
 Hátlapja olyan, mint 269. *β*) alattié, de az évszám **160Z-es**.
 M. N. M. Ezüst. 27·1—27·6 mm. 7·02 gr.

δ) Mindkét lapja olyan, mint 269. γ) alattié, de az évszám **1607**-es. (V. ö. Széch. XXV. t. 20. sz. ARC · DVX · stb.)

M. N. M. Ezüst. 27—28·2 mm. 7·01 gr.

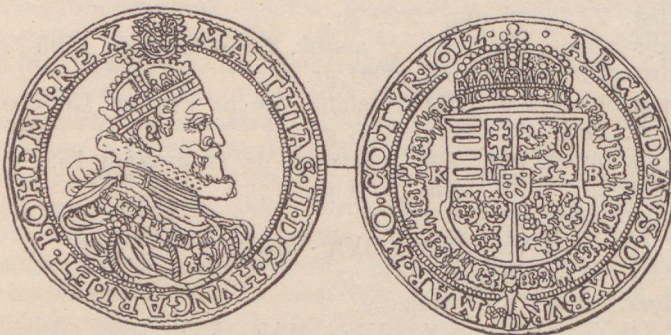
ε) Montenuovo 55. l. 632. sz. a. **1604**-es K—B jegyű negyedtallért is említ. Megvan Wien, Münzkab. Ezüst. 26·6—27·3 mm.

ζ) Ugyanaz, mint 269. γ), de az évszám **1603**-as. Wien, Münzkab. Ezüst. 26·9—27·3 mm.

η) Ugyanaz, mint 269. γ), de az évszám **1608**-as. Wien, Münzkab. Ezüst. 27·2—28·3 mm.

II. Mátyás (1608—1619).¹

270. *Tizes arany* tallér bélyeggel. *Körmöczbányai veret.* Schoenv., Széch.-ben nincs. Wesz. C. VII. t. 2. sz. A koronáról nem csüggnek le díszek.

Előlap: MATTHIAS · II · D · G · HVNGARI · ET · BOHEMI · REX (A köriratot elválasztja gyermekét a baljár tartó Madonna.)

Hátlap: · ARCHID · AVS · DVX · BVR—MAR · MO · CO · TYR · 1612 · A hátlapon az aranygyapjas rend láncában a tűzkövek sugarai hosszabbak, mint az Ad. II. 45. sz. a) alatti ábrán. A címer két oldalán K—B jegy.

M. N. M. 41·9—42·4 mm. 34·44 gr.

271. *Ötös arany* féltallér bélyeggel. *Körmöczbányai veret.* Schoenv., Széch.-ben nincs. Wesz. C. VII. t. 1. sz.

Előlap: · MATTHIAS · D · G · RO · — · I · S · AV · G · HVN · B · REX · Az álló király két oldalán K—B verdejegy, lábain belül M—S vésnöki jegy (*Michael Sackh*).

Hátlap: · ARCHID · AV · D · BVR · MAR · (címer) · MORA · CO · TYRO · 1614 · (Weszerle képén · TYRO után *kimaradt a pont*.)

M. N. M. 35·8—36·5 mm. 17·30 gr. Wien, Staats-Mus. is, igen szép ólomleverettel együtt.

272. *Kettős tallér.* *Körmöczbányai veret.* Schoenv., Széch.-ben nincs. Wesz. C. VII. t. 2. sz. és Ad. XII. 270. sz. a. aranyban. Az Ad. II. 45. a) alatt említettem. Az itt közölt képtől különbözik a király koronája (nincsenek rajta lecsüggő díszek) és a hátlapon az aranygyapjú lánc (hosszabb tűzkő-sugarakkal).

¹ Rajzoltatási nehézségek miatt kénytelen vagyok eltérni attól a tervtől, amit az Adatok összeállításánál legutóbb követtem, hogy egy-egy uralkodónak mindenfajta pénzét leírom folytatólágon és csak azután megyek át a következő uralkodóra. Így már ezen előmunkálatban is meglenne az időrendi egymásután; ami kezelhetőségét sokkal könnyebbé tenné. A rajzok készülésének lassúsága miatt azonban már a jelen közleményt is tarkázni kellett néhány autotypia klisével. Ez az oka annak is, hogy Rudolf kisebbfajta pénzeinek mellőzésével most II. Mátyás nagyobbfajta pénzeit állítom itt össze.

272.

Előlap: MATTHIAS · D · G · HVNGARI · ET · BOHEMI · REX (Madonna.)
Hátlap: (·) ARCHID · AVS · DVX · BVR—MAR · MO · CO · TYR · 1611 · A kör-
irat elején *volt* pont, de csak elmosódottan látszik! A címer két oldalán K—B jegy.

M. N. M. Ezüst. 4'3—4'8 mm. vastag, 43'2—43'5 mm. 56'70 gr.

273. *Kettős tallér. Kőrmöczbányai veret.* Típusa Schoenv., Wesz.-ben nincs. Széch.
XXVII. t. 18. sz. Említve Ad. II. 45. a) és Ad. IV. 99. sz. a. A király babérkoszorús
fővel. Kétfejű sas mellén homorú oldalú címerpajzs az aranygyapjas rend láncával körül-
véve. A koronából lecsüggő szalagok közt a birodalmi alma. A sas két feje széjjelhajlik
s a két nyaka közt a címer fölött dísz van.

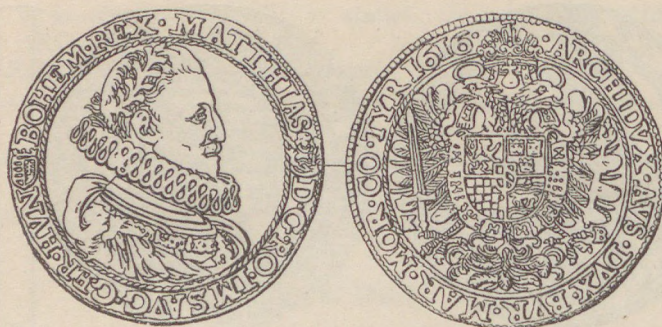
Előlap: MATTHIAS · D · G · RO · IM · S · AVG · GER · HVN · BOHEM · REX ✠
Hátlap: ARCHIDVX · AVS · DVX · BVR (címer) MAR · MOR · CO · TYR · 1614
(CO után pont van, mi az ábrán kimaradt.) A kardon és kormánypalcán kívül K—B jegy.
M. N. M. Ezüst. 4'3—4'6 mm. vastag, 42'3—42'8 mm. 56'95 gr.

274. *Kettős tallér. Kőrmöczbányai veret.* Típusa Schoenv., Széch.-ben nincs. Wesz.
C. VII. t. 8. sz. a helyes pontozású körirattal. Említve Ad. II. 45 a) és Ad. IV. 99. sz.
A király babérkoszorúja oldaltálló levelekből áll. Az előlap köriratában van a magyar
címer és a Madonna. A gallér szélesebb s a ruházat nem oly díszes, mint a 273. sz.-nél.
A hátlapon a címerpajzs oldala nem homorú! A sas két feje közel van egymáshoz s a
két nyaka közt nincs a címerpajzs dísz.

Előlap: MATTHIAS (Madonna) D · G · RO · IM · S · AVG · GER · HVN (címer)
BOHEM · REX · (... IM · S · van a köriratban! Az ábra hibás!)

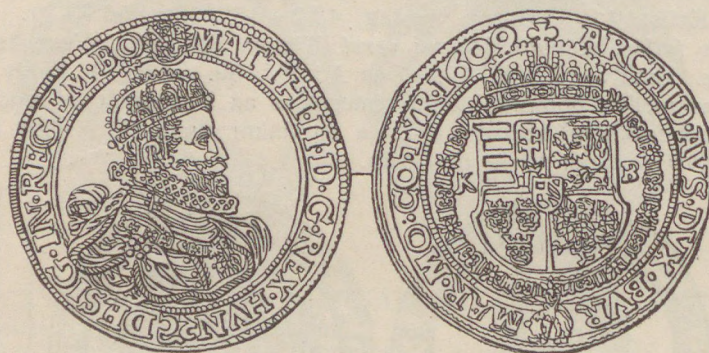
Hátlap: · ARCHIDVX · AVS · DVX · BVR · MAR · MOR · CO · TYR · 1616 · (TYR
után is pont van!) A kardon és kormánypalcán kívül K—B jegy.

M. N. M. Ezüst. 4'5—4'8 mm. vastag, 42—42'7 mm. 54'60 gr.

274.

275. Tallér. Kőrmöczbányai veret. Tipusa Schoenv. VII. t. 232. sz. (1610-ből) és Széch. XXVII. t. 16. sz. (1610-ből és a verdejegy elmaradásával, Ad. II. 45. a) kettős tallérban.)

a) Leírása helyes pontozással Adatok II. 45. d) alatt **1609**-ből. (ARCHID • előtt pont van a köriratban!) Változatait I. Ad. 45. a) b) alatt.

b) U. ezen típus, említve Ad. II. 45. e) alatt.

Előlap: MATTHI • II • D • G • REX • HVN 2[̄]C DESIG • IN • REGEM • BO • (Madonna) A korona keresztje a félholdhoz ér.

Hátlap: • ARCHID • AVS • DVX • BVR—MAR • MO • CO • TYR • 1610 • (AVS után egy kisebb és egy nagyobb pont!)

M. N. M. Ezüst. 42—43·4 mm. 28·20 gr.

c) U. az, mint a b) alatti, de hátlapján • AVS • van (egy ponttal). **1610** • -ből.

M. N. M. Ezüst. 43·2—44·7 mm. 28·28 gr.

Wien, Münzkab. ötös tallérban u. ezen bélyeg. Ezüst. 44·6—44·8 mm. 4·6 mm. vastag.

d) Előlap: • MATTHI • II • D • G • REX • HVN • 2[̄]C • DESIG • IN • REGEM • BO (Madonna; előtte nincs pont!) A korona keresztje a félholdtól távolabb van az O alatt.

Hátlap: • ARCHID • AVS • DVX • BVR—MAR • MO • CO • TYR • 1610 • A címer mellett K—B jegy.

M. N. M. Ezüst. 43·4—44·4 mm. 28·05 gr.

e) Előlap: • MATTHI • II • D • G • REX • HVN • 2[̄]C • DESIG • IN • REGEM • BO (Mint 275. d) alattinál.)

Hátlap: • ARCHID • AVS • DVX • BVR • — MAR • • MO • CO • TYR • 1610 •

(BVR után *pont*, MAR után *két pont*, melyek közül az első feljebb van!) A címer mellett K—B jegy.

M. N. M. Ezüst. 43·7—44·5 mm. 28·20 gr.

f) Előlap: MATTHI · II · D · G · REX · HVN · $\overline{2C}$ DESIG · IN · REGEM · BO (Madonna.) A korona keresztje a félholdtól távol van az O után. (DESIG · előtt és · BO után *nincs* pont!)

Hátlap: · ARCHID · AVS · DVX · BVR—MAR · MO · CO · TYR · 1611 · A címer mellett K—B jegy.

M. N. M. Ezüst. 43·5—44·3 mm. 28·02 gr.

g) Ugyanaz, mint 275. f), de előlapján HVN után nincsen pont. • 1611 · -ből.

Wien. Münzkab. Ezüst. 43·6 - 44·2 mm.

276. Tallér. Kőrmöczbányai veret. Átmeneti típus az Ad. 275. sz. típusáról az Ad. 277. sz. típusára. A koronáról lecsüggő díszek rövidebbek. Az előlap körirata egészen más, olyan mint Ad. 277. a)-nál! A király balvállán a köpeny redőzete még olyan, mint a 275. a) és 277. a) alatti ábrán, de a hátlapon az aranygyapjas rend láncának tűzkövei hosszabb-sugarúak, olyanak, mint a 277. sz. alatti ábrán. Schoenv., Széch., Wesz.-ben nincs.

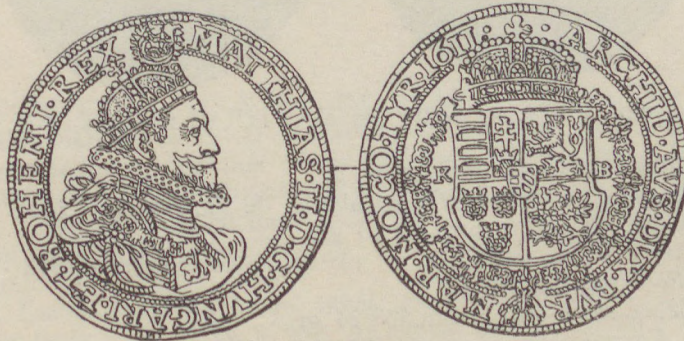

Előlap: MATTHIAS · II · D · G · HVNGARI · ET · BOHEMI · REX ·

Hátlap: · ARCHID · AVS · DVX · BVR—MAR · MO · CO · TYR · 1611 · A címer mellett K—B jegy.

M. N. M. Ezüst. 41·9—42·8 mm. 28·22 gr.

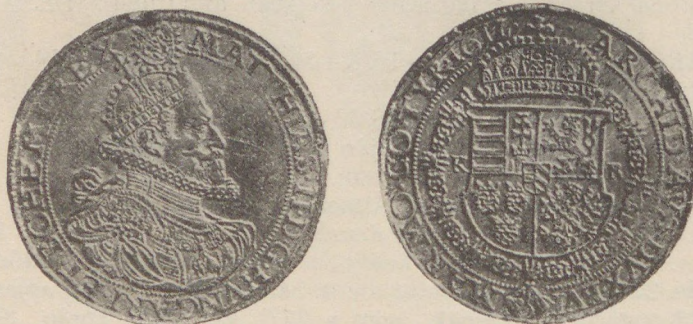
277. Tallér. Kőrmöczbányai veret. Típusa Schoenv., Széch.-ben nincs. Wesz. C. VII. t. 2. sz. és Ad. 270. sz. (aranyban 1612-ből) és Ad. 272. sz. (kettős tallérban). A király koronáján nincsenek lecsüggő díszek. A köpeny redőzete a bal vállon olyan mint 276. ábrán.

277a)

a) Előlap: MATTHIAS · II · D · G · HVNGARI · ET · BOHEMI · REX (Madonna.)
Hátlap: · ARCHID · AVS · DVX · BVR—MAR · MO · CO · TYR · 1611 · A címer
mellett K—B jegy.

M. N. M. Ezüst. 42·8—43·7 mm. 28·31 gr.

b) Mindkét lapja olyan, mint a 277. a) alattié, de az évszám · **161Z** · és a király ruházatán a két vállról lefutó zsinórzatot a páncél nyakánál keresztben is zsinór köti össze!

M. N. M. Ezüst. 42·7—43 mm. 28·30 gr.

c) Mindkét lapja olyan, mint a 277. a) alattié, de az évszám · **1613** ·, a zsinórzás olyan, mint 277. b)-nél.

M. N. M. Ezüst. 42·8—43·4 mm. 28·60 gr.

278. Tallér. *Körmöczbányai veret.* Schoenv., Széch., Wesz.-ben nincs. Típusa: vértess, köpenyes, galléros mellkép, a koronán nincsenek csüggők (mint a 276. és 277. a) alatti ábrán), de *a bal vállon a köpenynek hajtókája van!*

a) Előlap: MATTHIAS · II · D · G · HVNGARI · ET · BOHEMI · REX (Madonna.)

Hátlap: · ARCHID · AVS · DVX · BVR—MAR · MO · CO · TYR · 1611 · A címer mellett K—B jegy.

M. N. M. Ezüst. 42·3—43·4 mm. 28·04 gr. 43·3—43·6 mm. 28·12 gr.

b) Ugyanaz, mint a 278. a) alatti, de MATTHIAS második T-je után bélyeghibából „**3**” van.

M. N. M. Ezüst. 42·8—44 mm. 28·47 gr.

c) Mindkét lapja u. a., mint 278. a) alattié, de az évszám · **161Z** ·.

M. N. M. Ezüst. 42—42·6 mm. 28·30 gr.

d) Mindkét lapja u. a., mint 278. a) alattié, de az évszám · **1613** · és *a mellvértén apró pontokból álló virágdísz van!*

M. N. M. Ezüst. 42·7—43·1 mm. 28·24 gr.

279. Tallér. *Körmöczbányai veret.* Schoenv., Széch., Wesz.-ben nincs. A koronán

nincsenek csüggők. A köpeny bal vállán hajtóka van (mint a 278. b) a. ábrán), a nyakvért alján *zsinór* fut végig (v. ö. 277. b) a. ábrával), de ez alatt a nyakvért alsó sínje kilátszik. A *mellvért* fölött a *zsinórzat* más alakú, mint az előző ábrákon!

a) Előlap: MATTHIAS · II · D · G · HVNGARI · ET · BOHEMI · REX (Madonna.)
Hátlap: · ARCHID · AVS · DVX · BVR—MAR · MO · CO · TYR · 1612 · A címer mellett K—B jegy.

M. N. M. Ezüst. 42·8—43·5 mm.

b) Mindkét lapja u. a., mint a 279. a) alattié, de az évszám **1613**.

M. N. M. Ezüst. 42·4—43·2 mm. 28·60 gr., 42·5—43·2 mm. 28·70 gr.

280. Tallér. *Körmöczbányai veret*. Típusa Schoenv., Wesz.-ben nincs. Széch. XXVII. t. 18. sz. Ad. 273. sz. kettős tallérban (1614-es évszámmal). A király mellképe tömött levelű szalagos babérkoszorúval, a vért fölött köpönyeg, a bal vállon hajtókával. A kétfejű sas mellén homorú oldalú címerpajzs oldalról az aranygyapjas rend láncával körülvéve, a két sasnyak között díszszel. Fölül a koronából lecsüggő szalagok közt a birodalmi alma. A köriratot alul egyenes oldalú kis címerpajzs töri meg.

a) Előlap: MATTHIAS · D · G · RO · IM · S · AVG · GER · HVN · BOHEM · REX †
Hátlap: ARCHID VX · AVS · DVX · BVR—MAR · MOR · CO · TYR · 1613 (A kis címer fölött a sas farka végében két széles toll van függőlegesen. A lecsüggő szalag dísz —.—.). A kardon és kormánypalcán kívül K—B jegy.

M. N. M. Ezüst. 41·9—42·9 mm. 28·55 gr.

b) Mindkét lapja u. az, mint 280. a) alattié, de az évszám **1614** és a koszorú szalagja hosszabb.

M. N. M. Ezüst. 42·5—43·2 mm. 28·50 gr. (Fül nyomával.)

c) Mindkét lapja u. az, mint a 280. a) alattié, de az évszám **1614** és a sas alsó

széles függélyes farktolla mellett jobbrabalra irányuló hosszabb vékony tollszál van (∖). A koszorú szalagja hosszabb mint a)-nál.

M. N. M. Ezüst. 42·2—43·3 mm. 28·65 gr.

d) Mindkét lapja u. az, mint a 280. a) alattié, de az évszám • **1614** és a sas farka végében csak egy szál széles toll áll függőlegesen s alatta jobbra is, balra is két-két vékony tollszál irányul (∖∖).

M. N. M. Ezüst. 42·4—43·4 mm. 28·59 gr.

e) Mindkét lapja u. az, mint a 280. a) alattié, de az évszám • **1614** s a sas farkában egy szál széles toll áll függőlegesen, alatta jobbra és balra egy-egy szál vékony toll irányul (∖∖); a koronáról lecsüggő szalagdisze más (◆·◆·).

M. N. M. Ezüst. 42·6—43 mm. 28·57 gr. 42—43 mm. 28·78 gr.

f) Mindkét lapja u. az, mint a 280. e) alattié, de az évszám • **1615**

M. N. M. Ezüst. 42·3—43 mm. 28·50 gr.

g) Mindkét lapja u. az, mint a 280. e) alattié, de az évszám • **1615** s a sas farka végében négy vékony tollszál van a széles alatt (∖∖∖∖). A címer a sas farkához ér.

M. N. M. Ezüst. 42—43 mm. 28·72 gr.

h) Mindkét lapja u. az, mint a 280. e) alattié, de az évszám • **1615** s a sas farka végében a két szétálló vékony tollszál alatt még egy kis tollszál van vékony három ággal (∖∖∖).

M. N. M. Ezüst. 41·6—42·9 mm. 28·66 gr.

i) Mindkét lapja u. az, mint a 280. a) alattié, de az évszám • **1615** s a sas farkában a függőleges széles toll alatt három vékony függélyes szálacska van (∧). Előlapon a mellvértén pontokból álló virágdisz van s a köpönyeg zsinórzata a bal vállon a hajtóka szélén fut végig.

M. N. M. Ezüst. 42·5—43·5 mm. 28·55 gr.

281. Tallér. *Körmöcbányai veret.* Típusa Schoenv., Széch., Wesz.-ben nincs. A Széch. XXVII. t. 28. sz.-tól s az Ad. 280. a) alatti ábrától abban különbözik, hogy a hátlapon a köriratot *homorú oldalú címerpajzs* szakítja meg és a *verdejegy följebb van* s a sas szárnyain kívül, a sas lábaitól távolabb.

Előlap: MATTHIAS · D · G · RO · IM · S · AVG · GER · HVN · BOHEM · REX

Hátlap: ARCHIDVX · AVS · DVX · BVR—MAR · MOR · CO · TYR · 1614 A sas szárnyain kívül K—B jegy.

M. N. M. Ezüst. 41·8—43·1 mm. 28·45 gr.

282. Tallér. *Körmöcbányai veret.* Típusa Schoenv., Széch.-ben nincs. V. ö. Wesz. C. VII. t. 8. sz. Jobb rajzban adtam képét Ad. IV. 99. sz. a. (hol Széch. idézése hibás!). Ezen ábrán a *kormánypálca három lilimból és a fogóból áll* s az évszám jegyeit pontok választják el egymástól.

a) Ugyanezen körirattal s megpontosított évszámmal (. 1 . 6 . 1 . 6 .) került gyűjteményünkbe olyan db. is, melyen *a kormánypálca rendes*, olyan, mint az Ad. 281. sz. ábrán.

M. N. M. Ezüst. 43·5—44·6 mm. 28·70 gr.

b) Ugyanezen típus, rendes kormánypálccával (mint a 281. ábrán) s *az évszám előtt és után van csak pont.*

Előlap: MATTHIAS (Madonna) D · G · RO · IM · S · AVG · GER · HVN (címer) BOHEM · REX ·

Hátlap: · ARCHIDVX · AVS · DVX · BVR · MAR · MOR · CO · TYR · 1616 ·

(A sas végső farktolla mellett „)(“ alakú vékony tollak.) A kardon és kormánypalcán kívül K—B jegy.

M. N. M. Ezüst. 42·5—43·6 mm. 28·59 gr. 43—43·9 mm. 28·64 gr.

c) Mindkét lapja u. az, mint 282. b) alattié, de a sas végső farktolla mellett „()“ alakú vékony tollak.

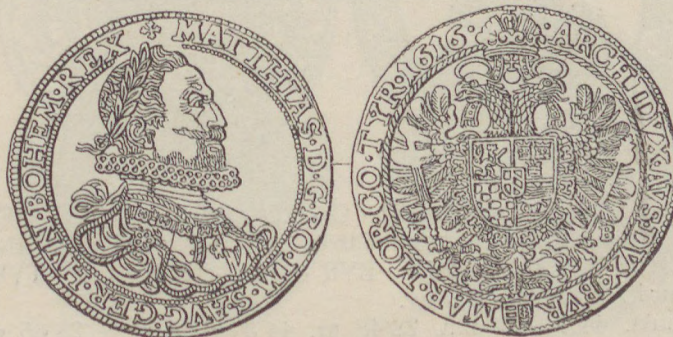
M. N. M. Ezüst. 43·1—43·8 mm. 28·62 gr.

d) Mindkét lapja u. az, mint a 282. b) alattié, de a király koszorúja *nem töri át* a belső kört s a nyakvért *nem olyan magas* mint az Ad. 99. ábráján és *nem látszanak benne* a szegek.

M. N. M. Ezüst. 43·4—44 mm. 28·60 gr.

283. Tallér. Kőrmöczbányai veret. Típusa Schoenv., Széch., Wesz.-ben nincs. A király fején tömött levelű babérkoszorú szalaggal. A páncél fölött köpeny (V. ö. Ad. 280. a) és 281. sz.), melynek hajtása a bal vállon nem olyan, mint az eddig közölt ábrákon. A sas mellén a címerpajzs *egyenes oldalú*, fölötte nincs dísz, a sas két feje közel áll egymáshoz, a korona alatt lecsüggő szalagok közt van a birodalmi alma (mint Ad. 99. és 274. sz. ábrákon).

Előlap: MATTHIAS · D · G · RO · IM · S · AVG · GER · HVN · BOHEM · REX †

Hátlap: · ARCHIDVX · AVS · DVX · BVR—MAR · MOR · CO · TYR · 1616 ·

A kardon és kormánypalcán kívül K—B jegy.

M. N. M. Ezüst. 41·9—42·8 mm. 28·67 gr.

284. *Tallér. Kőrmöczbányai veret.* Schoenv., Széch.-ben nincs. Wesz. C. VII. t. 8. sz. A király koszorúja ritkább levelű, gallérja szélesebb, köpenye másforma redőzetű mint az Ad. 283. alatti ábrán. A hátlap típusa ugyanaz.

Előlap: MATTHIAS · D · G · RO · IM · S · AVG · GER · HVN · BOHEM · REX *
(ötlevelű rózsza.)

Hátlap: · ARCHIDVX · AVS · DVX · BVR — MAR · MOR · CO · TYR · 1616 ·

A kardon és kormánypalcán kívül K—B jegy.

M. N. M. Ezüst. 41·8—42·5 mm. 28·37 gr.

285. *Tallér. Kőrmöczbányai veret.* Típusát v. ö. Schoenv. VII. t. 233. sz. Széch. XXVII. t. 19. sz. Wesz.-ben nincs. A király mellképe kisebb mint az előző ábrákon, fején tömött levelű szalagos babérkoszorú. A sas mellén homorú oldalú címerpajzs. A sas a kardot és kormánypalcát marokra fogja. Fölül osztrák császári korona, melynek szalagjai nem lefelé csüggnék, mint az előző vereteknél, hanem jobb- és balfelé hullámszerűen. A korona alól elmarad a birodalmi alma. A kormánypálca végében liliom és tulipán van (Schoenv., Széch. rajzai ezt nem tüntetik föl!).

a) Előlap: MATTHIAS (Madonna) D · G · RO · IM · S · AVG · GER · HVN (címer) BOH · REX * (A választójelek kis rombuszok, a körirat végén ötlevelű rózsza van.)

Hátlap: ARCHIDVX · AVS · DVX · BVR · MAR · MOR · CO · TYR · 1617 A kardon és kormánypalcán kívül K—B jegy.

M. N. M. Ezüst. 44·4—45 mm. 28·48 gr. 44·3—44·8 mm. 28·65 gr.

b) Mindkét lapja olyan, mint 285. a) alattié, de az évszám • **1618** (A korona szalagjai csak oldalt látszanak.)

M. N. M. Ezüst. 43·7—44·2 mm. 28·28 gr.

c) Előlapja olyan, mint 285. a) alattié.

Hátlap: • ARCHIDVX • AVS • DVX • BVR • MAR • MOR • CO • TYR • 1618 •

(A körirat elején és végén *pont* a választójel, másutt „•”).

M. N. M. Ezüst. 43·4—44·5 mm. 28·48 gr.

d) Előlap: MATTHIAS (Madonna) D • G • RO • IM • S • AVG • GER • HVN (címer) BOH • REX • (A D után • és •, a körirat végén ötlevelű rózsza.)

Hátlap: • ARCHIDVX • AVS • DVX • BVR • MAR • MOR • CO • TYR • 1618

(A körirat végén nincs választójel.) A kardon és kormánypalcán kívül K—B jegy.

M. N. M. Ezüst. 43·5—45 mm. 28·33 gr.

e) Mindkét lapja olyan, mint a 285. a) alattié, de az évszám • **1619**

M. N. M. Ezüst. 43·6—44·2 mm. 28·59 gr.

f) Előlapja olyan, mint a 285. a) alattié.

Hátlap: • ARCHIDVX • AVS • DVX • BVR • MAR • MOR • CO • TYR • 1619 •

(A körirat elején és végén *pont*.)

M. N. M. Ezüst. 43·5—44·3 mm. 28·57 gr.

g) Mindkét lapja olyan, mint a 285. a) alattié, de az évszám • **1619** s az előlap körirata végén az ötlevelű rózsza *kisebb*.

M. N. M. Ezüst. 44—44·9 mm. 28·57 gr.

h) Mindkét lapja olyan, mint a 285. a) alattié, de az évszám • **1620**

M. N. M. Ezüst. 43·7—44·7 mm. 28·56 gr. 43·7—44·8 mm. 28·34 gr.

i) Előlapja olyan, mint a 285. a) alattié.

Hátlap: ARCHIDVX • AVS • DVX • BVR • MAR • MOR • CO • TYR • 1620 (A választójel mindenütt *pont*.)

M. N. M. Ezüst. 43·8—44·5 mm. 28·64 gr.

j) Mindkét lapja olyan, mint a 285. a) alattié, de az évszám • **1620** és az előlap köriratában az ötlevelű rózsza *kisebb*.

M. N. M. Ezüst. 44—44·2 mm. 28·10 gr.

k) Előlap: MATTHIAS (Madonna) D • G • RO • IM • S • AVG • GER • HVN • (címer) BOH • REX • (Az ötlevelű rózsza olyan, mint a 284. ábrán.)

Hátlap: ARCHIDVX • AVS • DVX • BVR • MAR • MOR • CO • TYR • 1620 (A választójel mindkét oldalon *pont*). (Fül nyomával.)

M. N. M. Ezüst. 43·8—44·6 mm. 28·39 gr.

l) Előlapja olyan, mint a 285. k) alattié. (A választójel *pont*.)

Hátlap: • ARCHIDVX • AVS • DVX • BVR • MAR • MOR • CO • TYR • 1620 •

M. N. M. Ezüst. 42·8—44·7 mm. 28·52 gr.

286. Tallér. Kőrmöczbányai veret. Tipusa u. az, mint az Ad. 285. sz. alattié.

Előlap: MATTHIAS (Madonna) D · G · RO · IM · S · AV · GER · HVNG (címer)
BOH · REX † (A választójel *pont* s a körirat végén *kis kereszt*).

Hátlap: ARCHIDVX · AVS · DVX · BVR · MAR · MOR · CO · TYR · 1620 (A vál.
jel *pont*.) A marokra fogott kardon és kormánypalcán kívül K—B jegy.

M. N. M. Ezüst. 42·8—43·7 mm. 28·25 gr.

287. *Forint. Körmöcbányai veret.* Tipusa Schoenv., Széch.-ben nincs. Wesz. C.
VII. t. 9. sz. A király fején korona, lecsüggő díszszel. [Tallértípusát I. Ad. 275. a)].
Hátlapon az aranygyapjas rend láncának a tűzkövei kis sugarúak.

a) Előlap: MATTHI · II · D · REX · HVN 2° C̄ DESIG · IN · REGEM · BO (Madonna.)

Hátlap: · ARCHID · AVS · DVX · BVR—MAR · MO · CO · TYR · 1609 · A címer
mellett K—B jegy.

Wien. Münzkab. Ezüst. 35·6—36 mm.

b) Mindkét lapja olyan, mint a 287. a) alattié, de az előlapon HVN · (ponttal!)

Wien. Münzkab. Ezüst. 35·5—36·3 mm.

c) Előlap: MATTHI · II · D · G · REX · HVN · 2° C̄ DESIG · IN · REGEM · BO
(Madonna.)

Hátlap: · ARCHID · AVS · DVX · BVR—MAR · MO · CO · TYR · 1610 · (· AR
után bélyeghiba.) A címer mellett K—B jegy.

M. N. M. Ezüst. 35·6—36·1 mm. 13·91 gr.

Wien. Münzkab.-ben és a Városi Múzeumban ugyanez 1609-ből javított évszámmal.
Ezüst. 35·5—36 és 35·2—36·1 mm.

d) Mindkét lapja u. az, mint a 287. a) alattié, de az évszám · 1611 ·

M. N. M. Ezüst. 35·3—35·9 mm. 14·09 gr.

288. *Forint. Körmöcbányai veret.* Tipusa Schoenv., Wesz.-ben nincs. Széch.
XXVIII. t. 21. sz. A király koronáján nincs lecsüggő dísz. Az aranygyapjas rend láncá-
nak tűzkövei hosszabb sugarúak. (Tallértípusát I. Ad. 272. és 277. a) sz. a. 1611-ből.)

a) Előlap: MATTHIAS · II · D · G · HVNGARI · ET · BOHEMI · REX · (Madonna.)
(· ET · pontozással!)

Hátlap: • ARCHID • AVS • DVX • BVR—MAR • MO • CO • TYR • 1612 • A címer mellett K—B jegy.

M. N. M. Ezüst. 35·3—36·7 mm. 14·12 gr. 36—36·7 mm. (Az előlapon bélyeghibával.) 14·15 gr.

b) Előlapja olyan, mint a 288. a) alattié, de • REX után *nincs pont!*

Hátlap: • ARCHID • AVS • DVX • BVR—MAR • MO CO • TYR • 1613 • (. MO után *nincs pont!*) A címer mellett K—B jegy.

M. N. M. Ezüst. 35·4—35·7 mm. 14·13 gr. (Fül nyomával.)

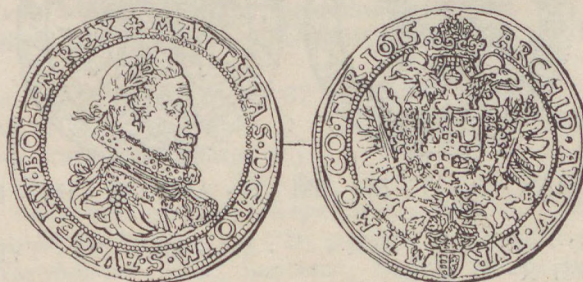
c) Mindkét lapja u. az, mint 288. b) alattié, de a hátlapon • MO • CO • van (. MO után *pont!*)

Wien. Münzkab. Ezüst. 35·5—36 mm.

d) Mindkét lapja, mint 288. c) alattié, de a hátlap elején és végén *nincs pont!*

Wien. Münzkab. Ezüst. 35·5—36 mm.

289. *Forint. Körmöcbányai veret.* Típusa Schoenv., Széch., Wesz.-ben nincs. A király fején sűrűlevelű szalagos babérkoszorú. A hátlapon egyenesoldalú címerpajzs. A korona alatt a birodalmi alma. (Tallértípusát l. Ad. 283. sz. a. 1616-ból.)

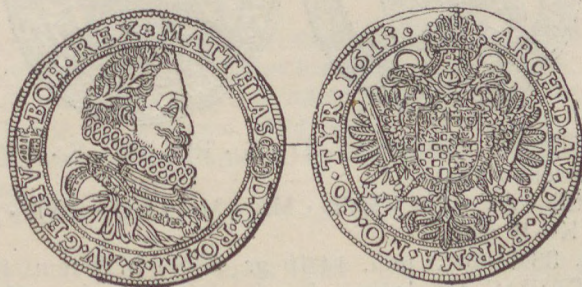
Előlap: MATTHIAS • D • G • RO • IM • S • AV • GE • HV • BOHEM • REX

Hátlap: ARCHID • AVS • DV • BVR—MA • MO • CO • TYR • 1615 A kardon és kormánypalcán kívül K—B jegy.

M. N. M. Ezüst. 15·7—16·8 mm. 14·21 gr.

Schulthess-Rechberg, Thaler-Cabinet I. k. 737. l. 2443. sz. és *Montenuovo* 57. l. 702. sz. a. 1614-es évszámát említi e típusnak. Ez megvan Wien. Münzkab. Ezüst. 33·5—36·8 mm.

290. *Forint. Körmöcbányai veret.* Típusa Schoenv., Széch., Wesz.-ben nincs. A király fején levő koszorú levelei oldalt állanak. A sas mellén egyenesoldalú címerpajzs. A korona alatt a birodalmi alma. (Tallértípusát l. Ad. 274. sz. a.)

a) Előlap: MATTHIAS (Madonna) D • G • RO • IM • S • AV • GE • HV • (címer) • BOH • REX (ötlevelű rózs.) (A választójel csak a címer mellett „ • ” egyebütt mindkét oldalon „ • ”).

Hátlap: • ARCHID • AV • DV • BVR • MA • MO • CO • TYR • 1615 • (A körirat elején is volt vál. jel, de csak halványan látszik!) A kardon és kormánypalcán kívül K—B jegy.

M. N. M. Ezüst. 35·7—36·6 mm. 14·32 gr.

b) Előlap: MATTHIAS (Madonna) • D • G • RO • IM • S • AV • GE • HV • (címer) • BOH • REX * (ötlevelű rózsa).

Hátlap: • ARCHID • AV • DV • BVR • MA • MO • CO • TYR • 1616 • (A körirat elején egy kisebb és egy nagyobb *pont*, végén is *pont*.)

M. N. M. Ezüst. 36—36·5 mm. 14·12 gr.

291. *Forint. Kőrmöczbányai veret.* Típusa Schoenv., Széch., Wesz.-ben nincs. A király fején szétálló levelű koszorú. A sas mellén egyenesoldalú címerpajzs. A korona alatt a birodalmi alma. (Tallértípusát l. Ad. 284. sz. a.)

Előlap: MATTHIAS • D • G • RO • IM • S • AV • GE • HV • BOHEM • REX * (ötlevelű rózsa.)

Hátlap: ARCHID • AV • DV • BVR • — • MA • MO • CO • TYR • 1616 A kardon és kormánypalcán kívül K—B jegy.

M. N. M. Ezüst. 35·4—35·7 mm. 14·32 gr.

292. *Forint. Kőrmöczbányai veret.* Típusa Schoenv., Wesz.-ben nincs. Széch. XXVIII. t. 23. sz. A sas a kardot és kormánypalcát marokra fogja. Mellén a címer homorúoldalú. Feje fölött osztrák császári korona. (A hátlap típusát tallérban l. Ad. 285. a) alatt.)

a) Előlap: MATTHIAS (Madonna) • D • G • RO • IM • S • AV • GE • HV • (címer) • BOH • REX * (ötlevelű rózsa).

Hátlap: • ARCHID • AV • DV • BVR • MA • MO • CO • TYR • 1617 • A kardon és kormánypalcán kívül K—B jegy.

M. N. M. Ezüst. 36·4—37·5 mm. 14·19 gr. 36·8—37·3 mm. 14·13 gr.

b) Előlap: MATTHIAS (Madonna) • D • G • RO • IM • S • AV • GE • HV • (címer) • BOH • REX * (ötlevelű rózsa). A D és BOH előtt nincs választójel.

Hátlapja olyan, mint a 292. a) alattié • 1617 • -ből.

M. N. M. Ezüst. 36·3—36·8 mm. 14·02 gr.

c) Előlapja olyan, mint a 292. b) alattié.

Hátlap: ARCHID · AV · DV · BV · MA · MO · CO · TYR · 1618 (A körirat elején és végén *nincs pont!*)

M. N. M. Ezüst. 35·5—36·2 mm. 14·07 gr.

d) Mindkét lapja olyan, mint a 292. c) alattié, de az évszám · 1619

M. N. M. Ezüst. 36·2—36·9 mm. 13·99 gr.

e) Előlap: MATTHIAS (Madonna) D · G · RO · IM · S · AV · GE · HV · (címer)

· BOH · REX ☼ (ötlevelű rózsza). A választójel mindenütt *kis rombusz*.

Hátlap: ARCHID · AV · DV · BV · MA · MO · CO · TYR · 1620 A választójel nagyobb „ · „, mi a körirat elejéről és végétől hiányzik.

M. N. M. Ezüst. 35·8—36·6 mm. 14·17 mm.

f) Előlapja u. az, mint a 292. e) alattié *kis rombusz* választójelekkel.

Hátlap: · ARCHID · AV · DV · BV · MA · MO · CO · TYR · 1620 · Az évszám jegyei kisebbek, mint a 292. e) alattinál.

M. N. M. Ezüst. 35·9—36·5 mm. 14·24 gr.

g) Előlap: MATTHIAS (Madonna) D · G · RO · IM · S · AV · GE · HV · (címer)

BOH · REX ☼ (ötlevelű rózsza) A választójel mindenütt *pont*.

Hátlap: ARCHID · AV · DV · BV · MA · MO · CO · TYR · 1620 A választójel mindenütt „ · „.

M. N. M. Ezüst. 35·5—36·2 mm. 14·37 gr.

h) Előlap: MATTHIAS (Madonna) D · G · RO · IM · S · AV · GE · HV · (címer)

· BOH · REX (a rózsát forrasztás takarja el!)

Hátlap: · ARCHID · AVS · DV · BV · MA · MO · CO · TYR · 16ZZ · Posthumus veret. (Mátyás 1619. márc.-ban meghalt.) Képe Széch. XXVIII. t. 23. sz.

M. N. M. Ezüst. 35·9—36·9 mm. 14·20 gr. (Fül nyomával.)

293. *Forint. Nagybányai veret.* Schoenv., Széch., Wesz.-ben nincs. Adatok II. közl. 46. sz.

Az Ad. idézett helyén adtam a nemz. múz. példányának képét és leírását. Azóta sikerült megtudnom, hogy a múzeum ezt Resch Adolftól szerezte, akihez Holländer Leó gyűjteményéből jutott. Holländer a maga példányát a *Wien. Num. Monatshefte* II. köt. 113. l. le is írja, mint ritka és kiadatlan darabot, megjegyezvén róla, hogy hátlapjának a betűi kisebbek a köriratban, mint az előlapéi. Az 5. tábla 2. sz. ábrája így is tünteti azt föl. A nemz. múz. birtokában levő darabról nem lehet ezt állítani, mint az Ad. 46. sz. alatti ábra is mutatja.

Most tehát az a kérdés merül föl, hogy a Reschtől szerzett db. csakugyan Holländer gyűjteményéből való-e? s ha igen, nem volt-e Holländernek e ritka darabból két példánya?, amelyek közül a Monatsheftében kiadott (a hátlap köriratában kisebb betűs) db. valahol lappang.

Jeszzenszky Géza bátyám szíves közléséből tudom, hogy az ő becses gyűjteményében is van ezen nagybányai veretű 1617-es forintnak egy példánya. Ez a db. gr. Andrassy Manó gyűjteményéből származik. Egykori tulajdonosa le is írta az *Archaeologiai Közlemények* II. köt. 55. l. VII. sz. a. Ezen dbot azután Montenuovo hg. vette meg, kinek gyűjteményével együtt Hess Adolf frankfurti éremkereskedő birtokába jutott. Tőle szerezte meg Jeszenszky Géza.

Előlap: MATTHIAS · D · G · RO · I · S · AV · GE · HVN · BO · R ☼ · (mint az Ad. 46. sz. alattié.)

Hátlap: AR · AV · DVX · BVR MAR · MO · CO · TY · 1617 (BVR után *nincs pont!*)
A címer mellett N — B jegy.

Jeszzenszky gyűjt. 28·5—29 mm. 11·756 gr.

294. *Negyedtallér. Kőrmöczbányai veret.* Típusa Schoenv., Széch., Wesz.-ben nincs. A koronán lecsüggő díszek. (Tallér- és forinttípusát I. Ad. 275. a) és 287. a) alatt.)

- a) Előlap: • MAT • II • D • G • REX • HVN 2^C DESI • IN • RE • BO • (Madonna).
Hátlap: • ARCHID • AV • DV • BV—MA • MO • CO • TY • 1610 • A választójel
pont. Az évszám második 1-esét 0-ból javították. A címer mellett K—B jegy.
M. N. M. Ezüst. 27·7—28·5 mm. 6·93 gr. 28·4—29·3 mm. 7·03 gr.
- b) Előlap: MAT • II • D • G • REX • HVN 2^C DESI • IN • RE • BO (Madonna.)
A körirat elején és végén nincs pont.
Hátlap: U. az, mint a 294. a) alattié, de az évszám: • 1611 •
M. N. M. Ezüst. 27·9—28·7 mm. 6·89 gr.
- c) Mindkét lapja olyan mint a 294. a) alattié, de évszáma 1609-es!
Wien. Münzkab. Ezüst. 28·2—28·8 mm.
295. *Negyedtallér. Körmöczbányai veret.* Típusa Schoenv., Wesz.-ben nincs. Széch.
XXVIII. t. 24. sz. A koronán nincs csüggődísz. Az aranygyapjas rend láncában a tűz-
kövek hosszabb sugarúak. (Tallér- és forinttípusát l. Ad. 272., 277. a) és 288. a) alatt.)
a) Előlap: MATTHIAS • II • D • G • HVN • ET • BOHE • REX (Madonna.)
Hátlap: • ARCHID • AV • DV • BV—MA • MO • CO • TY • 1611 • A címer mellett
K—B jegy.
M. N. M. Ezüst. 28·3—28·9 mm. 7·15 gr.
- b) Előlap: MATTHIAS • II • D • G • HVN • ET • BOHE • REX (Madonna.) Mint
295. a)
Hátlap: • ARCHID • AV • DV • BV — MA • MO • CO • TY • 1613 • (Az évszám
utolsó jegyét Z-ből javították s a • CO • nál bélyeghiba van.)
M. N. M. Ezüst. 28—29·6 mm. 6·98 gr.
- c) Mindkét lapja olyan, mint 295. a) alattié, de az évszáma 1612-es és két tallér
súlyú vastag veret!
Wien. Városi Múz. Ezüst. 28·9—29·5 mm. 8·5—9·6 mm. vastag. 57·50 gr.
296. *Negyedtallér. Körmöczbányai veret.* Típusa Schoenv., Széch., Wesz.-ben
nincs. A király fején ritkalevelű koszorú. A sas mellén egyenesoldalú címerpajzs.
A korona alatt a birodalmi alma. (Tallér- és forinttípusát l. Ad. 274. és 290. a) alatt.)
Előlap: MAT • II • D • G (Madonna) RO • IM • S • AV • GE • HV • (címer) BOH •
REX * (ötlevelű rózsza).
Hátlap: • ARCHI • AV • DV • BV • MA • MO • CO • TY • 1616 • (A választójel
„ • “, a hátlap elején és végén azonban „ • “). A kardon és kormánypálcán kívül K—B jegy.
M. N. M. Ezüst. 28·9—29·5 mm. 6·89 gr.
297. *Negyedtallér. Körmöczbányai veret.* Típusa Schoenv. VIII. t. 234. sz. Wesz.
C. VII. t. 10. sz. Széch.-ben nincs. (Tallér- és forinttípusát l. Ad. 285. a) és 292. a) alatt.)
a) Előlap: MAT • D • G (Madonna) RO • IM • S • AV • GE • HV • (címer) BOH •
REX * (ötlevelű rózsza).
Hátlap: • ARCHI • AV • DV • MA • MO • CO • TY • 1617 • Mint 296. sz.-nál.
A kardon és kormánypálcán kívül K—B jegy.
M. N. M. Ezüst. 28·7—29·5 mm. 6·90 gr.
- b) Előlap: MAT • D • G (Madonna) RO • IM • S • AV • GE • HV • (címer) BOH •
REX (a rózsát forrasztás takarja).
Hátlap: ARCHI • AV • DV • MA • MO • CO • TY • 1618 (A körirat elején és végén
nincs választójel.)
M. N. M. Ezüst. 29·2—29·6 mm. 7·13 gr. (Fül maradékával.)
Igen szép példány 297. a) köriratával és 1619-es évszámmal.
Wien. Münzkab. Ezüst. 28·8—29·5 mm.
A 295b), 296. számok alatt leírt darabok ábráját az *Adatok XIII.* közleményének
első lapján adom majd utólagosan.

Dr. Harsányi Pál.

Magyar orvosok újabb emlékérméi. (III.)

A Numizmatikai Közlöny XVII. (1918) évfolyamában (7. és 90. l.) ismertetett orvosi érem-sorozatok folytatásaképen 41 eddig nem publikált érem- és plakettfaj leírását hozom ezen alkalommal. Legnagyobb részük plakett és újabb alkotás; néhány régebbi érem egyrészt az orvosi érmekkel foglalkozó szakmunkák, másrészt nagyobb speciális gyűjtemények (dr. Bak, Éles Géza, dr. Altstädter) áttanulmányozása alkalmával jutott tudomásomra. Különösen ki kell emelnem Abondionnak Jordán Tamást ábrázoló XVI. század-beli mesterművét, valamint J. W. Lauffenbachnak a trencséntepliczi fürdő fölfedezését megörökítő érdekes érmét. Az ismertetett érmek közül 34 személyi vonatkozású. Az alkotó művészek közül 20 hazai, 5 osztrák, 1 pedig olasz származású. A hazaiak közül Reményi (9), Novák (5), Berán (2), Murányi (2) szerepelnek a legtöbb alkotással.

I. Személyi emlékérmek és plakettek.

Dr. Axmann Béla.

89. Kettős (férfi- és női) mellkép balra. Körirat: JENNY 1884—1920 BÉLA. — Egyoldalú kerek öntött plakett (Reményi J. műve). — Gipsz. 108 mm. — Dr. Axmann Béla tulajdona.

Dr. Chyzer Kornél.

90. Mint a M. O. E. 10. sz. (Num. Közlöny 1911.), azonban a hátapon hiányzik a MISKOLCZ 1914 | felirat. Sárgás bronz. 30·5 mm. — Dr. Faludi Géza gyűjteményében.

Dr. Csecsotka Károly.

91. Fej jobbra, mögötte REMÉNYI mesterjegy. Alul DR | CSECSOTKA KÁROLY | . Keskeny síma szegély. — Egyoldalú négyszögletes öntött plakett. — Gipsz. 115 mm. magas, 117 mm. széles. — Dr. Faludi Géza gyűjt.

Dr. Dick E. Arnold.

92. Mélyített mezőben jobbra néző férfi-mellkép; a fej mögött S L mesterjegy. A szelvényben DR. DICK E. ARNOLD | 1909 | Egyoldalú négyszögletes öntött plakett. — Bronz. 138 mm. magas, 81 mm. széles. — Dr. Bak Henrik gyűjt.

93. Mellkép jobbra; a fej mögött T J mesterjegy. A szelvényben mélyített számjegyekkel 1894—1914. (Timár János műve) Egyoldalú négyszögletes öntött plakett. — Bronz. 120 mm. magas, 95 mm. széles. — Dr. Bak Henrik gyűjt.

Dr. Engel Károly.

94. Mellkép jobbra; a keskeny szelvény bal alsó sarkában M mesterjegy (Murányi műve, 1908-ban készült). — Egyoldalú négyszögletes öntött plakett. — Bronz. 122 mm. magas, 95 mm. széles. — Dr. Faludi Géza gyűjt.

Dr. Feszli Hugó.

95. Fej balra. Baloldalt ívesen DR. FESZLI. Jobboldalt N. J. mesterjegy (Novák József műve, 1921). Egyoldalú kerek öntött plakett. — Gipsz. 155 mm. — Dr. Faludi Géza gyűjteményében.

Dr. Fischhof Adolf.

(Orvos és politikus, sz. Ó-Budán 1816. † Emmersdorfbán 1893.)

96. Szembenézõ mellkép. Felette ívesen, baloldalt: DR. ADOLPH, jobboldalt: FISCHHOF. A mezőben baloldalt: F. X. PAVLIK, jobboldalt: 1816—1893. Hátlap: Kerek építmény közepén talapzaton álló mellszobor, melyet női alak koszorúz meg. Ettől balra amorett háromlábú áldozati oltárt gyújt meg, mellette vesszőnyaláb (fascies) és csésze kígyóval. A mezőben baloldalt: F. X. PAVLIK | INV. FEC, jobboldalt: VINDOBONA | ANNO D. | MDCCCXCIV. A kerek építmény jobb szélén: IMPERIO | IMPERIUM | REGNIS | RECNUM. Mindkét oldalon gyöngykör és keskeny síma szegély. — Érem. — a) Ezüst. 57 mm. Dr. Altstädter J. gyűjt. b) Bronz. 57 mm. Dr. Bak Henrik gyűjt.

Dr. Flesch Ármin.

97. Mellkép jobbra, a bal alsó sarokban kurziv írással ECKERT JÁNOS mesterjegy (1916-ban készült). Egyoldalú öntött plakett. — Gipsz. — Dr. Flesch Ármin tulajdona.

Dr. Grósz Gyula.

98. Mellkép balra, baloldalt alul KÖRMENDI F. J. | 1912. A kiemelkedő szelvényben: V. LVSTRIS IN MED. PERACTIS | DR. JUL. GROSZ 1912. Egyoldalú négyszögletes öntött plakett. — Bronz. 188 mm. magas, 142 mm. széles. — Dr. Grósz Gyula tulajdona.

Dr. Gyurmán Emíl.

99. Mellkép balra. A fej mögött függőlegesen: VÍ'SNYOVSKY 1921 mesterjegy. A szelvényben: DR. GYURMA'N EMILNEK | BARA'TAI E'S TANITVA'NYAI. Egyoldalú négyszögletes öntött plakett. — Bronz. 149 mm. magas, 119 mm. széles. — Dr. Gyurmán Emíl tulajdona.

Dr. Hazay Sternschuss János.

100. Katonasapkás mellkép balra, főtörzsorvosi ruhában. Jobboldalt kis négyszögű keretben T B G mesterjegy és alatta 1918. évszám. A szelvényben: DR. HAZAY | STERNSCHVSS JÁNOS | CS. ES KIR. FŐTÖRZSORVOS. Egyoldalú négyszögletes öntött plakett (Tokajiné Borbély Gizella műve). — Bronz. 189 mm. magas, 118 mm. széles. — N. M.

Dr. Hudacsek József.

101. Szembenézõ fej. Kétoldalt ívesen: DR. HUDACSEK U (így!) és OPERATEVR. Síma segély (Novák József műve, 1921). Egyoldalú kerek öntött plakett. — Gipsz. 165 mm. — Dr. Faludi Géza gyűjt.

Dr. Hyrtl József.

102. Szembenézõ fejek. Fenn ívesen: IOSEPHUS + HYRTL * IOSEPHUS + SCHOEFFEL. Jobboldalt lenn: JAUNER mesterjegy. Hátlap: Tornyos épület (a mödlingi árvaház). Fenn ívesen: ORPHANOTROPHII · MEDELIONENSIS · CONDITORUM · MEMORIAE · DICATUM. A mezőben baloldalt: SENATUS | CONSULT. |, jobboldalt MEDELIC · | MDCCCXCI |. Az épület alatt címert tartó két oroszlán. — Érem. a) Ezüst 70 mm. 93 gr. b) Bronz. 70 mm. — Dr. Faludi Géza gyűjt. (Ball. 400 és 401 mm. Cat. Unger 4211. sz.).

103. Ugyanolyan, mint az előbbi, hanem kisebb, füllel. Sárgaréz. 29 mm., füllel 33 mm. — Dr. Altstädter J. gyűjt.

Jordán Tamás.

104. Szakállas mellkép jobbra, nyakfodorral és szőrmegallérral. Körirat: THOMAS JORDANUS MEDICUS AET. XXXI. Balra a váll mögött AN. AB. mesterjegy. Hátlap: Boltíves romok előterében nyitott könyvön skorpió; farkának utolsó íze le van metszve. A skorpió törzse s a levágott farkrészlet között nyitott kés. Fenn: NOVISSIMA VIRUS. — Kerek öntött érem. Antonio Abondio műve. Készült 1570-ben. — Ezüst. 45 mm. — Bergmann. Med. auf berühmte stb. II. 109. l., 18. t. 86. kép. Duisburg CCLXXXIII. sz. Armand I. 271. l. Jordán Tamás 1539-ben Kolozsvárt született; orvosi tanulmányait Francia-, Olaszországban és Bécsben végezte, hol orvostudor lett. Az 1566-iki török háborúban tábori orvos lett, majd 1570-ben Morvaország tartományi főorvosa. 1585-ben 46 éves korában Brünben hunyt el. A XVI. században fellépett hagymáznak (morbus hungaricus) legavatottabb megfigyelője és leírója. Ő az első, aki hazánkban gyógyvizeire kiterjeszti figyelmét, leírva a trencsényi hévvizeket (Demkó: A magyar orvosi rend története).

Dr. Kassowitz Miksa.

(sz. Pozsony 1842.)

105. Mellkép balra. Fenn ívesen: • MAX • KASSOWITZ • Kétoldalt a mezőben 1842 1912. Jobboldalt mélyített betűkkel: ALFRED ROTHBERGER mesterjegy. Hátlap: Szemközt álló leányka, bal kezében virágcsokorral. Kétoldalt egy-egy babérág. — Erem. — Bronz. 55 mm. — Dr. Faludi Géza gyűjt.

Dr. Kaszper Károly.

106. Mellkép balra. Baloldalt ívesen: DR. KASZPER jobboldalt: MDCCCCXX; alul N. J. mesterjegy (Novák József műve). Kerek öntött plakett. — Gipsz. 176 mm. — Dr. Faludi Géza gyűjt.

Dr. Keleti József.

107. Fej jobbra. Körirat: DOKTOR KELETI JOZSEF ORVOS 1920 Hátlap: Szemközt álló két férfialak (orvos és halál) közös csészéből itatnak egy-egy kígyót. Körirat: AD IMPOSSI BILIA NEMO OBLIGATUR. Alul: OPUS REMENYI. Öntött érem. — Bronz. 90 mm. — N. M. — Dr. Faludi Géza gyűjt.

Dr. Lehotay Károly.

108. Fej jobbra. Jobboldalt ívesen: DR. LEHOTAY K. baloldalt lenn N. J. mesterjegy (Novák József műve 1921.). Egyoldalú kerek öntött plakett. — Gipsz. 147 mm. — Dr. Faludi Géza gyűjt.

Dr. Liszauer Dezső.

109. Fej balra, mögötte REMENYI mesterjegy. Körirat: * * DOKTOR LISZAUER DEZSŐ ORVOS 1921. — Keskeny síma szegély. — Egyoldalú kerek öntött plakett. Bronz. 109 mm — Dr. Liszauer Dezső tulajdona.

Dr. Maixner János.

110. Mellkép balra. Jobboldalt ívesen: DR. MAIXNER; jobboldalt alul N. J. mesterjegy (Novák József műve 1921.). — Egyoldalú kerek öntött plakett. — Gipsz. 176 mm. — Dr. Faludi Géza gyűjt.

Dr. Oláh Imre.

111. Mellkép balra, a fej mögött: BERÁN | LAJOS | 1920 | . Szelvényben: DR. MED. EMERICVS OLÁH | ÆTATIS · SVÆ · XXIX. Keskeny síma szegély. — Egyoldalú négyszögletes öntött plakett. — Gipsz. 218 mm. magas, 148 mm. széles. — Dr. Faludi Géza gyűjt.

Dr. Pápay Frigyes.

112. Fej balra, mögötte REMÉNYI | 1921. Alul ívesen DR. PÁPAY FRIGYES. Vonalkör. Egyoldalú kerek öntött plakett. — Bronz. — 124 mm. — Dr. Faludi Géza gyűjt.

Dr. Paunz Márk.

113. Fej balra, mögötte BERÁN | LAJOS | mesterjegy. A szelvényben: PAUNZ TANÁR | BÁC SINAK | JÁNOSKA | 1921 | Keskeny síma szegély. — Egyoldalú négyszögletes öntött plakett. — Bronz. 270 mm. magas, 156 mm. széles. — Dr. Paunz Márk tulajdona.

Dr. Payer Endre.

114. Mélyített alapon kettős (férfi- és női) mellkép balra. A bal felső sarokban címer; jobboldalt alul mélyített kurzív írással *Kühmayer R.* mesterjegy. A szelvényben: TEREBS FEJÉRPATAKI · GESELL-PAYER · ENDRE · DR. | ÉLETE 47-İK · ÉS · FELESÉGE · SZÜLETETT · TEREBS FEJÉRPA- | TAKI GESELL · BERTA · ÉLETE · 35-İK ÉVÉBEN. Legalul jobboldalt POZSONY · 1911 · DECEMBER · HAVÁBAN. Hátlapja síma. — Egyoldalú négyszögletes vert plakett. — Bronz. 80 mm. magas, 70 mm. széles. — Dr. Faludi Géza gyűjt.

Dr. Pető Ernő.

115. Ezredorvosi mellkép jobbra, a fej mögött Esső Erzsébet mesterjegye. Körirat: · DR · PETŐ · ERNŐ · OPERATEVR · ÆT · S · XXXII · Alul középen 1918. Hátlap: Balra futó mezítenen férfi, a bal kezében levő kígyóval úzi a tőle balra álló s menekülő halált; ennek bal tenyerében homokóra. Baloldalt alul mesterjegy. Jobboldalt egymás alá írt betűkkel: AESCULAP. — Öntött és cizellált érem. (Esső Erzsébet műve.) Bronz. 67 mm. — Dr. Faludi Géza gyűjt.

Dr. Petz Lajos.

116. Négyszögletes mélyített alapon mellkép balra, orrcsüptetővel, előtte címer. A jobb felső sarokban HORVÁTH A. mesterjegy. A szelvényben: DR. felpéczi PETZ LAJOS | ELNÖKÉNEK | AZ ORSZ. ORVOSSZÖVETSÉG | GYŐRVÁROSI ES (így!) MEGYEI FIÓKJA | 1916. — Síma szegély. — Egyoldalú négyszögletes öntött plakett. — Bronz. 100 mm. magas, 62 mm. széles. — Dr. Faludi Géza gyűjt.

Dr. Plósz Sándor.

117. Fej jobbra. Mögötte REMÉNYI mesterjegy. Körirat: DOKTOR PLÓSZ SÁNDOR-NAK SZERETETTEL PACSA 1921. — Keskeny síma szegély. — Egyoldalú kerek öntött plakett. — Bronz. 126 mm. — N. M. — Dr. Faludi Géza gyűjt.

Dr. Politzer Ádám.

118. Mint a M. O. E. 28. sz. (N. K. 1911.), hanem nagyobb. Egyoldalú négyszögletes öntött plakett. — Ón. 205 mm. magas, 129 mm. széles. — Dr. Faludi Géza gyűjt.

Dr. Scharl Pál.

119. Mellkép balra; előtte: DR SCHARL | PÁL | AZ · ERZSÉBET · KIR-NÉ | SANATORIUM | IGAZGATÓ · FŐORVOSA · Bal alsó sarokban: BUDAKESZ | 1918 · AUG. Jobb felső sarokban: szőny mesterjegy. — Egyoldalú négyszögletes öntött plakett. — Gipsz. 200 mm. magas, 230 mm. széles. — Dr. Faludi Géza gyűjt.

Dr. Semmelweis J. Fülöp.

120. Attilás mellkép jobbra, mélyített mezőben. A bal felső sarokban BALIKO S. mesterjegy mélyített betűkkel. A szelvényben: SEMMELWEIS | 1818—1865. Egyoldalú négyszögletes öntött plakett. — Bronz. 142 mm. magas, 110 mm. széles. — Dr. Altstädter J. gyűjt.

121. Szembenéző mellkép. Ívesen baloldalt SEMMELWEIS | 1818 jobboldalt IGNA'CZ · FÜLÖP | 1865 — Egyoldalú kerek öntött plakett. — Gipsz. 100 mm. — Reményi J. tulajdona.

122. Empire nyugágyon pihenő nő, előtte álló női alak karján kiséddel és férfi, ki karja körül csavarodó kígyót csészéből itat. Körirat: UGART · SZANTOTT · A · NAGY · MAGVETŐ · ARANYKALA'SZA'T · MA'S · ARATTA · LE ♣ Szelvényben alul: 19 REMÉNYI 18. (A 121. számú hátlapja mint külön plakett.) — Egyoldalú kerek öntött plakett. — Bronz. 100 mm. — Dr. Faludi Géza gyűjt.

II. Kórházak és Vöröskereszt.

Budapest.

123. Térdelő mezítelen sebesült ifjú fejét idősebb szakállas álló férfi (az irgalmas szamaritánus) beköti; háttérben egy számár testének mellső harmada látható. Körirat: A · MÁRIA KONGREGA'CIO · HADIKÓRHÁZNAK · 3-AD · ÉVES · FENNA'LLA'SA · EMLE'KE'RE · Szelvényben: KÉSZITETTE | REMÉNYI | 1916. — Egyoldalú kerek öntött plakett. — Gipsz. 214 mm. — Dr. Faludi Géza gyűjt.

124. A téglányalakú mező középső kiemelkedő részében támlanélküli széken ülő, jobbra fordult ifjú redős ruházatban, szemben álló női alak, ki feléje hajol s támogatja. A baloldali mezőben: EMBERBARÁTI | LELKES | MŰKÖDÉSÉNEK | ELISMERÉSE-KENT | HÁLÁJA JELEÜL | a jobboldali mezőben A MAGYAR VASUTI | ÉS HAJÓ-ZÁSI | KLUB | VÖRÖSKERESZT | KISEGITŐ | KÓRHÁZA | 1914 X/15—1917 III/15. Jobboldalt alul HORVÁTH BÉLA 1917 mesterjegy. Hátlapja síma. — Négyszögletes egyoldalú vert plakett. — Bronz. 64 mm. magas, 84 mm. széles. — Dr. Faludi Géza gyűjt.

125. Mélyített mezőben jobboldalt hordágyon fekvő beteg; feléje vöröskeresztes néni hajol. Kórszeletalakú szelvény közepén kereszt, benne a szent korona. Kétoldalt mélyített betűkkel: HADSZINTÉR 1917 LUKÁCSY LAJOS. Széles szegélyen félköralakúan: MAGYAR VÖRÖSKERESZT A VILA'GHABORUBAN (így!). — Kerek egyoldalú öntvény. — Terracotta. 222 mm. — Dr. Faludi Géza gyűjt.

Diósgyőr.

126. Vöröskeresztes zászlós sátor előtt balfelé heverő hadikutya, derekán vöröskeresztes öv. Ívesen baloldalt: DIOSGYŐR VASGYÁR jobboldalt: VÖR. KER. FIÓK. EGYL. A kórszeletalakú szelvény közepén egyenszárú kereszt, kétoldalt 1914 1916. Jobboldalt lenn KUN mesterjegy. Hátlapja síma. — Egyoldalú kerek öntvény. — Vas. 92 mm., vastagsága 10 mm. — Éles Géza és dr. Faludi Géza gyűjt.

Miskolcz.

127. Hármashalom középső csúcsából kiemelkedő kettőskereszt, a középső halom oldalán egyenszerű kereszt. A mezőben kétoldalt mélyített számokkal 19 15 Hátlapon mélyített betűkkel HERCZ | GÉPGYA'R | MISKOLCZ | ; a felső és alsó sor ívesen. Mindkét oldalt széles síma szegély. (A vöröskeresztes hét emlékére készült.) Kétoldalú kerek öntvény. — Bronzolt vas. 81 mm., vastagsága 11 mm. (Schulman Cat. LXVII. 749. sz.) N. M. — Éles Géza és dr. Faludi Géza gyűjt.

III. Fürdők.

Trencsénteplicz.

128. Háttérben hegyek, középen balra haladó juhnyáj, mely mögött juhász bandukol, előtérben patakocska híddal. Fenn ívesen: SEGENSFÜLLE STRÖMT NATUR AUS EW'GER URNE. A szelvényben: AUFFINDUNG DER HEIL: | QUELLE IN TÖPLITZ. | A szelvény jobb felső sarkában I. W. L. mesterjegy. Hátlap: Előtérben épületekkel környezett szabad tér több gyalogos és egy lovas alakkal, baloldalt elül nepomuki Sz. János szobra, mellette tilinkózó alakok. Háttér ugyanazon erdős hegység, mint az előlapon. Legelül áthidalt patak. Fenn ívesen: FROHE ERINNERUNG WIDER GESCHENKTER GENESUNG. A szelvényben: ANSICHT VON TÖPLITZ | IN UNGARN | Jobb felső sarkában I. L. mesterjegy. Mindkét oldalt keskeny síma szegély. — Ezüst 47 mm. 25'25 gr. — N. M. — Weszerle V. 10. Weltzl 1859. sz. Montenuovo 1459. sz. Berchtold gy. 1190. sz. (20'40 gr.)

Thomas Jordanus Clausoburgus 1580-ban kiadott munkája szerint (De origine et usu thermarum Tepliczarum), egy teplai juhász a XV. század elején, midőn nyája után sántikált a mostani „Kastély“ épület táján posványba jutott, sebes lábát abban megmosogatta és meggyógyult. Ezt a jelenetet örökítette meg az előlapon az érem szerzője Joseph Wenczel Lauffenbach, aki 1755 táján született és 1829-ben nyugdíjazták, mint prágai fővénsnököt. 1790—91-ben mint kisegítő Szomolnokon működött. A tepliczi érem mindkét verőtövét a bécsi pénzverde gyűjteményében őrzik, a hová a prágai pénzveréből jutottak; az érmet tehát ott Prágában verték (I. Stempelsammlung IV. 1293. 1.). — A művész érmének gondolatát valószínűleg Guillemardnak 1806. évről keltezett, a csehországi Teplitz fürdő felfedezését megörökítő éremtől kölcsönözte; az érme tárgyának, valamint stílusának feltűnő rokonsága legalább erre enged következtetni.

IV. Vegyes.

Medikus táncestély. 1900.

129. Pápaszemes fej balra, előtte sebzett szív, melyből vízcseppek hullanak, fenn diszitmény (Murányi Gyula első műve). — Préselt kerek plakett fehér fémből. 55 mm. — Dr. Faludi Géza gyűjt.

V. Függelék.

Pótlás a Magyar Orvosok Emlékérmeihez.

(Num. Közlöny X. köt. 1911.)

Adler Alajos.

c) Ólom. 60 mm. — Éles Géza gyűjteményében.

Dr. Faludi Géza.

Értekezések.

Basahíd (Torontál m.) temetője közelében I. Ulászló (C. N. H. II. 140. sz.) R—* jegyű aranyát találták.

Bicske (Fejér megye). A híres Richárd-pusztai lelőhely szomszédságában (Num. Közl. III. évf. 87—91. l.), Bot község közelében (Num. Közl. X. évf. 118. l. és XVII. évf. 109. l.) a bicskei határban már évekkel ezelőtt a XII. sz. első feléből származó magyar denárokból álló lelet került elő. Darabszámát nem tudni. A lelet egy része (63 db.) mostanában Déri Frigyes gyűjteményébe került. Ebben 5 db. (mind más szigla) II. István C. N. H. I. 65. sz. a., 58 db. II. Béla C. N. H. I. 59. sz. a. denárja van. Ez utóbbiak a fej alatti szigla szerint így oszlanak meg: „•“ 40 db. 22-féle körirati változattal, „|“ 2 db. 2 vált., „^“ 2 db. 2 vált., „••“ 1 db., „••“ 1 db., „||“ 3 db., „~^“ 1 db., „oo“ 2 db. 2 vált., „~“ 1 db., „••“ 1 db., „••“ 1 db., „◀“ 2 db., „~•“ 1 db. (V. ö. még az alább leírt **Esztergom**-környéki lelettel!).

Biharszentjános (Bihar m.). Nagy Lajos C. N. H. II. 70A. típusú garasának egy darabját találták (jegye R—R fölül kis keresztrel).

Császló községben (Szatmár m.) 2156 db. kisebb ezüstpénz került elő. Volt közte 4 db. Hunyady Mátyás, 1 db. II. Ulászló, 1 db. II. Lajos és 2 db. János Zsigmond-kori denár. A többi denárok I. Ferd., Miksa, Rudolf, II. Mátyás veretei voltak, valamint a köztük előfordult 7 db. obulus is. Nem tudom, mi módon, egy db. I. Lipót-féle K—B jegyű 1688-as denár is került a leletbe. Ezenkívül 136 Albert, Kázmér, Sándor, Zsigmond-kori lengyel, II. Lajos-kori schweidnitz, 1555-ös zürichi félgaras és 46 db. cseh egyalapú fillér volt a leletben.

Dávod (Bács m.). II. Theodosius (Sab. 115. l. 5. sz.) aranyát találták.

Esztergom környékén került napfényre állítólag az a lelet, melynek 950 darabját a Nemz. Múz. szerezte meg a múlt évben. Hogy kallódott-e el belőle valami és mennyi?, arról nincs tudomásom. A megszerzett 950 db. összetétele ez: **Kálmán** C. N. H. I. 42 (1 db.), C. N. H. I. 47 (1 db.); **II. István** C. N. H. I. 71 (5 db.), C. N. H. I. 75 (2 db.), C. N. H. I. 76 (13 db.), C. N. H. I. 65 (48 db.); **II. Béla** C. N. H. I. 59 (880 db.). A C. N. H. I. 59. típusú denárok a fej alatti szigla szerint így oszlanak meg: a fej alatt „nincs jegy“ 2 db., „•“ 512 db. 59-féle köriratbeli változattal, „—“ 6 db., „|“ 26 db. 5 vált., „+“ 5 db., „▼“ 16 db. 5 vált., „▲“ 1 db., „••“ 33 db. 3 vált., „||“ 28 db. 4 vált., „++“ 9 db. 3 vált., „▶◀“ 19 db. 3 vált., „•••“ 24 db. 2 vált., „••“ 25 db. 2 vált., „▲▲▲“ 24 db. 4 vált., „▶•◀“ 5 db. 2 vált., „◀◀“ 30 db. 3 vált., „▶▶“ 8 db. 3 vált., „◀◀“ 4 db. 2 vált., „▶•▶“ 1 db., „~“ 26 db. 4 vált., „~^“ 34 db. 4 vált., „~•“ 1 db., „~•~“ 5 db. 2 vált., „~•~“ 2 db., „••••“ 8 db. 3 vált., „••“ 10 db. 2 vált., „•••“ 5 db., „•••“ 1 db., „•••“ 1 db., „••••“ 9 db. (V. ö. az előbb leírt **bicskei** lelettel!)

Gyüd-ön (Baranya m.) 8 db. török aranyat találtak II. Szolimán, III. Murád és I. Achmed idejéből. Ezzel együtt került elő 26 db. (magyar, szász, spanyol, kölni, kemp-teni, Mansfeld, elzászi, németalföldi, cseh, tiroli, steieri) XVI. századbeli tallér is.

Hétény (Tolna m.). Szent István C. N. H. I. 1. sz. denárát találták. Ugyanitt pár évvel ezelőtt gőzekével való szántás közben Constantius Gallus és II. Constantius kisbronz pénzeit lelték nagyobb mennyiségben az ú. n. Silledvárban, néhány darab római arannyal és ezüsttel együtt.

Kéthely (Komárom m.). Szántás közben Justinus császár (Sab. I. 159—160. l. 1. sz.) aranyát találták.

Lajoskomárom (Veszprém m.). Lando Péter (1539—45.) velencei aranyát találták.

Mány (Fejér m.). Az erdőföldön Hunyadi Mátyás C. N. H. II. 208 C. típusú aranyforintját vetette föl az eke (jegye R— címerpajzsban két keresztbe tett kalapács).

Ugyanitt 18 évvel ezelőtt a Strázsahegyen a rektori földön Szent István C. N. H. I. 1. sz. denárát találták.

Ugyancsak a mányi határban egy db. 1500-ból való salzburgi garassal mintegy 1270 db. II. Ulászló és II. Lajos korabeli magyar denárt és obulust találtak a C. N. H. II. 279., 306A és 314A típusokból.

Mezőkövesd (Borsod m.) határában 256 db. XVI. századi magyar denárt találtak, melyek között 10 db. II. Lajos K—A jegyű 1521-es, 8 db. 1526-os denára volt, 238 db. pedig I. Ferd. K—B jegyű denára az 1528—1562 közötti évekből.

Nyúl (Győr m.) község szőlőhegyén Rudolf K—B jegyű 1592-es tallérját találták.

Pálos-pusztai (Pest m.) lelet. 6749 db. ezüstpénzből állott. Volt benne Hunyadi Mátyás-kori magyar denár 1 db., II. Ulászló korabeli 3 db., II. Lajos idejéből való 18 db., I. Ferdinánd 2123 db., Miksa 1295 db., Rudolf 2031 db. denára alkotta a lelet zömét. Ezek között volt 38 db. egykorú hamisítvány is. János Zsigmond N—P jegyű erdélyi denára 1556-ból 2 db. volt benne. Ezeken kívül 176 db. schweidnizi (II. Lajos), 281 db. I. Zsigmond, 233 db. Sándor, 256 db. Albert, 95 db. IV. Kázmér és 8 db. Vlad. Varnenczyk korabeli lengyel poltura; 169 db. lengyel, porosz-lengyel, elbingi, rigai, danzigi, litván, brandenburgi, göttingeni garas és 16 db. XVI. századi cseh egylapú fillér alkotta a lelet többi részét.

Pilis (Pest m.). Szántás közben sarkantyúkkal együtt Reimmann: Münz. u. Med. Cab. III. köt. 538. l. 9748. sz. a. leirt egy db. igen szép fönntartású *zürichi* (évsz. nélk.) tallért találtak.

Sarkad (Bihar m.). Maximianus Herculus Cohen 2. kiad. 626. sz. aranyát találták. Av.) MAXIMIANVS P F AVG Rev.) VIRTVS MILITVM. A szelvényben PR (= Róma).

Székesfehérvár környékén becses árpádkori denárlelet került elő. Belőle 299 db. a M. N. Múzeum birtokába jutott, 8 dbot pedig Soltész Elek dr. tagtársunk szerzett meg.

A múzeumba került C. N. H. I. 23. sz.-ból 2 db., C. N. H. I. 26. sz.-ból 10 db., C. N. H. I. 27. sz.-ból 10 db., C. N. H. I. 28. sz.-ból 6 db., C. N. H. I. 32. sz.-ból 113 db., C. N. H. I. 33. sz.-ból 122 db., C. N. H. I. 36. sz.-ból 13 db. és C. N. H. I. 38. sz.-ból 23 db.

Soltész dr. úr birtokába egy-egy db. C. N. H. I. 22., 25., 26., 27., 32., 36., 37., 38. számú jutott.

A pontos lelőhelyet nem tudjuk.

Ugyanezen leletből utólag még mintegy 70 dbot szerzett meg Niklovits Károly tagtársunk, melyek között 4 db volt C. N. H. I. 38. számú, a többi Szent László denára.

Tarnaszánya (Heves m.). V. László (C. N. H. II. 170. sz.) K—R jegyű aranyát találták.

Tata (Komárom m.). A vasút melletti szőlőföldekben Ernest bajor herceg (1540—1554) salzburgi tallérját találták 1551-es évszámmal.

Vokányban (Baranya m.) 47 db. A és C jegyű osztrák G-krajcárrost találtak 1848-ból és 1849-ből.

Zenta (Bácsbodog m.) határában 29 db. ezüstpénzt találtak. Közte I. Ferd. magyar denára volt 16 db., IV. Fülöp spanyol réalja 8 db., raguzai III-as garas 1630-ból 3 db. és III. Zsigmond lengyel III-as garasa 1696, 1700-ból 2 db.

Zilah (Szilágy m.) határában nagyszámú ezüstpénzt találtak; a leletnek 11 dbból álló töredéke került Budapestre. A többi a munkások szétvitték. A 11 db közt volt II. Ulászló denára 1 db. (K—G, 1510); Zápolya J. den. 1 db. (K—T, 1527); I. Ferd. den. K—B jegyű 1528-as denára 2 db. B—H jegyű 1529-es 3 db.; Zsigmond tiroli den. 1 db.; Landenbergi Hugó constanzi püsp. garasa 1 db.; Nördlingen város 1527-es $\frac{1}{2}$ garasa 1 db. és II. Ulászló cseh egylapú fillére 1 db. Érdekes e töredékben az, hogy 3 db. B—H jegyű Ferd. denár volt benne, ami ritkábban előforduló verdejegy. A megszállítás miatt nem lehet a lelet után kutatni, pedig e töredék felhozójának közlése szerint nagyobb ezüstpénzek is voltak benne.

Dr. Harsányi Pál.

Temes- vagy Torontál megye területén a Dess. 311. sz. barbárpénzfajnak egy példányát találták.

Cilli környékén aquileiai denárokkal datált bécsi fillérlelet került ki a földből, melyből a következő fajok fordultak meg kezeim közt:

Luschin (Wiener Pfennige, Wien, 1877) I. tábla: 2. kép (1 db.), 5. (1), 6. (2), 7. (1), 11. (1), 15. (1), 16. (8), 18. (1), 19. (1), 20. (2), 31. (1), 32. (1), 33. (2), 35. ? (1), 36. (1), 37. (1). — II. tábla: 41. (1), v. ö. 56 (csúcsos sugarakkal), (3 db.). — III. tábla: 78. (1), 81. (2), 94. (1), 96. (1), 98. (3). — IV. tábla: 114. (1). — V. tábla: 132. ? (1). — VI. tábla: 180. (2), 185. (6), 192. (1), 193. (2), 200. (3), 202. (1). — VII. tábla: 206. (3), 210. (1), 211. (1), 215. (1), 217. (1), 218. ? (1), 224. (1), 230. (2). — VIII. tábla: v. ö. 240. ? (1), 247. (2), 251. (1), 252. (1). Továbbá: jobbránézó heraldikus sas, közepén a pólyás osztrák címerpajzsral (1), balránézó kecske- vagy szarvasfej (1).

Ezeket kívül a következő aquileiai denárokat láttam a leletben: Gregorio de Montelongo (1251—60), Schweitzer 19. lap 20. VIII. és Welzl 9436. sz. (1 db.) Ottobono de Razzi (1302—15), Schw. 27. lap 35. II. és Welzl 9449. sz. (1 db.), Bertando di S. Genasio (1334—50), Schw. 33. lap 49. V. és Welzl 9455 (3), továbbá Schw. 33. lap 50. VI. (2 db.)

Neszmélyen Domitianusnak és Lucillának egy-egy denárát találták.

Zentán Domitianusnak Cohen^I 23. sz. denárát lelték 1914-ben.

Zala-Hosszúfalun 1921 nyarán egy bronzedényben körülbelül 5—6 kilogrammnyi római bronzpénzt találtak. Hadrianus, Antoninus Pius, Faustina mater nagybronzai is voltak köztük. Az érmekeket szép zöld patina borította.

Székesfehérvárott, házbontásnál, nagyobb XVI. századbeli lengyel ezüstpénzlelet került napvilágra.

Constanzában (Románia) egy BVSV feliratú (H. de la Tour 10141. sz.) barbár ezüstpénzt találtak.

Bajcon 1921 szept. havában kútásáskor, az Újtag pusztán Julia Maesának Fecunditas Aug. feliratú denárát találták.

Vukováron (Szerém m.) 1921-ben egy thasosi tetradrakmont és Nagy Sándor aranypénzét együtt lelték.

G. Ö.

I r o d a l o m.

Hóman Bálint: Adalék X—XI. századi pénztörténetünkhöz. Századok 1918. (LII. évf.) 3—4. sz. 161—167. II. *Jákob fia Ábrahám*-nak (arabosan *Ibrahim-ibn-Jakúb*) 965-ben szláv országokban tett útjáról szóló leírása alapján, mely „értékes forrása a X. századi kereskedelem- és ártörténetnek“ a *forgalmi* (vagy *bizánci*) *mithkálról* (*methikál*) mint fizetési eszközről szól s ennek mibenlétét tisztázza. Megállapítja, hogy „a *mithkál* (mitszkál; többese *methikál* vagy *mathakil*) arab súlymérték, mely finomabb árúk mérésére — kb. 4·5 g. súlyban — Észak-Afrikában, Algirban, Tripolisban ma is használatos. A középkorban főleg arany mérésnél használták. Törvényes súlya 4·414 g. volt. Az arab kalifák és más muzulmán fejedelmek a VII. század vége óta verettek arany- és ezüstpénzt. Ezüstpénzüket a perzsa ezüstpénzek mintájára vert $\frac{7}{10}$ mithkál súlyú *dirhem* volt. Aranypénzt a 4·4—4·5 g.-os bizánci aransolidus mintájára vertek. Neve *dinár*, súlya pontosan 1 *mithkál* (4·414 g.). Ezért a közbeszédben s az irodalomban egyszerűen *mithkál*-nak is nevezték az aranydinárt. Számtalan VII—XIII. századi forrásadat bizonyítja, hogy a *mithkál*, mint pénznév, az aransolidussal egyértékű *arabs aranydinár* jelölésére volt használatos. Az ezüstpénzt sohasem nevezték *mithkálnak*“. (163., 164. l.) Az aranydinár neve Egyiptomtól Spanyolországig mindenütt mithkál volt. Mindezek alapján kétségtelen, hogy Ábrahám *forgalmi mithkáljai* alatt csakis aranypénzt érthetünk. Tehát a X. szá-

zadban már volt hazánkban s a szomszéd északi szláv országokban aranypénz forgalomban. Teljesen kétségtelen adataink eddigéig csak a bizánci aransolidusokról vannak, de lehetséges, hogy a keleti kereskedők révén az aranydinár is forgalomban volt. A cikk többi része ártörténeti adatokat foglal magában.

HP.

Bálint Hóman: Friesacher, Wiener und böhmische Münzen in Ungarn zwischen den Jahren 1200 bis 1338. Wien, 1918. 66 l., 1 tábla. — A bécsi Numismatische Gesellschaft vezetősége nem sokkal *Magyar pénztörténetének* megjelenése után felszólította a szerzőt műve, illetőleg az osztrák vonatkozású részletek németnyelvű ismertetésére. E felszólítás eredménye a Numismatische Gesellschaft 1917 december 19-ki ülésén *Eckhart Ferenc* magy. tud. akadémiai tagtól bemutatott s most nyomtatásban előtünk fekvő dolgozat. Az osztrák szakkörök, nevezetesen az előadás alkalmával *Löhr* előszóval, a Numism. Zeitschrift 1920. kötetében pedig *Dworschak* nagy elismeréssel nyilatkoznak Hóman eredményeiről, melyeket az osztrák numizmatika és pénztörténet szempontjából alapvető jelentőségűeknek minősítenek. Itt említjük meg, hogy *Hóman*-nak az aranypénzek hazai forgalmát és a XIV. századi európai aranyválságot illető megállapításai (Fejérpataky Emlékkönyv.) az olasz szakkörök figyelmét is magukra vonták s erről készült összefoglaló tanulmányát a Societa Numismatica olaszra fordította a Rivista számára.

Leon Ruzicka: Inedita aus Moesia inferior. (Különlenyomat a Num. Zeitschrift 50. kötetéből, 4 képtáblával. Bécs, 1917.) Szerző tarlózást végez Pick és Regling korpusza után és néhány romániai és egyéb gyűjtemény s múzeum anyagából meríti tárgyát: az alsómoesia kiadatlan pénzek felsorolását. Érdekes a közlemény bevezetése, amelyben összefoglalja a tárgyalt terület városainak általa ismert összes ólomsúlyait: főképen Kallatis-, Istros- és Tomisból származó darabokat (képeikkel együtt) és a metrológikus eredményeket abban összegezi, hogy a leírt súlyok hat különböző súlyrendszerhez tartoztak. Ezeknek egységsúlyai a legrégibb attikai kereskedelmi mina (654·90 gr.), a későbbi attikai kereskedelmi mina (602·60 gr.), a Solon-féle attikai mina (436·60 gr.), az attikai-aeginai mina (672 gr.), a császárok korabeli attikai-római mina (341 gr.), végül a római font (327·45 gr.). A súlyegységeket Hultsch metrológiája alapján adja. A leírt súlypéldányok egész és $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{6}$, $\frac{1}{8}$ minát $\frac{1}{2}$, 1 litrát, $\frac{1}{2}$ és 2 unciát képviselnek. Érdekes, hogy ellenjegyek, illetve utólagos rábélyegzések fordulnak elő a súlyokon, ami pedig ábrákat illeti, a Kallatis-i példányokon a Herakles-kultuszra vonatkozó ábrák, Istrosnál az ottani pénzekben is előforduló halat evő sas, a tomisbelieken Hermes képe szerepel. A súlyok általában kerek, három- és négyszögletes alakúak, olykor átlukasztott nyílveggel (füllel). A közzétett pénzek Kallatis-, Istros, Markianopolis, Nikopolis, Odessos és Tomis közt oszlanak meg. Autonóm veretek Kallatis, Istros, Odessus és Tomisnak itt közölt sorozatai közt találhatók, a túlnyomó rész azonban a római korszakba esik. Az egyes városokra vonatkozó bevezető sorokban a típusokra általában és egyes típusok magyarázatára, továbbá a tisztviselők előforduló neveire s az ellenjegyekre is kiterjeszkedik a szerző, a leírásokban pedig a Pick-féle korpusz berendezéséhez alkalmazkodik. Általános numizmatikai jelentőségén felül nálunk, hol moesiaai pénzek, úgy a köz- mint a magángyűjteményekben is gyakrabban előfordulnak, különös érdeklődésre is számíthat e közlemény.

Leon Ruzicka: Eine unbekannte barbarische, thrakische Königsmünze. (Különl. a román num. társ. közlönyéből, XVI. 37. 1921.) Mangaliában (Callatis) 1913-ban egy sárgabronzérmet leltek, moesiaai és (2 db.) I. Rhoemetalkes-féle pénzekkel együtt. Az érem denárnagyságú; egyik lapján jobbra néző főtetlen, másik lapján jobbra néző diadémós férfifej látható. Az értelmetlen, csak részben betűalakú jegyekből álló köriratokat, melyeknek rajzát az érem képéhez külön mellékelte, szerző így olvassa: ΚΑΙΣΑΡΟ ΣΑΕΑΜΟ és ΑΙΑΜΙ ΟΑΒΙΟΤΟ — Ezek alapján szerző azt hiszi, hogy ezen érmet körülbelül Kr. u. 20 táján Saielmis olbiai fejedelem verette.

Amennyire egyrészt az érem autotipikus képe, másrészt a szerző által a feliratokról nyújtott külön rajz alapján ítéltetnek, aggályaim vannak az érem fönti meghatározásával

szemben. Az előlapi kép nagyon emlékeztet M. Antonius triumvirnek az ő denárain látható arcképére, jellegzetes tömpe orrával, a hátlapi kép pedig esetleg Caesarnak képére, mely M. Antoniussal együtt jelen meg több denárfajon. A tárgyalt érem méretei is megfelelnek a denár nagyságának. Lehet, hogy római előkép után készült.

Az előlapi felíratra nézve megjegyzem, hogy a ΚΑΙΣΑΡΟ ΣΑΕΑΜΟ tizenhárom betű olvasásának a rajz szerint csak 12 betű felel meg. Ezek közül az első és az utolsó-előtti jegy M alakú és ezeknek egyikét szerző K-nak, másikat M-nek olvassa! Mily alapon?

A hátlapi felíratnak szintén kifogásolható ΑΙΑΜΙ ΟΑΒΙΟΤΟ olvasása úgy létesült, hogy az első szót jobbról balfelé (retrograd irányban), a másikat pedig balról jobbfelé olvasta a szerző. Az összesen szintén tizenhárom betűféle jegy közül a rajz szerint hatnak Α alakja van. — Balról jobbra olvasva ΙΜΑΙΙΑΑΒΙΑΤΑΟ a hátlapi felírat. — Végül, hogy az itt fölfedezett olbiai Saielmis fejedelem ΚΑΙΣΑΡ címet használjon, az legalább is szokatlan, amennyiben úgy a thráciai, mint a szerző által is említett pontusi meg bosporusi uralkodók vagy minden cím nélkül, vagy legfőllebb királyi ΒΑΣΙΛΕΥΣ címmel tették nevüket pénzeikre.

Ötvös Gábor.

T á r s u l a t i é l e t.

Halálesetek. Öt tagunk elhalálozásának szomorú hírével kell beszámolnunk. *Gnecchi Ferenc lovag*, a kiváló olasz numizmatikai tudós, társulatunknak tiszteletbeli tagja, 1919. évi június hó 15-ikén Milanóban elhunyt s ezzel nagy veszteség érte a tudományos világot. — *Id. Walla József* gyáros, keresked. tanácsos, alapító tagunk, társulatunk nemesen érző támogatója 1920. évi június hó 21-én Budapesten halálozott el nagy fájdalomra mindazoknak, akik társulatunknak ezen szeretetreméltó tagját ismerték és tisztelték. — *Jeszzenszky Alajos*, prelátus-kanonok, nyitrai püspöki helynök, rendes tagtársunk halálozott el 1921. évi január hó 13-ikán Nyitrán 72 éves korában, hatalmas, nagy szeretettel összehozott éremgyűjteményt hagyva hátra, melynek sorsa a mai viszonyok között bizonytalanra vált. — *Zanandrea Vilmos*, nyug. alezredes, rendes tagtársunk halt meg 1921. évi május 16-ikán Bécsben; benne nemcsak egy érdemes gyűjtőt, hanem egy kitűnő éremrajzoló is gyászolunk, kinek nem egy kitűnően sikerült éremrajza van a CNH. III. kötetéről írt tanulmányainkban. — *Fülöp Szász-Köburg-Gothai herceg*, társulatunk alapító tagja hunyt el 1921. évi július 4-ikén Köburgban, aki érdemes támogatója volt tudomány-szakunknak. — Kegyelettel fogjuk megőrizni emléküket!

Felolvasásainknak szép sorozata indult meg mult közgyűlésünk óta, ezzel is tanúsítva azt az új és élénk életet, melyet társulatunk harmadik évtizedében megkezdett. 1921. évi május 28-ikán tartott felolvasó ülésünkön Harsányi Pál dr. tagtársunk olvasta fel „Szempontok az éremgyűjtésben” című értekezését és Lippay Károly tagtársunk mutatta be egy kis tanulmány keretén belül értékes római nehézérc éremsorozatát. Harsányi Pál ezen felolvasásában megpendítette a gyűjtés specializálásának gondolatát, melynek propagálását a társulat örömmel karolja fel, mert csak a teljes specializálással lehet a gyűjtőnek nagy és a tudományra is felhasználható eredményeket elérni. — 1921. évi december 29-ikén tartott felolvasó ülésünkön Hóman Bálint dr. egyet. m.-tanár tagtársunk olvasta fel „Károly Róbert valutareformja” című tanulmányát, benne egy értékes kitéréssel a numizmatika helyzetéről a történelmi tudományok között s a tudományos numizmatika igazi céljairól, melyet abban lát, hogy a gyűjtésen és a leíró numizmatikán túlmenve tagjaink tudományosan is foglalkozzanak a numizmatikával. Több hozzászólás után Szent-gáli Károly olvasott fel „a római pénzek habitusáról”, s ezen felolvasását értékes éremanyag bemutatásával élénkítette. — Az 1922. évi január hó 26-iki felolvasó ülésünkön Eszláry István dr. tagtársunk ismertette Miller v. Aichholznak „Österr. Münzprägungen 1519—1918” című hatalmas művét, nagy szaktudással és elismeréssel. Ugyanezen az

ülésen Faludi Géza dr. főorvos tagtársunk mutatta be hatalmas és igen nagy ritkaságokat tartalmazó magyar orvosi vonatkozású éremgyűjteményét ugyanily tartalmu sok érdekes és új adatot tartalmazó előadása keretén belül. — Az 1922. évi február hó 23-iki felolvasó ülésen Harsányi Pál dr. tagtársunk olvasta fel a „magyar tallérverésről“ szóló igen érdekes és sok históriai adatot tartalmazó tanulmányát; utána Zimmermann Lajos dr. ügyv. alelnökünk mutatta be nagyértékű, hatalmas sorozatokat feltüntető, nagy ízléssel kiállított magyar tallergyűjteményét. — Összes felolvasásaink igen szép látogatottságnak örvendtek s reméljük, hogy tagjaink és szívesen látott vendégeink ugyancsak részt fognak venni a jövőben tervezett felolvasásainkon is. — Meg kell még emlékeznünk arról az érdekes bemutatásról, melyet Baross János dr. tagtársunk 1920. évi május hó 24-ikén tartott vendégszerető házában, mely alkalommal ókori görög éremgyűjteményét mutatta be s alkalmunk volt megcsodálni nagy szeretettel összegyűjtött hatalmas éremanyagát.

Társulati kirándulásaink sorozatát szaporította az 1921. évi június hó 3-ikán Aquincumba rendezett, immár harmadízben megismételt kirándulásunk, melynek szakszerű vezetését ismét Finály Gábor dr. tagtársunk volt szíves magára vállalni, nagy öröme azon igen szép számban megjelent tagtársainknak, akiknek még nem volt része az aquincumi romvárost ily érdekes magyarázatokkal összekapcsolva meglátogatni.

Murányi Gyula hagyománya. Néhai Murányi Gyula neves szobrászművész tagtársunk, aki kitűnő kispasztikai munkákkal örököltette meg nevét, végrendeletében társulatunkra hagyta Bécsben volt érem- és plakettverőit az azokra vonatkozó sokszorosítási joggal együtt azon kötelezettséggel, hogy az azokkal verendő érmek és plakettek értékesítéséből befolyó jövedelmet Budapesten rendezendő bármelyik kiállításon levő plakettek és érmek jutalmazására fordítsuk s hogy lehetőleg haladó szellemű művet jutalmazunk. A hagyomány jogerőre emelkedett s a verőtövek egy része már kezeink között van, a többit csak a szállítási nehézségek és költségek nagysága miatt nem tudtuk eddig hazahozatni. Mihelyt a viszonyok megengedik, örömmel fogunk eleget tenni a hagyományozónak.

Társulati összejöveteleinket helyiségünkben havonként kétszer tartjuk, rendszeren csütörtöki napon. Ezek napjai a következők: 1922 március 30-ikán, április 13-ikán és 27-ikén, május 11-ikén és 26-án (pénteken), június 8-ikán és 30-án (pénteken), július 13-án és 27-én, augusztus 10-ikén és 31-én, szeptember 14-én és 28-án, október 12-én és 26-án, november 9-én és 30-án, december 14-én és 29-ikén. A társasvacsorák egyelőre elmaradnak.

Társulati könyvtárunk csütörtökön 6 és 8 óra között áll tisztelt tagjaink rendelkezésére. Ugyanakkor megtekinthető a társulati gyűjtemény is. A kézikönyvtár bármikor használható; kulcsa a helyiségben a tagok rendelkezésére áll.

A társulat 20 éves fennállására vert zsetón bronzpéldányai 50 korona áron és 10 korona portókötség megtérítése mellett még mérsékelt példányszámban állanak a tagok rendelkezésére. A 10 éves fennállásra vert zsetónból és társulati tagsági éremből egyelőre nem veretünk ki újabb példányokat.

Lakásváltozásaik, gyűjtési körük vagy az abban történt változások közlésére már csak saját érdekükben is felkérjük tisztelt tagjainkat. Tagnévsort azonban, a papírdrágaságra való tekintettel ezen füzethez nem adunk.

Választmányi üléseinkről és közgyűlésünkről is csak a legszűkebben teszünk jelentést. Az 1920. június 10-iki választmányi ülésen beszámolt a titkár a vallás- és közoktatásügyi minisztériumban a tudományos folyóiratok papírszükségletének ellátása és egy kultúrnyomda létesítése céljából megindított akcióról, melyben társulatunk is résztvesz. Közönetet szavaztak Niklovits Károly r. tagnak a közlöny 1919—1920. évfolyama számára adományozott két képestábláért. Pákozdi Károly dr. indítványára a választmány a trianoni békének hazánkra való erőszakolása alkalmából kimondja, hogy az elszakított területeken lakó tagtársainkkal ugyanazon szeretetteljes viszonyt tartjuk fenn, mint a meg-

csonkított ország területén lakó tagokkal s az elszakított területen lejártszódó numizmatikai eseményeket éppúgy figyelemmel kísérjük, mint eddig is. Új tagok lettek: M. Kiss Lajos, polg. iskolai tanár, Miskolc, Vay-utcai menekült telep. Konkoly Iván dr. kereskedő, Bpest, II., Maros-utca 11. Sichermann Frigyes dr. ügyvéd, Bpest, V., Zoltán-utca 6. — Az *október 14-iki* ülésen Déri Frigyes rendes tagot 1000 koronás alapítványa folytán az alapító tagok sorába iktatjuk. A választmány köszönetet mond Somssich János gróf tagnak a közlőnyre küldött 500 koronás adományaért és a Weszerle-féle érmészeti táblák szövegrészére küldött 1500 koronás adományaért. Néhai Murányi Gyula hagyományát kegyelettel veszi tudomásul a választmány. Berán Lajos indítványára a társulat csatlakozik azon akcióhoz, mely a körmöcbányai pénzverdének az országos levéltár régi helyiségeibe való elhelyezését célozza. Új tagok lettek: Bak Henrik dr. ügyvéd, Bpest, IV., Váci-utca 34., Biegelbauer Árpád dr. ítélőtáblai tanácsjegyző, Bpest, III., Csemete-utca 8., Kertay Viktor, p. ü. titkár, Szeged. Kovács-Sebestyén József, máv. ellenőr, Szakály. Oroszlán Zoltán dr. nemz. múzeumi segédőr, Bpest, VIII., Baross-utca 112., Répásy Gyula dr. magánzó, Pápa. Ujváry Géza dr. hadbíró alezredes, Bpest, VI., Albrecht-laktanya. — A *november 11-iki* ülésen köszönetet szavaz a választmány Somssich János gróf tagnak újabb 1000 koronás adományaért. Örömmel fogadja ugyancsak Somssich János gróf ajánlatát a magyar tallerverésről irandó műre adományozandó pályadíjat illetőleg. — A *december 9-iki* ülésen köszönettel szolgál tudomásul, hogy a kormány a Tud. Akadémia útján a közlőny céljaira 500 korona segélyt, valamint hogy Déri Frigyes 2000 koronás adományt juttatott a társulatnak a CNH. III. rész előkészületeire. Köszönetet szavaz az osztr. állami műgyűjtemények igazgatóságának a Miller v. Aichholz-féle mű ajándékozásáért. A tagok sorából töröltettek kilépés folytán Erdély S. és társa, Ivanovics János Miksa és Szendrei János. Továbbá Erdélyi Aladár, ifj. Halász Olivér, Keresztessy Ferenc, ifj. Lossonczy István, Poszvek Ödön, Tarján Oszkár és Zambaur Ede. Kizáratott hazafiatlan magatartás miatt Zádor Mór. Új tag lett Técsy Endre máv. hivatalnok, Zebegény. — Az *1921. évi január 13-iki* ülésen köszönettel veszi tudomásul a választmány a szabadoktatási tanács útján juttatott 2000 korona rendkívüli államsegélyt. Somssich János grófnak a magyar tallerverésről irandó műre vonatkozó pályamű feltételei állapotát meg s annak megírására Harsányi Pál nyer megbízatást. Titkári és pénztárosi jelentéseket tárgyal. — A *február 10-iki* ülésen Dwořák Norbert rendes tagot 500 koronás alapítvánnyal az alapító tagok sorába iktatják. Néhai Dessewffy Miklós gróf könyvtárát és a „Barbár pénzek” című műnek 165 teljes példányát ajándékozta néhai tiszteletbeli elnökünk özvegye a társulatnak, miért hálás köszönetet mond a választmány. Bartalos Gyula dr. rendes tag kilépése tudomásul vétetik. A választmány kimondja, hogy az Éremkedvelők Egyesületével szorosabb együttműködést örömmel lát. Elvben elhatároztatik, hogy a társulat az Iparművészeti Múzeumban kiállítást rendezzen. Új tagok lettek: Stöhr Géza Ker. János, arkeológiai író, Bpest, II., Hattyú-utca 14., Stróber János, keresked. alk. Nagykanizsa, Teleki-út 76. — A *március 10-iki* ülésen köszönettel szolgál tudomásul, hogy a közoktatásügyi minisztérium 5000 korona államsegélyt utalt ki. A jubileumi közgyűlés előkészületeivel foglalkozik a választmány. Új tag lett: Kopár István, ékszerész, Nagykanizsa. — A *március 31-iki* választmányi ülésen folyó ügyeket tárgyaltak. — Az *1921. évi március hó 31-iki jubileumi közgyűlésen* Kilényi Hugó elnöki megnyitója után titkár olvassa fel jelentését a társulat működésének második évtizedéről. Majd a szerkesztő, a könyvtár őre, a gyűjtemény őre, végre a pénztáros tesznek jelentést. A felügyelőbizottság jelentése után megadja a közgyűlés a felmentvényt és megállapítja a folyó évi költségelőirányzatot. A közgyűlés a társulattal szemben szerzett érdemei elismerésül megválasztja tiszteletbeli elnökké Kilényi Hugó eddigi elnököt, elnökké Gohl Ödön dr. eddigi alelnököt, alelnökké Sziklay Jenő és Zimmermann Lajos alap. tagokat. A választmány tagjai lettek három évre Faludi Géza, Finály Gábor, Harsányi Pál, Hóman Bálint, Somssich János gróf, Varga Béla; két évre Eszláry István, Woyciechowski Vilmos; egy évre Soltész Elek.

Felügyelőbizottsági tagok lettek egy évre Lendeczky Mihály, Nagy Zoltán és Váry Szabó Elemér, póttag Trenkó József. A társulat tiszteletbeli tagjaivá megválasztattak a társulattal szemben szerzett érdemeik elismeréséül Kilényi Hugó, Zimmermann Lajos dr. és Szentgáli Károly, tudományos érdeme elismeréséül Lovag Löhr Ágost Oktáv bécsi lakos. Végre a tiszteletbeli tagok sorába iktattatott néhai gróf Dessewffy Miklós elhunyt tiszteletbeli elnöknek neve. — Az *április 14-iki* választmányi ülésen a tiszttakar választatott meg három évi megbizatással. Szerkesztő lett Gohl Ödön dr. elnökünk, a pénztárosi és ügyészi tisztséget tovább is Zimmermann Lajos dr. ügyv. alelnök tölti be, a könyvtár őre ismét Alföldi András dr., a gyűjtemény őre Szentgáli Károly lett. A többi tisztségek nem töltettek be. Ügyv. alelnök Löhr Ágost Oktáv dr. tiszteletbeli tagnak köszönetét tolmácsolja megválasztásáért. A választmány köszönetet mond Déri Frigyes alapító tagnak 5000 koronás adományaért, melyet a közlőny céljaira tett. A bécsi Numism. Gesellschaft a társulatot 20 éves fennállása alkalmából üdvözlí, amit az egyik ülésen a személyesen jelenvolt ügyv. alelnök és könyvtárőr előtt tolmácsoltak. — A *május 12-iki* ülésen ügyv. alelnök a kultuszminisztérium által kezdeményezett papirosakcióról számol be. Gróf Somssich János alapító tag bejelenti, hogy a közlőny érdekében gyűjtési akciót indít főrendi körökben. — A *június 9-iki* ülésen köszönetet szavaz a választmány Harsányi Pál és Lippay Károly társ. tagoknak a május 28-ikán tartott felolvasásukért. A gyűjtés specializálásának Harsányi Pál által megpendített eszméjét a társulat fel fogja karolni. A társulatnak *június 3-ikán* jól sikerült kirándulása volt Aquincumba, melynek szakszerű vezetéséért Finály Gábor alapító tagnak köszönetet mond. Elhatározza, hogy a tervbevevett érem- és plakettkiállítást az Éremkedvelők Egyesületével együttesen fogjuk rendezni, erre albizottságot küld ki. Uj tag lett: Bréi Mihály, főhadnagy, Bpest, I., Lovas-út 41. — Az *október 13-iki* ülésen részvétellel veszik tudomásul Fülöp-Szász-Kóburg-Gothai herceg alapító- és Zandrea Vilmos r. tagnak elhalálozását. Köszönetet mondanak gróf Somssich János alapító tagnak a 9170 koronát eredményezett gyűjtéséért. Ügyv. alelnök jelenti, hogy a Murányi Gyula által hagyományozott verőtövekre vonatkozó hagyatékátadó végzés jogerőre emelkedett. A magyar levélbélyeg kibocsátásának 50-ik évfordulóján a Levélbélyeggyűjtők Első Hazai Egyesületének díszközgyűlésen ügyv. alelnök képviselte a társulatot. Örömmel veszik tudomásul, hogy Lezsih Andor r. tag kezdeményezésére Miskolcon élénk numizmatikai élet fejlődött ki felolvasások és bemutatásokkal. A könyvtár rendezése befejeztetvén, a választmány köszönetet szavaz Alföldi András könyvtárőrnek, Stöhr Géza, Jónás Elemér és Lendeczky Mihály társ. tagoknak, kik ebben segítettek, Stöhr Gézát és Jónás Elemér másodkönyvtárosi tisztségre választja meg. Uj alapító tagok lettek: Apponyi Sándor gróf, b. t. t. nagybirtokos, Lengyel, Magyar Vasúti és Hajózási Klub, Bpest. Rendes tagok: Aggházy Kamill, a hadimúzeum főőre, Bpest, II., Retek-utca 53., Bethlen Aladár gróf, nagybirtokos, Bpest, VI., Andrássy-út 108., Boschán Károly, r. t. igazgató, Bpest, I., Derék-utca 3., Fehér Béla, polg. isk. tanár, Zebegény, Gürtler Kurt, főgimn. tanuló, Miskolc, Széchenyi-utca 10., Megay Géza, mechanikus gyak. Miskolc, Széchenyi-utca 54., Schmidt Rezső, egyet. hallg. Bpest, I., Kruspér-utca 10., Szöllőssy Jenő, főgimn. tanuló, Bpest, II., Margit körút 5/a. — A *november 10-iki* ülésen a választmány köszönetet mond Debrecen sz. kir. város közönségének, a megszavazott 5000 K alapítványért. Köszönetet mond ügyv. alelnöknek, hogy a társulati helyiséget rekvirálás ellen megvédte. Elhatározza, hogy a könyvtár feles példányait a tagok között elárverezi. Elhatároztatik, hogy a közlőny mellett egy kisebb terjedelmű, gyakran megjelenő, inkább a gyűjtők érdekeit szolgáló folyóiratot indítunk. A kultuszkormány által kiutalt papirost annak minősége miatt átengedtük egy másik tudom. társulatnak, azonban fenntartottuk megfelelő részesedési jogunkat az alapítandó kultúrnyomdában. Uj tagok lettek: Landesmann Pál, joghallg. Bpest, V., Báthory-u. 3., Pfliegler Imre dr. tb. főorvos, Miskolc, Széchenyi-u. 10., Vásárhelyi Zoltán dr., ny. h. államtitkár, Tinnye. — A *december 8-iki* ülésen köszönetet mond a választmány a tud. akadémiának, hogy a CNH. III. részének

előkészületeire 5000 koronát utalt ki. A tagok sorából kilépés folytán töröltetnek Balogh Albin dr., egyéb okokból Szász László és a Tiszafüredi múzeum és könyvtáregylet. A választmány elhatározza, hogy az 1922. évi tagdíjnak megállapítását úgy a fővárosi, mint a vidéki tagokra nézve 50 koronában fogja a közgyűlésnek javasolni. Új tagok lettek: Ifj. Greutter Antal, ker. isk. tanuló, Miskolc, Hunyady-u. 28., Kanyó Géza dr. Máv. felügyelő, Miskolc, Urak-utca 19., Petykó Mátyás, ker. isk. tanuló, Miskolc, Attila-utca 9., ifj. Saad Andor, főgimn. tanuló, Diósgyőr. — Az 1922. évi január 12-iki ülésen köszönetet szavaz a választmány Somssich János grófnak újabb 1000 koronás adományaért. Beck Ö. Fülöp rendes tag 500 koronás alapítványt tett s az alapító tagok sorába kerül. Köszönetet szavaz Hóman Bálint és Szentgáli Károly tagoknak a december 29-iki felolvasásukért. Az Eremkedvelők Egyesületével együtt rendezendő érem- és plakettkiállításnak időpontja folyó évi szeptember havára tűzetett ki. Új tagok lettek: Császár Mihály dr., főgimn. tanár, Bpest, V., Ügynök-utca 9., Fejes György, áll. tanító, Pécs, Kullmann Arthur, áll. tisztviselő, Bpest, V., Súlyom-utca 16., Moravec Imre, áll. tanító, Pécs. — A február 9-iki ülésen köszönetet szavaz a választmány Somssich János grófnak a tallérokról irandó mű költségeire folyósított újabb 1000 koronás adományaért. Köszönettel veszi tudomásul, hogy az érem- és plakettkiállításra az iparművészeti múzeum szeptember és október hóra átengedte a kupolacsarnokát és az a mögötti folyosót. A felhívás mielőbb bocsáttassék ki. Köszönetet szavaz Eszláry István és Faludi Géza tagoknak a január 26-iki felolvasásukért. A választmány foglalkozik egy külföldi aukcióra került magyar éremanyag ügyével és annak megmentésére mozgalom megindítását határozza el. — A február 17-iki rendkívüli ülésen tudomásul veszi a társulati fölösleges könyvek és egy magántulajdonból származó kisebb numizm. könyvtárnak szép eredménnyel történt elárverezését. A befolyt összeg a könyvtár szaporítására és könyvek bekötésére fordítandó. Elhatároztatik, hogy a kisebb terjedelmű numizm. közleményekből egy próbaszámot adunk ki. A választmány beható tárgyalás után elhatározza, hogy a külföldi aukcióra került magyar érmek ügyét, mint eredménnyel nem kecsegtetőt, leveszi a napirendről. Új tag lett: Riemer György, Bpest, VII., Wesselényi-utca 2.

Dr. Zimmermann Lajos.

I n h a l t.

Dr. Ludwig Zimmermann: Rückblick auf das zweite Dezennium der ungarischen Numismatischen Gesellschaft.

Edmund Gohl: Die Prototypen der Barbarenmünzen der Biatec-Gruppe. Die Hauptsache war: festzustellen, dass die verschiedenen Silbermünzen zu 17 gr. ihre Prototypen nicht aus Südosten, sondern vom Westen und Süden nahmen. Da die Typen dieser Barbarenmünzen keine knechtlichen Nachahmungen der Prototypen sind, sondern ihnen ganz frei nachgearbeitet wurden und teilweise nur als Reminiscenzen betrachtet werden können, so kann zwar auf einzelne Münzen-Species, als Prototypen, nur teilweise hingewiesen werden, doch gelang es, kleinere oder grössere Gruppen von Münzen aus Italia, Sicilia, Hispania und Gallia festzustellen, welche Analogien und Prototypen einzelner der fraglichen Typen enthalten. Einige Beispiele sollen hier genügen. Die Köpfe der drei häufigsten Nonnos-Münzen lassen sich als Apolloköpfe mit Sicherheit nachweisen. Die Köpfe der Münzen des Busu, Ainorix, Fapiariu, Titto und Nonnos (De la Tour 10153) mit ihren Beigaben werden von den mit Delphinen umgebenen Köpfen sicilischer und italienischer Münzen abgeleitet. Der galoppierende Reiter mit dem Zweige ist eine Reminiscenz tarentiner oder hispanischer Reiter-Typen mit Mantel, resp. Palmzweige. Die Centaurin Busu's ist entweder eine Reminiscenz an Typen ähnlichen Gegenstandes auf hispanischen Münzen, oder freie Weiterausbildung gallischer Typen mit zurückblickendem Rosse. Der Reverstypus der Coisa-Münzen (De

la Tour 10163) ist dem löwenbezwingenden Herakles der lucanischen Stadt Heraklea frei nachgebildet. Der Greif des Bussumarus, der springende Löwe des Evoivrix und des Cobisovomarus und der Eber des Coviomarus finden ihre wahrscheinlichen Prototypen auf gallischen resp. süd-gallischen Münzen.

Die westlich-südliche Herkunft der Typen dieser Barbarenmünzen kann einerseits aus der eventuellen römischen Bildung und westlicher Provenienz der Stempelschneider andererseits und hauptsächlich aber aus der Provenienz und der hergebrachten Tradition der Münzherren, resp. des Volkes, zu dessen Gebrauch sie dienten, erläutert werden. Es scheint, dass hier nur zwischen den Boiern und den Tectosagen die Wahl getroffen werden kann und die Entscheidung dieser Frage muss auch durch die Lösung der damit zusammenhängenden numismatischen Momente erleichtert werden.

Béla von Procopius: Über die päpstlichen Medaillen. (2. Mitteilung.) Verfasser bespricht hier sämtliche Künstler, die jemals den Päpsten Medaillen gefertigt haben und ihre bezüglichen Werke. Diese grosse Künstlerserie beginnt mit Pisanello, der angeblich dem Papsten Martin V. eine Medaille machte und endigt mit Bianchi, dem Medailleur des Benedict XV.

Edmund Gohl: Das fünfte Exemplar der Verdienstkreuze des ungarischen Freiheitskampfes. Dieses Exemplar erhielt der Honvéd-Cavallerie-Oberstlieutenant Augustin Wepler und es stammt aus seinem Nachlasse. Es variirt von sämtlichen früher bekannten Exemplaren.

Museen. — Auctionskataloge.

Paul Harsányi: Beiträge zum III. Bande des Corpus Nummorum Hungariae. XII. Serie. (Münzen Rudolfs.)

Géza Faludi: Neuere Plaketten und Medaillen ungarischer Ärzte. III. Folge. Nr. 89—129. (S. Bd XVII.)

Literatur. — Münzfunde. — Gesellschaftsnachrichten.

Titelblatt, Inhaltsverzeichnis und Sachregister zum XX. Bande des Numizmatikai Közlöny.

S o m m a i r e.

Louis Zimmermann: Coup d'oeil sur le développement de la société hongroise de numismatique dans les dix ans derniers.

Edmond Gohl: Les prototypes des monnaies barbares de la groupe de Biatic. Les types de ces monnaies sont en plupart des reminiscences libres — et nonpas des imitations serviles — des types on bien des éléments typologiques des monnaies de Sicile, d'Italie, de la Gaule on aussi de l'Espagne.

Béla de Procopius: Les médailles et les medailleurs papales des 15—20. siècles.

Edmond Gohl: Le cinquième exemplaire des croix de mérite de la guerre d'indépendence hongroise.

Musées. — Ventes.

Paul Harsányi: Contribution au III. volume du Corpus Nummorum Hungariae. (XII. Série.)

Géza Faludi: Nouvelles plaquettes et médailles des médecins hongrois.

Littérature. — Trouvailles. — Nouvelles de la société hongroise de numismatique.

Ci-joint: Titre, sommaire et répertoire du Tome XX (1921) du Numizmatikai Közlöny.

Alle Rechte vorbehalten. — Droits réservés.

NUMIZMATIKAI KÖZLÖNY.

A

MAGYAR NUMIZMATIKAI TÁRSULAT MEGBIZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

DR. GOHL ÖDÖN.

XX. ÉVFOLYAM.

1921.

BUDAPEST

HORNYÁNSZKY VIKTOR KÖNYVNYOMDÁJA

1922.

KIADJA A MAGYAR NUMIZMATIKAI TÁRSULAT.

1. Zimmermann Lajos dr.: Visszapillantás a Magyar Numizmatikai Társulat működésének második évtizedére	3. oldal
2. Gohl Ödön dr.: A Biatic-csoportbeli barbárpénzek prototípusai	9. „
3. Procopius Béla dr.: A pápák érmeiről. (II. közlemény)	17. „
4. Gohl Ödön dr.: Szabadságharcí érdemkeresztjeink ötödik példánya	29. „
5. Múzeumok, gyűjtemények	31. „
6. Érem- és könyvvásár	32. „
7. Harsányi Pál dr.: Adatok a C. N. H. III. kötetéhez. (XII. közlemény)	33. „
8. Faludi Géza dr.: Magyar orvosok újabb emlékérméi. (III. közlemény)	49. „
9. Éremleletek	55. „
10. Irodalom	57. „
11. Zimmermann Lajos dr.: Társulati élet	59. „
12. E füzet tartalmának német és francia kivonata	63. „

A Numizmatikai Közlöny XX. kötetének (1921) címlapja, tartalomjegyzéke és betűrendes tárgymutatója.

A közleményekben foglalt állításokért és az éremleírások helyességeért azoknak szerzői felelősek. — A Numizmatikai Közlöny közleményeinek úgy utánnyomása, mint fordítása, valamint a közölt képek utánnyomása, akár eredeti, akár változtatott nagyságban, tilos. Minden jogot fenntart magának a szerkesztő. — Kéziratok nem adatnak vissza.

MAGYAR NUMIZMATIKAI TÁRSULAT.

Alakult 1901-ben a numizmatika tudományos művelésére és a hazai éremgyűjtés fejlesztésére.

A társulat folyóirata: a

NUMIZMATIKAI KÖZLÖNY

Szerkesztő dr. GOHL ÖDÖN

tanár és magyar nemzeti múzeumi osztályigazgató (Budapest, I., Márvány-utca 20).

A társulat tagjai tagdíjuk fejében kapják a Közlönyt. A tagok kötelezettsége legalább 3 évre terjed. A tagok évenként legalább 50 korona tagdíjat fizetnek. Alapító tagok 500 koronát fizetnek egyszersmindkorra (vagy 5 éven át évenként 100 koronát). Nem tagok évi 100 koronával fizethetnek elő a Közlönyre.

A Közlönybe szánt cikkek és közlemények kéziratai, úgyszintén tudományos ügyekben, továbbá leletek, gyűjtemények és numizmatikai irodalmi termékek dolgában való értesítések és kérdések közvetlenül a szerkesztőhöz küldendők.

Társulati ügyekben és új tagok felvételét illetőleg, úgyszintén hirdetések és esetleges reklamációk dolgában is a társulati ügyv. alelnök: dr. Zimmermann Lajos intézkedik. Hivatalos órát tart a társulat helyiségében (VIII., Csepregy-utca 4., II. 15.) csütörtökön este 6 órától 7 óráig.

A társulati könyvtár és gyűjtemény a társulat helyiségében, a könyvtár őre: Dr. Alföldi András, továbbá Jónás Elemér és Stöhr Géza másodkönyvtárosok, valamint a gyűjtemény őre: Szentgáli Károly hivatalos órái alatt, csütörtökön este 6 órától 8 óráig áll a tagok rendelkezésére.

Befizetéseket a társulat ügyv. alelnöke és pénztárosa (Dr. Zimmermann Lajos, Budapest, IV. ker., Váci-utca 78—80.) vesz át.

Kimutatás a társulat pénztárába befolyt alapítványokról és tagsági díjakról.

(Lezáratott 1922. évi február hó 28-án.)

Alapítványok: Apponyi Sándor gr. 1000 K, Babics József 300 K, Beck Ö. Fülöp 500 K, Belvárosi tkptár r.-t. 600 K, Déri Frigyes 1000 K, Dworák Norbert 500 K, Faludi Géza 300 K, Festetics Pál gr. 300 K, Glück Frigyes 300 K, Jankovics Bésán Endre gr. 2000 K, József kir. herceg 300 K, Kilényi Hugó 300 K, Lippay Károly 300 K, Magyar Vasúti és hajózási klub 500 K, Osztrák-Magyar Bank 300 K, Pákozdi Károly 300 K, Schmidt Béla 500 K, Schulek Alfréd 800 K, Sziklay Jenő 300 K, Trenkó József 50 K (utolsó részlet), Ujhely Kálmán 300 K, Urmánczy Nándor 300 K, Varga Béla 100 K, Zimmermann Lajos 800 K.

Rendes tagok 100 koronás tagsági díjai: 1921-re: Boschán K., Sichermann F., Vértes S. — 1922-re: Boschán K., Bpest VI. ker. Kölcsey-főgimn., Niklovits K.

Rendes tagok 60 koronás tagsági díjai: 1921-re: M. kir. főfémjelző- és fémbeaváltóhivatal.

Rendes tagok 50 koronás tagsági díjai: 1921-re: Magy. Iparműv. Társ. 1922-re: Aggházy K., Altstätter I., Bak H., Beőkőnyi V., Brenner F., Biegelbauer Á., Bethlen A. gr., Csász Gy., Dobay F., Dobák G., Einzinger F., ifj. Eisenstock I., Endrey B., Eremkedv. Egyes., Fejér vm. és Székesfehérvár városi múzeum, H. Fekete P., Forray S. J., Főfémjelző- és fémbeav.-hivatal, ifj. Greutter A., Geszti Gy., Gundel K., Gyulai N. H., Gajdács J.-né, Gálócsy Z., Hüttl D., Hámos P., Horváth A. J., Horváth M., Jónás E., Jókay E., Kecskeméti r. k. főgimn., Krausz D., Kovács F., Keppich Gy., Kullmann A., Kerekes J.-né, Kopp A., Kémery Mikó Gy.,

M. Kiss L., Kováts Sebestyén J., Kopár L., Landesmann P., Löwy B., Lendeczky M., Leszih A., Magy. Kegyes. tanítórend, Markup F., Magy. Nemz. Múzeum érem- és rég. oszt., Mály J., Neumann K., Neumann M., Petykó M., Papp E., Pápay P., Pannonhalmi sz. Ben.-r. közp. főkönyvt., Procopius B., Pazár Z., Pénzverőhivatal, Réthi Zs., Rüblein R., Répásy Gy., Riemer Gy., ifj. Saád A., Szirmai A., Stein P., Szarvasi ág. ev. főgimn., Spitzer J., Schmidt R., Siechermann F., Stöhr G., Schwarz R., Szöllősy J., Steiner F., Sárvary O., Stróber J., Saáry S., Szabó O., Schwarcz N., Tepliczky A., Temunovich Z., Tolnay I., Tulok L., Técsy E., Ujváry G., Ungar D.-né, Végh Gy., Vastagh L., Varannai L., Vásárhelyi Z., Váry Szabó E., Woyciechowski V., Wirth J. és fia, Weichardt V., Wertheim P., Zachar A.

Rendes tagok 30 koronás tagsági díjai: 1920-ra: Alföldi A., Biegelbauer Á., Ballagi A., Bak H., Berán L., Eissen Gy., Éremkedv. Egyes., Főfémjelző- és fémbev. hivatal, Fraknoi V., Gundel K., Harsányi P., Hóman B., Hüttl D., Halász O., Konkoly I., Kerekes J.-né, Kotlán S., Mihalik J., Magy. nemz. múz. érem- és rég. oszt., Mály J., Neumann K., Neumann M., Neuschlosz K., Oroszlán Z., Palágyi E., Pompéry E., Redlich E., Réthi Zs., Rácsay G., Steik I., Siechermann F., Schmideg A., Strausz P., Toch M., Temunovich Z., Ujváry G., Wirth J. és fia. **1921-re:** Aggházy K., Alföldi A., Altstätter I., Bpest VI. ker. áll. főgimn., Ballagi A., Berán L., Beck M., Biegelbauer Á., Bethlen Á. gr., Bréie M., Bak H., Cahn E. A., Dobák G., Eissen Gy., Édeskuty J., Eszláry I., ifj. Eisenstock I., Éremkedv. Egyes., Egger Á., Fejér J., Fraknoi V., Forray J. S., Forster Gy. br., Geszti Gy., Gundel K., Gyulai N. H., Hess A. utódai, Helbing O. utódai, Hirsch J., Horváth M., Hámos P., Harsányi P., Hüttl D., Keppich Gy., Kotlán S., Kilényi H.-né, Krausz D., Kiss Lakos B., Konkoly I., Kováts F., Kerekes J.-né, Lendeczky M., Löwy B., Landesmann P., Magy. nemz. múz. érem- és rég. oszt., Magy. Kegyesitanítórend, Mály J., Martinovich R., Mihalik J., Neumann K., Neumann M., Neuschlosz K., Niklovits K., Orsz. magy. Iparműv. múzeum, Orsz. rég. és embert. társ., Oroszlán Z., Procopius B., Pompéry E., Palágyi E., Papp E., Pfinn J., Pénzverőhivatal, Réthi Zs., Rüblein R., Rácsay G., Redlich E., Schwarz R., Spitzer J., Schmideg A., Sárvary O., Steiner F., Stöhr G., Szentgáli K., Strausz P., Schöninger B., Szepesi L., Szöllősy J., Schmidt R., Sándor P., Sterk I., Stein P., Toch M., Temunovich Z., Ujváry G., Ungar D.-né, Varannai I., Váry Szabó E., Végh Gy., Vastagh L., Vásárhelyi Z., Weizinger X. F., Woyciechowski V., Walla Vilma Szabó B.-né, Wirth J. és fia, Zachar A.

Rendes tagok 20 koronás tagsági díjai: 1920-ra: Böhm J., Békés vm. közműv. egyes., Brenner F., Beck Ö. F., Bartalos Gy., Balatoni múz.-egyes., Bécsi mütört. áll. múzeum, Csász Gy., Csatari Szűcs B., Dobay F., Endrey B., Esztergom főegyházm. könyvtár, Esztergom vm., Eszék város múzeuma, Frey I., Forray J. S., H. Fekete P., Győri sz. Ben.-r. főgimn., Gaál J., Gálócsy Z., Hajdu B., Helbing O. utód., Hirsch J., Hódmezővásárhelyi ref. főgimn., Hild V., Joanneum, Graz, Kiskunfélegyh. városi múz., M. Kiss L., Kertay V., Kováts Sebestyén J., Kalocsai J. t. érs. főgimn., Kállai D., Kecskemét th. város, Konkoly-Thege B., Kováts F., Leszih A., Lossonczy K., Lengyel V., Lukeschitz A., ifj. Mild Gy., Mezőtúri ref. főgimn., Moson vármegye, Mosonmegyei t. és rég. egytl., Marsal L., Martinovich R., Neubauer Z., Pokorny L., Pápay P., Philipp I., Papp E., Pécsi városi múzeum, Répásy Gy., Ruisz Gy., Szarvasi ev. főgimn., Soproni múzeum, Soproni ev. lyceum, Stürmer J., Schwarcz N., Somogy várm. könyvtára, Técsy E., Tolna vm. múzeum, Vasvárm. kultur.-egyes., Vöröss Gy., Voetter O., Weinberger A., Weizinger X. F., Walla F., Zananndrea V. — **1921-re:** Brenner F., Beökönyi V., Bécsi mütört. áll. múzeum, Böhm J., Borsod-miskolci múzeum, Balatoni múzeum egyes., Csász Gy., Czapáry L., Csatari Szűcs B., Dobay F., Einczinger F., Esztergom vármegye, Esztergom főegyházmegyei könyvt., Eszék város múzeuma, Endrey B., Fejér vm. és Székesfehérvár városi múzeum, Fogel Á., Frey I., H. Fekete P., Fehér B., Grünhut A., Gálócsy Z., Gürtler K., Gaál J., Hild V., Horváth A. J., Hernfeld M., Jókay E., Joanneum, Graz, Jónás E., Jászberényi áll. főgimn., Konkoly-Thege B., Kopp Á., Kémery Mikó Gy., Kecskeméti róm. kath. főgimn., Kováts Sebestyén J., Kalocsai J. t. érs. főgimn., Kopár L., Keeskemét th. város, M. Kiss L., Kállai D., Lengyel V., Lossonczy K., Lukeschitz A., Leszih A., Lugosi D., Markup F., Moson vármegye, Mosonmegyei t. és rég. egytl., Mezőtúri ref. főgimn., Megay G., Marsal L., Neubauer Z., Pápay P., Pongrácz J., Pannonhalmi sz. Ben. r. közp. főkönyvtár, Pazár Z., Pokorny L., Philipp I., Pécsi városi múzeum, Répásy Gy., Ruisz Gy., Ritter F. V., Rhé Gy., Szarvasi ág. ev. főgimn., Szirmai A., Szabó O., Soproni ev. lyceum, Stróber J., Saáry S., Székesfehérvár város, Soproni múzeum, Schwarcz N., Tepliczky A., Tokay A.-né, Tolnay I., Técsy E., Tolna vm. múzeuma, Tulok L., Veszprém m. múzeuma, Voetter O., Vörös Gy., Wertheim P., Weichardt V., Walla F., Zananndrea V. **1922-re részlet:** Fejes Gy., Frey I., Kanyó G., Mezőtúri ref. főgimn., Moravetz I., Philipp I.

Rendes tagok 10 koronás tagsági díjai: 1912-re: Kertay V. **1913-ra:** Erdélyi A., Kertay V. **1914-re:** Erdélyi A., Kertay V., Tarján O. **1915-re:** Berán L., Erdélyi A., Halász O., Kertay V., Tarján O. **1916-ra:** Berán L., Erdélyi A., Halász O., Tarján O., Zananndrea V. **1917-re:** Berán L., Erdélyi A., Halász O., Strausz P., Tolna várm. múzeuma, Zananndrea V. **1918-ra:** Berán L., Erdélyi A., Halász O., Schwarcz N., Strausz P., Tolna várm. múzeuma, Zananndrea V. **1919-re:** Ballagi A., Beck O. F., Berán L., Csatari Szűcs B., Erdélyi A., Eszék város múzeuma, Esztergom főegyházm. könyvtár, Fraknoi V., Halász O., Kerekes J.-né, Kotlán S., Kováts F., Neumann M., Neuschlosz K., Pécsi városi múzeum, Rácsay G., Schwarcz N., Strausz P., Temunovich Z., Toch M., Tolna vm. múzeuma, Zananndrea V.

Rendes tagok 6 koronás tagsági díjai: 1915-re: Gaál J., Stürmer J. **1916-ra:** Gaál J., Stürmer J. **1917-re:** Gaál J., Stürmer J. **1918-ra:** Gaál J., Stürmer J., Voetter O. **1919-re:** Balatoni múzeumegyes, Bartalos Gy., Böhm J., Endrey B., Frey I., Gaál J., Gálócsy Z., Győri sz. Ben. r. főgimn., Hild V., Hódmezővásárhelyi ref. főgimn., Joanneum, Graz, Konkoly-Thege B., Lengyel V., Lukeschitz A., Martinovich R., Mezőtúri ref. főgimn., Moson m. t. és rég. egytl., Papp E., Pápay P., Pokorny L., Somogy vm. könyvtára, Stürmer J., Vasvárm. kultúr.-egyes., Voetter O., Vörös Gy., Walla F., Weinberger A.

Adományok a Numizmatikai Közlöny céljaira.

1920-ban: 2000 K Déri Frigyes. 1000 K Somssich János gr. 500 K Niklovits Károly. 200 K Faludi G. 160 K Neumann M. 72 K Répásy Gy. 70 K Wirth J. és fia. 40 K Pompéry E. 34 K Gálócsy Z. 30 K Békés vm. közm. egyes., Dobay F., Philipp I. 24 K Böhm J., Pápay P. 20 K Eissen Gy., Fejérmegyei tkptár. Mály J., Mild Gy., Neumann K., Redlich E. 15 K Kertay V. 14 K Endrey B., Vörös Gy. 10 K Ballagi A., Brenner F., Kerekes J.-né, Pannonhalmi sz. Ben. r. közp. főkönyvtár, Soproni múzeum, Toch M. 4 K Somogy vm. könyvtára. Összesen 4441 K; a mult kimutatásunkban mint 1920. évben befolyt adományokként szereplő 2392 K-val együtt az 1920. évi adományok végösszege 6833 K. — **1921-ben:** 5000 K Déri Frigyes. 2000 K Somssich János gr. 700 K Schmidt Béla. 500 K Pesti Hazai Első Tkptár Egyes. 300 K Zimmermann Lajos. 200 K Hámos P., Kilényi H. 150 K Schöninger B. 120 K Gundel K. 100 K Babics J., Dworák N., H. Fekete P., Lippay K., Nagy Z., Soltész E., Varga B., Vértes S. 80 K Rhé Gy. 74 K Papp E. 70 K Eissen Gy., Gyulai N. H. 60 K Kecskemét th. város, Woyciechowski V. 50 K Gohl Ö., Niklovits K., Pákozdi K., Répásy Gy. 40 K Böhm J. 34 K Frey I. 30 K Einczinger F., Kopp Á., Pápay P., Wertheim P. 25 K Kováts Sebestyén J. 20 K Aggházy K., Eszláry I., Horváth M., Jónás E., Jónás E., Kilényi H.-né, Löwy B., Moson vm., Procopius B., Redlich E., Schmidt R., Spitzer J., Steiner F., Szabó O., Tepliczky A., Tolnay I., Vörös Gy., Weichardt V. 12 K Csász Gy. 10 K Bpest VI. ker. áll. főgimn., Czapáry L., Jókay E., Kémery Mikó Gy., M. Kiss L.,

Leszli A., Neubauer Z., Palágyi E., Pazar Z., Pongrácz J., Filler F. V., Sárváry O., Stróber J., Tulok L. 5 K Beőkőnyi V., összesen 11,300 K. **Somssich János gr. gyűjtése: 1000 K** Festetich Tasziló herceg, Jankovich-Bésán Endre gr. 500 K Batthiány Elemér gr., Batthiány Tamásné gr.-né, Festetich Vilmos gr., Inkey Pál, Lyka Miklós, Návay Tamás, Rubidó Zichy Iván br., Somssich László gr., Sztankovánszky János. 300 K Cziráky József gr. 200 K Fiáth Tibor br., Igmándy Aladár, Jankovich László gr., Somssich Gyula gr., Somssich Jánosné gr.-né, Széchényi Bertalan gr., Zichy Ödön gr., Zichy Vera gr.-né. 250 K Zichy Dezső gróf. 170 K Bethlen Aladár gr. 100 K Márfy Béla, Somssich Imréné grófné, Vay Gáborné grófné. 50 K Széchényi Viktor gr. Somssich János gróf gyűjtése összesen 9170 K. A fent kimutatott adományokkal együtt az 1921-ben befolyt adományok végösszege 20,470 K. — 1922-ben: 500 K Niklovits K. 150 K Bethlen Aladár gr. 100 K Répásy Gy. 50 K Hámos P. 30 K Kémery Mikó Gy. 20 K Stein P. 10 K M. Kiss L., NN., Néhai Spitzer Mór, összesen 880 K.

Tagtársaink figyelmébe!

„Gróf Dessewffy Miklós barbár pénzei“ című mű első közleményét (18 képes táblával) 50 kor. áron, — második közleményét (6 képes táblával) 20 korona, harmadik közleményét (18 képes táblával) 50 korona áron, végre a negyedik közleményét (12 képes táblával) 50 korona áron bocsátjuk tagjaink rendelkezésére, más érdeklődők csak az egész művet kaphatják 300 korona áron. A harmadik közlemény külön nem kapható, hanem csak a többiekkel együtt szerezhető meg. — A mű árával együtt a megrendelők közleményenként 10 korona postaköltséget is szíveskedjenek beküldeni.

Dr. Réthy László: Corpus Nummorum Hungariae — II. kötet (Vegyesházi királyok kora) 33 korona kedvezményes áron rendelhető meg a társulat útján. — A vevők ingyen kapják „Dr. Zimmermann Lajos: Pótlék a Corp. Numm. Hung. I. kötetéhez“ című füzetet. — Megrendeléskor 20 korona postaköltséget is szíveskedjenek beküldeni. (Az I. kötet a kiadónál teljesen elfogyott.)

Dr. Hóman Bálint: „Magyar Pénztörténet 1000–1325“ című műve 44 korona kedvezményes áron rendelhető meg a társulat útján. — A megrendeléskor a mű árával együtt 20 korona postaköltség is beküldendő.

Dr. Hóman Bálint: „A magyar királyok pénzügyi és gazdaságpolitikája Károly Róbert korában“ című mű 300 korona bolti ár helyett 160 korona kedvezményes áron rendelhető meg a társulat útján. A megrendeléskor 5 korona postaköltség is beküldendő.

Dr. Göhl Ödön: „A magyar királyok koronázási érmei“ című közleményének különlenyomata 20 korona árnak és 5 korona postaköltségnek beküldése mellett kapható.

A „Numizmatikai Közlöny“ régi évfolyamai és pedig a III., IV., V., VII., IX., XI–XVII. és a XVIII–XIX. egyenként 50 kor. áron kapható. Az I., II., VI., VIII. és X. évf. teljesen elfogyott. — Megrendeléskor évfolyamonként 5 korona postaköltség is beküldendő.

A megrendelések és a fentiekre vonatkozó pénzküldemények a társulat ügyv. alelnöke és pénztárosa: **Dr. Zimmermann Lajos** nevére és címére (IV., Váci-utca 78–80) intézendők.

HAMBURGER LEÓ
ÉREMKERESKEDŐ
FRANKFURT a. M.
SCHEFFELSTRASSE Nr. 24.
ALAPÍTOTTATOTT 1864-BEN.

Egyes érmek és gyűjtemények vétele és eladása. — Rendszeres árverések.

TRINKS VILMOS
WIEN, I., LUGECK 7.

Mindennemű régipénzek és érmek vétele és eladása úgy egyes darabokban, mint egész gyűjteményekben. — Prehisztórikus és római ásatások és régiségek. — Választküldemények a gyűjtők rendelkezésére állanak ::

Magyar levelezés. — Magyar levelezés.

Régipénz- és éremkereskedés
Budapest, VIII., Üllői-út 2. sz.
(Kálvin-tér sarok) III. em. (lift).

Ajánlja dúsán felszerelt raktárát régi római, magyar és külföldi pénzek- és emlék-érmekből a gyűjtőkörözés figyelmébe. Vásárol mindenféle régipénzt és kiadott régiséget a legmagasabb áron.

Vezető:

FEJÉR JÓZSEF

Telefon József 55-86

HELBING OTTÓ UTÓDA
(OTTO HELBING NACHFOLGER)
ÉREMKERESKEDŐ

MÜNCHEN, Barerstrasse 20.
(Gegenüber Hotel Marienbad)

Mindenféle régiségek és emlékérmek vétele és eladása.

Egész gyűjteményeket a legmagasabb áron, készpénzfizetés mellett vesz vagy árverésen való értékesítésre mérsékelt provízió mellett átvesz. — Ezenkívül több nagy éremárverés. — Régipénz-árjegyzékek, mellé jegyzett árákkal. — Választküldemények a gyűjtők szíves rendelkezésére állanak.

A D O L P H E. C A H N

ÉREMKERESKEDŐ. FRANKFURT a. M. NIEDENAU 55

Minden korszak és ország régipénzeinek, emlékérmekének vétele, eladása. Görög és római ásatásokból eredő tárgyak. Gyűjtemények átvétele elárverezésre.